

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE YAŞAM DOYUMU, KİŞİLİK VE TEMEL
PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR

Eda BİÇENER

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

Liderlik, araştırma, inovasyon, kaliteli eğitim ve değişim ile

Daha ileriye ... En İyiyeye ...

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı
Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE YAŞAM DOYUMU, KİŞİLİK VE TEMEL
PSİKOLOJİK İHTİYAÇLAR

LIFE SATISFACTION, PERSONALITY, AND BASIC PSYCHOLOGICAL NEEDS
IN UNIVERSITY STUDENTS

Eda BİÇENER

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

Öz

Bu araştırmanın amacı üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolünü incelemektir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyi cinsiyet, gelir düzeyi, akademik başarı düzeyi, romantik ilişki durumu, yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısı, algılanan dini inanç düzeyi, sağlık durumu bakımından incelenmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu, Sakarya Üniversitesi'nde öğrenimine devam eden 17-25 yaş arası 499 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplamak amacıyla Yaşam Doyumu Ölçeği, Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri, İhtiyaç Doyumu Ölçeği ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü yapısal eşitlik modeli ile sınanmıştır. Üniversite öğrencilerin cinsiyet, romantik ilişki durumu, yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısı, sağlık durumuna göre yaşam doyumlarının anlamlı fark gösterip göstermediği bağımsız örneklem için t testi ile analiz edilmiştir. Üniversite öğrencilerinin gelir düzeyi, akademik başarı düzeyi, algılanan dini inanç düzeyine göre yaşam doyumlarının anlamlı fark gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi ile incelenmiştir. Verilerin istatistiksel çözümlenmelerinde SPSS 20.0 ve Amos 21.0 programlarından yararlanılmıştır. Araştırma bulgularına göre dışadönüklük ve nevrotizm kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun kısmi aracı rolü tespit edilmiştir. Özdenetim ve uyumluluk kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun tam aracı rolü tespit edilmiştir. Ayrıca üniversite öğrencilerinin cinsiyet, gelir düzeyi, akademik başarı düzeyi, romantik ilişki durumu, yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısı, algılanan dini inanç düzeyine göre yaşam doyumlarının anlamlı fark gösterdiği saptanmıştır.

Anahtar sözcükler: üniversite öğrencileri, yaşam doyumu, beş faktör kişilik özellikleri, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu.

Abstract

In this study, it was aimed to investigate the mediator role of basic psychological needs' satisfaction in the relationship between personality traits and life satisfaction of university students. Also, the life satisfaction level of university students was examined in terms of gender, income level, academic achievement level, romantic relationship status, number of close friends, perceived religious belief level, and health status. The participants consisted of 499 students from Sakarya University aged between 17-25. In this study Life Satisfaction Scale, Big Five Inventory, Needs Satisfaction Scale and Personal Information Form were used in order to collect data. The mediator role of basic needs' satisfaction in the relationship between personality traits and life satisfaction has been tested by the SEM. Whether university students' life satisfaction varies significantly in terms of gender, romantic relationship status, the number of close friends, health status was analyzed with a t-test for independent samples and in terms of income, academic achievement, perceived religious belief levels was analyzed with one-way ANOVA. SPSS 20.0 and Amos 21.0 were used for statistical analysis. According to the findings the partial mediating role of basic psychological needs' satisfaction was determined in the relationship between extraversion, neuroticism and life satisfaction. The full mediating role of basic psychological needs' satisfaction was determined in the relationship between conscientiousness, agreeableness and life satisfaction. Also, it was determined that the life satisfaction of university students varied significantly in terms of gender, levels of income, academic achievement, and perceived religious belief, romantic relationship status, number of close friends.

Keywords: university students, life satisfaction, big five personality traits, basic psychological needs' satisfaction.

Teşekkür

Tez yazma sürecimde emeği geçen değerli tez danışmanım Prof. Dr. Türkan DOĞAN'a teşekkürlerimi sunuyorum. Zarafeti ile her zaman yardımlarını sunarak tez yazma sürecimi kolaylaştıran, anlayışı ile kaygı seviyem yükseldiğinde bana alan açan değerli hocama tez yazma sürecimle ilgili planları gönlümce yapmama imkân verdiği için ve değerli dönütleri ile tezime olan katkıları için teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alarak değerli katkılarını esirgemeyen Prof. Dr. İbrahim YILDIRIM'a, Doç. Dr. Eyüp ÇELİK'e, Dr. Öğrt. Üyesi Nurten KARACAN'a ve Dr. Öğrt. Üyesi Leyla ERCAN'a temizi daha iyi hale getirmek için sundukları geribildirim, görüş ve öneriler için teşekkür ederim. Olağan dışında koşullarda tez savunmama zaman ayırdıkları için ayrıca şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim sürecinde ders aldığım tüm Hacettepe Üniversitesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyelerine bana kazandırdıkları epistemolojik bakış açısı ve vizyon için teşekkürü borç bilirim.

Lisans eğitimim boyunca alana dair değerli bilgilerini ve deneyimlerini sunan, yüksek lisans eğitimi almamda beni yüreklendiren ve yol gösteren Uludağ Üniversitesi PDR Anabilim Dalı öğretim üyelerine saygılarımı sunuyorum.

Sakarya Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladığım günden beri gelişimim için desteklerini esirgemeyen ve huzurlu bir çalışma ortamı sunan, bir parçası olmaktan kıvanç duyduğum tüm Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin veri toplama sürecinde yardımlarını esirgemeyen tezimi tamamlamamda beni destekleyen ve motive eden Dr. Öğrt. Üyesi Betül DÜŞÜNCELİ'ye, Dr. Öğrt. Üyesi Süleyman DEMİR'e ve Arş. Gör. Dr. Levent ERTUNA'ya destekleri için ayrıca çok teşekkür ederim.

Yirmi yılı aşkın süredir yanımda olan yegâne dostum Demet GÜNEŞ, lise döneminden bu yana her zaman bana destek olan değerli dostum Beyza Yağmur KOLDEMİR, lisans eğitimimin bana kazandırdığı biricik dostum Buse SOYUPEK, yüksek lisans eğitimim boyunca kaygılarımı paylaştığım ruminasyon dostum Eylül UNCU ve burada isimlerini saymadığım dostlarım, sizlere teşekkür ederim. İyi ki hayatımdasınız.

Daha ilkokuldayken beni gören, fark eden sevgili öğretmenim Mehmet AYDIN'a şükranlarımı sunarım. Lise döneminde kendime olan inancımı kazanmamı sağlayan değerli Alparslan ÇAĞATAY hocama teşekkürü borç bilirim.

Ankara'da yüksek lisans eğitimime başladığımda bana evlerinde yer veren ve hiçbir zaman yardımlarını esirgemeyen sevgili Nihal CELAYİR ve değerli eşi Ferdi CELAYİR'e müteşekkirim.

Yaşamımın ilk yıllarından beri hep yanımda olan, beni destekleyen biricik dayım Murat KEÇİLİ ve değerli eşi Tuba KÜTÜKÇÜ KEÇİLİ'ye teşekkür ederim.

Beni koşulsuz olarak kabul eden biricik annem Dilek BİÇENER'e ve biricik babam Murat BİÇENER'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım, size sahip olduğum için çok şanslıyım.

Son olarak hayatıma dokunup var olma sürecimde eşsiz parmak izilerini bırakan herkese tüm içtenliğimle teşekkür ederim.

İçindekiler

Öz.....	ii
Abstract.....	iii
Teşekkür.....	iv
Tablolar Dizini.....	viii
Şekiller Dizini.....	x
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini.....	xi
Bölüm 1 Giriş.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	8
Araştırma Problemi.....	10
Sayıltılar.....	11
Sınırlılıklar.....	11
Tanımlar.....	11
Bölüm 2 Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar.....	13
Yaşam Doyumu.....	13
Kişilik.....	22
Psikolojik İhtiyaçlar.....	30
İlgili Araştırmalar.....	37
Bölüm 3 Yöntem.....	45
Araştırmanın Çalışma Grubu.....	45
Veri Toplama Süreci.....	48
Veri Toplama Araçları.....	49
Verilerin Analizi.....	52
Bölüm 4 Bulgular ve Yorumlar.....	56
Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Aracı Rolüne İlişkin Bulgu ve Yorumlar	56

Sosyo-Demografik Bilgilere Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar.....	64
Bölüm 5 Sonuç, Tartışma ve Öneriler	74
Sonuç.....	74
Tartışma.....	76
Öneriler	91
Kaynaklar	94
EK-A: Ölçeklerin Kullanım İzinleri.....	126
EK-A1: Yaşam Doyumu Ölçeği Kullanım İzni.....	126
EK-A2: Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri (BBKFE) Kullanım İzni.....	127
EK-A3: İhtiyaç Doyumu Ölçeği (İDÖ) Kullanım İzni.....	128
EK-B: Gönüllü Katılım Formu	129
EK-C: Kişisel Bilgi Formu (KBF).....	131
EK-Ç: Örnek Ölçek Maddeleri	132
EK-Ç1: Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) Örnek Maddeler	132
EK-Ç2: Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri (BBKFE) Örnek Maddeler	133
EK-Ç3: İhtiyaç Doyumu Ölçeği (İDÖ) Örnek Maddeler	134
EK-D: Artıkların Grafiği.....	135
EK-E: Histogram ve Normal P-P Grafikleri	136
EK-F: Etik Komisyon Onay Bildirimi	137
EK-G: Etik Beyanı	138
EK-H: Yüksek Lisans Tez Çalışması Orijinallik Raporu.....	139
EK-I: Thesis Originality Report	140
EK-İ: Yayımlama ve Fikrî Mülkiyet Hakları Beyanı	141

Tablolar Dizini

Tablo 1 Üniversite Öğrencilerine İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler	46
Tablo 2 Değişkenlerin Betimsel İstatistik Sonuçları	52
Tablo 3 Modele Ait Örtük ve Gösterge Değişkenler	56
Tablo 4 Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Özellikleri ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Aracı Rolüne İlişkin Ölçüm Modelinde Yer Alan Örtük Değişkenler Arasındaki Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları	59
Tablo 5 Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Özellikleri ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Aracı Rolüne İlişkin Nihai Modelde Örtük Değişkenler için Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları.....	63
Tablo 6 Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları	64
Tablo 7 Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına İlişkin Betimsel İstatistikler.....	65
Tablo 8 Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları.....	65
Tablo 9 Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Farkının Analizine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	66
Tablo 10 Akademik Başarı Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin Betimsel İstatistikler	67
Tablo 11 Akademik Başarı Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	67
Tablo 12 Akademik Başarı Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Farkına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	68
Tablo 13 Romantik İlişki Durumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin T-Testi Sonuçları.....	69
Tablo 14 Yakın Olarak Nitelendirilen Arkadaş Sayısına Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin T-Testi Sonuçları.....	69
Tablo 15 Algılanan Dini İnanç Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin Betimsel İstatistikler	70
Tablo 16 Algılanan Dini İnanç Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları	71

Tablo 17 <i>Algılanan Dini İnanç Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Farkına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları</i>	71
Tablo 18 <i>Sağlık Durumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin T-Testi Sonuçları</i>	72

Şekiller Dizini

Şekil 1. Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin ölçüm modeli	58
Şekil 2. Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin yapısal model.	61
Şekil 3. Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin nihai yapısal model.....	62

Simgeler ve Kısaltmalar Dizini

ACHA: American College Health Association

IACS: International Association of Counselling Services

NCHA II: National College Health Assessment II

OECD: Organization for Economic Co-operation and Development

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

WHO: World Health Organization

Bölüm 1

Giriş

Bu bölümde öncelikle araştırmanın problem durumu hakkında bilgi verilmiştir. Ardından araştırmanın amacı ve önemi, problem cümlesi, sayıltılar, sınırlılıklar ve temel kavramların tanımları açıklanmıştır.

Problem Durumu

Geleneksel ruh sağlığı anlayışının uzun yıllar psikolojik sorunlar, stres ve psikopatolojiye odaklandığı, ruhsal sağlık ise hastalığın yokluğu olarak tanımlandığı görülmektedir. Geleneksel ruh sağlığı anlayışı tıbbi modele dayanarak, patojenik semptomları tanımlamayı ve hastalıkları tedavi etmeyi amaçlamıştır (Keyes, 2005). Bu anlayışa ruh sağlığı için hastalığın yokluğunun gerekli ancak yeterli olmadığı eleştirisi getirilmiştir (Jahoda, 1958). Günümüzde ise tek boyutlu ve negatif belirtilere dayalı tıbbi modelin eksikliklerini, iyi oluş ve pozitif belirtilere de yer veren iki faktörlü (Greenspoon ve Saklofske, 2001) ve bütüncül bir durum (Keyes, 2005) olarak ruh sağlığı anlayışı tamamlamıştır. Negatif ve pozitif belirtilerini entegre etmenin, ruh sağlığının değerlendirilmesinde işlevselliğe dair daha kapsamlı bilgi vereceği (Snyder ve diğerleri, 2003) ve risk gruplarının belirlenmesinde katkı sağlayacağı ileri sürülmektedir (Greenspoon ve Saklofske, 2001). Bütüncül anlayış ile paralel olarak Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization [WHO], 2001) ruh sağlığını; bireyin yeteneklerini tam anlamıyla kullanma, günlük yaşamdaki stresiyle başarılı bir şekilde başa çıkma, etkili ve verimli şekilde çalışıp topluma olumlu katkılarda bulunmanın oluşturduğu iyi oluş hali olarak tanımlamıştır. Seligman ve Csikszentmihalyi'nin (2000) bireylerin olumlu özelliklerinin geliştirilmesine, olumlu yaşantılara ve iyi oluş düzeylerinin yükseltilmesine yönelik hizmetler aracılığıyla bireylerin ruh sağlıklarının korunmasına öncelik veren, pozitif psikolojiyi tanıtan yayınlarından sonra psikoloji alanındaki araştırmacıların ilgileri; bireyin olumsuz ve güçsüz yönlerinden, olumlu ve güçlü yönlerine odaklanmıştır (Duckworth, Steen ve Seligman, 2005).

Bireyin iyi oluşuna dair Diener (1984) öznel bir perspektif ile yaklaşmış ve iyi oluşu, insanların kendilerini iyi hissetme derecelerini genel olarak değerlendirmeleri ile açıklamıştır. Öznel iyi oluşun operasyonel tanımı bireyin olumlu duygulanımının yüksek düzeyde olması, olumsuz duygulanımının düşük

düzyeyde olması ve genel olarak yaşamından yüksek oranda doyum, memnuniyet duymasıdır. Öznel iyi oluşa dair duygusal yapıyı olumlu duygulanım ve olumsuz duygulanım oluştururken bilişsel yapıyı yaşam doyumunu oluşturmaktadır (Diener, 1984). Yaşam doyumunu bireyin kendi belirlediği kriterlere göre yaşamını değerlendirmesi sonucu elde ettiği genel yargıdır (Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1985; Shin ve Johnson, 1978) ve duygulanıma göre daha istikrarlı bir bileşen olarak bireyin iyi oluşunun anahtar göstergesi olarak ifade edilmektedir (Diener ve Diener, 1995; Eid ve Diener, 2004).

Bireyin iyi oluşunun ve topluma uyumunun ana bileşeni olarak görülen yaşam doyumunun politikacılar açısından da birincil öneme sahip olması, yaşam doyumunun ölçülmesine dair uluslararası çalışmalara hız kazandırmıştır. Bu doğrultuda Dünya Değerler Araştırması (World Value Survey), Avro-Barometre (Euro-Barometer) programı ve Pew Foundation kuruluşları birçok ülkede yaşam doyumunu hakkında bilgileri incelemektedir. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organization for Economic Co-operation and Development [OECD], 2017) tarafından gerçekleştirilen Daha İyi Yaşam Endeksi (Better Life Index) verilerine göre Türkiye, yaşam memnuniyeti alanında 5.5 değer ile OECD ülkeleri ortalamasının altında yer almaktadır. Türkiye’de ise Yaşam Memnuniyeti Araştırması’na göre yaşamından doyum aldığını ve mutluluk yaşadığını belirten bireylerin oranı 2016’da %62 iken, 2017’de %58, 2018’de ise %53’e gerilemiştir (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2017, Şubat; 2018, Şubat; 2019, Şubat).

İyi bir ruh sağlığı toplumun gelişimi ve refahı için önemli bir kaynak olmakla birlikte pozitif gençlik gelişimi için de kritik bir değere sahiptir. Hayat boyu yaşanan davranış bozukluklarının dörtte üçünün ortaya çıktığı yaşam döneminin, 24 yaşına kadar olan dönem olduğu bulgulanmıştır (Kessler ve diğerleri, 2005). Bununla birlikte üniversite yıllarına denk gelen genç yetişkinlik, hem gelişimsel olarak kimlik oluşturma ve bağımsızlık kazanma uğraşının sürdüğü; hem de üniversite yaşamı ile karşılaşılan problemlerle uğraşıldığı kritik bir periyottur (Rickwood, Deane, Wilson ve Ciarrochi, 2005). Üniversite Öğrencilerinin Sağlık Değerlendirmesi II (National College Health Assessment II), 88.178 öğrencinin katılımcı olduğu rapora göre % 53’ünün umutsuz, % 62’sinin yalnız hissettiği, %63’ünün ise kaygı yaşadığı rapor edilmiştir (American College Health Association [ACHA], 2018). Ayrıca öğrencilerin psikolojik danışma merkezlerine başvurularında, öğrencilerin problem alanlarında çeşitlilik olduğu ve geçmiş yıllardaki başvurulara göre daha

karmaşık problemlere sahip oldukları belirtilmektedir (Benton, Roberson, Tseng, Newton ve Benton, 2003; Doğan, 2018; Gallagher, 2014; Holm-Hadulla ve Koutsoukou-Argyraia, 2015). ACHA (2009) üniversite öğrencilerinin ruh sağlığına dair artan endişelerden dolayı ruh sağlığı uzmanlarını bu konuda ampirik çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. Bu nedenle öğrencilerin yaşadığı problemlerin psikopatolojiye dönüşmesi ve kronikleşmesini engelleyecek, iyilik halini güçlendirici, pozitif ruh sağlığını destekleyici ve önleyici çalışmaların yapılmasının değerli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir. Nitekim iyi oluş halinin teşviki ve geliştirilmesi yaklaşımı, gençlerde ruh sağlığına müdahale için bütünleştirici modelin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır (Weisz, Sandler, Durlak ve Anton, 2005). Dolayısı ile sağlanacak koruyucu programlarla sağlıklı bir yaşam biçimi oluşturmada önemli bir gelişim evresinde olmaları nedeniyle, bu çalışmanın katılımcıları üniversite öğrencileri olarak belirlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin stres veren yaşam olaylarına olumlu uyum sağladığının göstergelerinden biri de yaşam doyumudur. Ayrıca yaşam doyumunun, stresin olumsuz etkilerine ve psikopatolojik davranış gelişimine karşı koruyucu olduğu bildirilmiştir (Suldo ve Huebner, 2004). Lewinsohn, Redner ve Seeley (1991) başlangıçta yaşam doyumunu düşük olan ancak depresyonda olmayan kişilerin, iki veya üç yıl sonra ortalama veya yüksek yaşam doyumuna sahip kişilere kıyasla depresyona girme olasılığının daha yüksek olduğunu bulgulamışlardır. Araştırma bulguları depresyonun genellikle düşük yaşam doyumunu ile başladığını göstermektedir. Üniversite öğrencileri ile yaşam doyumunu üzerine yapılan çalışmalarda kaygı (Frisch, 1998; Headey, Kelley ve Wearing, 1993), depresyon (Dorahy ve diğerleri, 2000; Jenkins, Belanger, Conally, Boals ve Duron, 2013), yalnızlık (Goodwin, Cook ve Yung, 2001; Kapıkıran, 2013), stres (Anders, Frazier ve Shallcross, 2012; Çivitçi, 2015; Matheny ve diğerleri, 2002) ile istatistiksel açıdan negatif yönde anlamlı ilişkinin olduğu ortaya konmuştur. Ayrıca yaşam doyumunun, benlik saygısı (Diener ve Diener, 2009; Schimmack ve Diener, 2003), sosyal destek (Diener ve Fujita, 1995; Uz Baş, 2011), iyimserlik (Eid ve Diener, 2004; Yalçın, 2011) ve yaşamda anlam (Park, Park ve Peterson, 2010; Yıkılmaz ve Demir Gündül, 2015) ile istatistiksel açıdan pozitif yönde anlamlı ilişkinin olduğu tespit edilmiştir. Dolayısı ile bireylerin ruh sağlığı ile ilgili kapsamlı bir değerlendirme ortaya koymak için yaşam doyumunu gibi bireyin iyi oluşuna dair olumlu göstergelere yer verilmeli düşüncesi önem kazanmaktadır.

Üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmalarda; cinsiyet (Dorahy ve diğerleri, 2000; Tuzgöl Dost, 2007), akademik başarı (Chow, 2005; Dorahy ve diğerleri, 2000; Tuzgöl Dost, 2010), maddi durum (Diener ve Diener, 1995; Dorahy ve diğerleri, 2000), sağlık (Grant, Wardle ve Steptoe, 2009; Pilcher, 1998), dini inanç (Dorahy ve diğerleri, 2000; Tuzgöl Dost, 2007), arkadaşlık ilişkileri (Chow, 2005; Diener ve Seligman, 2002;), romantik ilişki (Diener ve Seligman, 2002) ile yaşam doyumu arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulgulanmıştır. Bu nedenle bu çalışmada Kişisel Bilgi Formu'nda (KBF) ilgili değişkenlere yer verilmiştir.

Bireyin iyi oluşuna dair aşağıdan yukarı (bottom-up) yaklaşımı iyi oluşu haz ve acı verici yaşam olaylarının değerlendirilmesi, nesnel yaşam koşulları ve durumları ile açıklamaktadır. Durumların, olayların ve bağlamların genel memnuniyet içindeki rolüne odaklanmaktadır. Ancak yapılan araştırmalar gelir, sağlık, yaş, medeni durum ve eğitim durumu gibi sosyo-demografik verilerin bireyin yaşam doyumuna dair toplam varyansın %20 ve daha azını açıkladığı ortaya konmuştur (Andrews ve Whitney, 1976; Campbell, Converse ve Rodgers, 1976). Üniversite öğrencileri ile yapılan boylamsal bir çalışma, durumsal değişkenler olarak olumlu ve olumsuz yaşam olaylarının iyi oluşları üzerinde en fazla 3 hafta etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır (Suh, Diener ve Fujita, 1996). Yaşam doyumu üzerine yapılan çalışmalar yaşam doyumunun zamanla sabit bir düzeye ulaştığı ve yaşam olayları sonrası tekrar belirli bir referans noktasına (set-point) ulaştığını göstermektedir (Cummins, 1998; Fujita ve Diener, 2005; Headey ve Wearing, 1989). Yapılan araştırmalar ile aşağıdan yukarı yaklaşımının geçerliği sorgulanmış ve bireyin iyi oluşunu, yaşadığı olayları olumlu deneyimler olarak algılamasına dair genel eğilimi olduğunu öne süren ve dışsal yaşam olaylarından çok bireysel farklılıkların memnuniyet üzerindeki rolüne odaklanan, kişilik özellikleri ile yaşam doyumunu açıklayan yukarıdan aşağı (top-down) yaklaşımına dair araştırmalar hız kazanmıştır.

Yukarıdan aşağı yaklaşımına dayalı araştırmalar için ise kişiliğin ampirik olarak değerlendirilmesine gereksinim duyulmaktadır. Kişilik üzerine ampirik çalışmaların öncüsü olan Allport (1961) ile ayırıcı özellik yaklaşımı ve kişilik özelliklerinin değerlendirilmesinde boyutsal model önem kazanmıştır. Günümüzde ayırıcı özellik yaklaşımı, üzerinde kültürlerarası (McCrae ve diğerleri, 2005) ve boylamsal çalışmalarla (Terracciano, Costa ve McCrae, 2006) geçerliği ortaya

koyulan büyük beş faktör kişilik kuramı (McCrea ve Costa, 1996) ile incelenmektedir. Büyük beş faktör kişilik özellikleri; dışadönüklük, nevrozizm (duygusal dengesizlik), açıklık, uyumluluk ve özdenetim boyutlarından oluşmaktadır. Yaşam doyumu ile beş büyük kişilik özellikleri üzerine yapılan meta-analiz çalışmalarında, nevrozizminin yaşam doyumunun en güçlü yordayıcısı ve istatistiksel bakımdan negatif yönde ilişkili olduğu belirtilmiştir (DeNeve ve Cooper, 1998; Heller, Illies ve Watson, 2004; Steel, Schmidt ve Shultz, 2008). Ayrıca dışadönüklük, uyumluluk ve özdenetim kişilik özelliklerinin yaşam doyumu ile istatistiksel bakımdan pozitif yönde anlamlı olduğu bulgulanmıştır (DeNeve ve Cooper, 1998; Heller, Watson ve Illies, 2004; McCrae ve Costa, 1991; Steel, Schmidt, ve Shultz, 2008).

Bireyin iyi oluşunu, ereksel (telik) kuram ise psikolojik ihtiyaçların doyumu ile açıklamaktadır. Bu doğrultuda günümüzde öz-belirleme kuramı; otonomi, ilişkililik ve yetkinlik temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunun bireyin iyi oluşunun temeli olduğunu öne sürmektedir (Ryan ve Deci, 2000). Otonomi ihtiyacı, bireyin deneyimleri ve eylemlerini kendisinin yönetmesi ve düzenlemesi ihtiyacıdır (Reis, Shelson, Gable, Roscoe ve Ryan, 2000). İlişkililik ihtiyacı, sosyal olarak bağlantılı ve ait, diğerleri için önemli olduğunu hissetme ihtiyacıdır (Bowlby, 1979; Ryan ve Deci, 2017). Yetkinlik ihtiyacı ise, bireyin çevre içinde istenilen sonuçlara ulaşma ve çevre üzerinde bir etkiye sahip olma ihtiyacıdır (Ryan ve Deci, 2017; White, 1959). Kültürlerarası yapılan çalışmalarda temel psikolojik ihtiyaç doyumunun yaşam doyumu, ihtiyaçların doyuma ulaşmamasının ise ruhsal hasta oluş (mental illness) ile ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Chen ve diğerleri, 2015; Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan, 2003; DeHaan, Hirai ve Ryan, 2016; Tay ve Diener, 2011). Ülkemizde üniversite öğrencileri ile yapılan araştırmalar da temel psikolojik ihtiyaç doyumunu ile yaşam doyumunun arasında istatistiksel açıdan pozitif yönde anlamlı ilişki olduğunu destekler niteliktedir (Cihangir-Çankaya, 2009; Çivitçi, 2012).

Literatürde üniversite öğrencilerinin, ergenlikten yetişkinliğe geçiş dönemlerinde bağımsız bireyler olarak yaşamlarına dair seçimler yaparak sorumluluk aldıkları, samimi arkadaşlıklar kurdukları ve romantik ilişkilerinde duygusal yakınlık aradıkları, akademik ve kişilerarası çevreleriyle etkileşimlerinde kişiliklerinin tüm kapasitelerini koruyarak yetkinliklerini geliştirdikleri konusunda ortak düşünce hakimdir (Arnett, 2000; Erikson, 1968; Levinson, 1986). Dolayısı ile üniversite öğrencileri duygusal, davranışsal ve değerler alanında kendi kararlarını

vererek özerklik ihtiyaçlarını; akademik ve mesleki alanlarda istedikleri sonuçlara ulaşarak yetkinlik ihtiyaçlarını; arkadaşlık ve romantik ilişkilerinde ait olma ve sıcaklık hissi ile hem bakım veren hem de bakım gören olarak ilişkili olma ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar (Deci ve Ryan, 2014; Demir ve Özdemir, 2010; Filak ve Sheldon, 2003).

Lynch, La Guardia ve Ryan (2009) tarafından yapılan kültürlerarası çalışmada, çevrelerinden özerklik desteği gören üniversite öğrencilerinin daha dışadönük, deneyime açık, uyumlu, özdenetimli ve duygusal olarak dengede olduklarını bulgulamışlardır. Kişilik özelliklerinin ifadesi, psikolojik ihtiyaçların tatmin edildiği farklı bağlamlarda aktive edilebilmekte ve bu çevrelerin, bireylerin kişilik özelliklerinin gelişmesinde rol oynayacağı ileri sürülmektedir (Ryan, Soenens ve Vansteenkiste, 2019). Bu doğrultuda çevresel koşulların düzenlenmesi ile psikolojik ihtiyaçların doyumunun desteklendiği ve kişilik özellikleri ile psikopatolojinin ilişkisi göz önüne alındığında bireylerin kişilik özellikleri ile temel psikolojik ihtiyaçların ilişkisinin ele alınmasının önem arz ettiği belirtilmektedir (Deci ve Ryan, 2000; Shedler ve Westen, 2004).

Üniversite öğrencileri ile yapılan araştırma temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun; dışadönüklük, özdenetim, deneyime açıklık ve uyumlulukla pozitif, nevrotizm ile negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkide olduğu, ihtiyaçların tatmin edilmemesi ise dışadönüklük, özdenetim, deneyime açıklık ve uyumlulukla negatif, nevrotizm ile pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkide olduğu saptanmıştır. Ayrıca aynı çalışmada, kişilik özelliği değişkeni kontrol edildikten sonra ihtiyaç doyumunun yaşam doyumuna ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Nishimura ve Suzuki, 2016). Benzer şekilde beş faktör kişilik özelliklerinin temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun, dışadönüklük, özdenetim, deneyime açıklık ve uyumlulukla pozitif, nevrotizm ile negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkide olduğu, kişilik özelliği değişkeninin etkisi kontrol edildikten sonra psikolojik ihtiyaçların doyumunun sağlandığı otobiyografik anıların yaşam doyumuna ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Philippe, Koestner, Beaulieu Pelletier ve Lecours, 2011).

Kişilik özellikleri iyi oluşu etkileyen yaşam olayları yaratmaya neden olabilmektedir (Steel, Schimdt ve Shultz, 2008). McCrae ve Costa (1991) kişilik özelliklerinin iyi oluş üzerindeki etkisini mizaçsal (temperamental) ve araçsal (instrumental) olarak ele almıştır. Mizaçsal açıklama, iyi oluşu nevtorizm kişilik

özelliği yüksek bireylerin olumsuz duygulanım eğilimi ve dışadönüklük kişilik özelliği yüksek bireylerin olumlu duygulanım eğilimine dayandırmaktadır. Araçsal bakış açısı ise kişilik özellikleri ile bireyin iyi oluşu arasındaki ilişkide eylemler ve koşullar gibi aracı değişkenlerin rolünü vurgulamaktadır. Bu doğrultuda dışadönük bireylerin sosyal ortamlarda daha fazla zaman harcadıkları, özdenetim özelliği yüksek öğrencilerin daha yüksek not ortalamalarına sahip oldukları bulgulanmıştır (Diener, Larsen ve Emmons, 1984; Nofle ve Robins, 2007). Özdenetim özelliğine sahip bireyler sorumlu davranışları, sıkı çalışmalarını ile yaşamlarını yönetmede daha yetkin hissedebilir. Dışadönüklük ve uyumluluk özelliğine sahip bireyler kendilerini daha sıcak ve destekleyici kişilerle çevrelemekte ve tatmin edici kişilerarası bağlara ulaşabilirler. Deneyime açıklık özelliği yüksek bireyler ise kendilerini geliştirme amacıyla yeni deneyimler peşinde özerklik hissedebilir. Üniversite öğrencileri ile yapılan kültürlerarası bir araştırmada, ilişkili olma ihtiyacının tatmini dışadönüklük ve uyumluluk kişilik özellikleri ile; yetkinlik ihtiyacı tatmininin ise özdenetim kişilik özelliği ile istatistiksel açıdan pozitif yönde anlamlı ilişkili olduğu saptanmıştır. Ayrıca temel psikolojik ihtiyaçların doyum düzeyi yüksek öğrencilerin deneyime daha açık, uyumlu, özdenetimli ve duygusal dengeye sahip oldukları ve ihtiyaç doyumunun bu kişilik özelliklerini yordadığı bulgulanmıştır (Church ve diğerleri, 2013). Bu ilişki interaktif olarak kişilik özelliklerinin psikolojik ihtiyaçlarını tatmin edecekleri eylemlerde ve durumlarda bulunması, psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu sağladığıca bu çevrelerde daha fazla ilgili kişilik özelliklerini göstermesi ile iyi oluşunu ve yaşam doyumunu arttırabilirler. Yapılan araştırmalar bireylerin kişilik özelliklerini çeşitli durumlarda ihtiyaç doyumlarının bir fonksiyonu olarak farklı şekilde ifade ededeğini öngören kendi öz-belirleme teorisini desteklemektedir (Deci ve Ryan, 2000).

Literatür incelendiğinde kişilik özellikleri, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ve yaşam doyumunu düzeylerini inceleyen sınırlı sayıda çalışma olduğu görülmektedir (Church ve diğerleri, 2013; Lynch, La Guardia ve Ryan, 2009; Nishimura ve Suzuki, 2016; Philippe, Koestner, Beaulieu-Pelletier ve Lecours, 2011; Ryan, Soenens ve Vansteenkiste, 2019). Bu kapsamda kişilik özelliklerinin değiştirilmesi güç olmakla birlikte, kişilik özellikleri ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların aracı etkisinin ele alınması; üniversite öğrencilerinin çevre ile etkileşimlerinin ihtiyaç doyumlarını teşvik edecek şekilde düzenlenmesi ile yaşam doyumunun nasıl arttırılabileceğine dair açıklama

getirilebilir. Dolayısı ile bu çalışma kapsamında üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile yaşam doyumları arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçlarının rolü araştırılmıştır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yaşam doyumu üzerine yapılan ilk çalışmalar nesnel yaşam koşulları ve olaylarını vurgularken, "öznel deneyim sadece yaşamın bir boyutu değil, kendisidir" (Csikszentmihalyi, 1990, s.192) anlayışı ile uzmanların dikkati bireyin yaşam koşulları ve olaylarını subjektif değerlendirmesine odaklanmıştır. Frisch (2000) yaşam doyumunu bireyin en önemli ihtiyaçlarını, amaçlarını ve isteklerini ne ölçüde yerine getirdiğine dair öznel bir değerlendirmesi olarak tanımlamıştır. Bireyler arası kişilik özelliklerinin farklılıkları yaşam olaylarının ve sosyal çevrenin öznel yorumunun; kişilik özelliği ile çevre arasındaki uyumu ve çevresel olayların temel psikolojik ihtiyaçları destekleme düzeyi faktörleri ile ilişkili olduğu öne sürülmektedir (Ryan, Soenens ve Vansteenkiste, 2019). Sheldon, Elliot, Kim ve Kasser (2001) tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan ihtiyaç kuramlarının karşılaştırıldığı kültürlerarası araştırmada, öğrencilerin son zamanlarda yaşadıkları en tatmin edici olayların öncelikli olarak özerklik, yetkinlik ve ilişkili olma ihtiyaçlarının doyumu ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların rolünün incelenmesi; ihtiyaçların doyumu ve sosyal çevrede davranışsal ifadeleri, kişilik özellikleri altında yatan dinamiklerin ve çevre etkileşimiyle elde edilen pozitif getirilerin anlaşılmasında katkıda bulunabilir. Nitekim kampüste öğrencilerin yeteneklerini ve yeterliklerini geliştirme amaçlı önleyici, pozitif yönelimli programların arttığı görülmektedir (Catalano, Berglund, Ryan, Lonczak ve Hawkins, 2004). Uluslararası Psikolojik Danışma Hizmetleri Derneği (International Association of Counselling Services [IACS], 2016) tarafından belirtilen üniversitelerde yer alan psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin rol ve işlevlerinden biri de gelişimsel ve önleyici çalışmalardır. Ülkemizdeki üniversitelerde yer alan psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinde bireysel ve çare bulucu hizmetler ön plandayken önleyici ve gelişimsel hizmetlere daha az oranda yer verildiği belirtilmiştir (Gizir, 2010). Oysaki psikolojik danışma ve rehberlik, temel felsefesiyle tutarlı olarak önleyici ve gelişimsel çalışmalara daha fazla odaklanması üniversitelerde yer

alan sınırlı ruh sağlığı hizmetlerinin daha işlevsel yürütülebilmesi için de yararlı olacağını düşündürmektedir. Nitekim öğrencilerin yaşam doyumlarının güçlendirilmesi önemli bir eğitim misyonu olarak görülmektedir (O'Neill, 1981). Bu çalışma kapsamında ise yaşam doyumunun önemli bir yordayıcısı olarak kişilik özellikleri arasındaki ilişkinin temel psikolojik ihtiyaçların rolü ile açıklanması, zamanla kararlı ve tutarlı hale gelen kişilik özelliklerinden ziyade çevrenin düzenlenmesi ve ihtiyaçların doyuma ulaşabilmesi için gerekli becerilerin edinilmesi ile yaşam doyumunun güçlendirilmesi sağlanabilir. Dolayısıyla çalışma üniversitelerde bulunan rehberlik ve danışma merkezlerinin önleyici ve gelişimsel çalışmalara katkı sağlayabilir.

Literatür incelendiğinde günümüzde kişiliğe dair özellik kuramı ile psikolojik ihtiyaçların birlikte ele alındığı bütün özellik teorisi (whole trait theory), sibernetik teori (cybernetic theory) gibi entegratif yaklaşımların kişilik özelliklerinin oluşumu ve çevre ile etkileşimi, etkileşim sonuçları ve kişilik özelliklerinin sürdürülmesindeki psikolojik ihtiyaçların doyumunun rolü ve farklı bağlamlarda kişilik özelliklerinin farklı tezahürleri üzerine odaklanıldığı görülmektedir (DeYoung, 2014; Prentice, Jayawickreme ve Fleeson, 2019). Nitekim bir kişilik teorisi, bireylerin birbirinden duygu, davranış ve düşünce konusunda nasıl farklılaştığının yanında neden farklılaştığını da açıklamalıdır. Kişilik özelliklerinin temel psikolojik ihtiyaçları karşılamada bir araç olarak ele alınması, ihtiyaçların doyumunun sağlandığı bağlamlarda bireylerin daha dışadönük, uyumluluk, özdenetim, deneyime açıklık özellikleri göstermesi bir diyalektik oluşturmada ve kişilik özelliklerinin dinamik yapılar olarak ele alınmasını desteklemektedir. Ancak kişilik özellikleri ile temel psikolojik ihtiyaçların birlikte ele alındığı çalışmaların sınırlı sayıda olduğu ve kişilik özelliklerinin kontrol değişkeni olarak incelendiği görülmektedir. Dolayısıyla bu araştırmanın aracılık rolünü ele almasıyla literatüre katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca çalışma sonuçları aile yaşamından, akademik yaşamdan, romantik ilişkilerden ve arkadaşlık ilişkilerinden alınan spesifik doyum alanlarında yapılacak araştırmalar için referans olabilir. Bununla birlikte bu araştırmanın bulgularından üniversite öğrencileri ve ebeveynleri, psikolojik danışmanlar, psikologlar, psikiyatrlar olmak üzere ruh sağlığı alanındaki uzmanlar ve araştırmacıların yararlanabileceği düşünülmektedir.

Araştırma Problemi

Bu araştırmada “Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri (dışadönüklük, özdenetim, nevrotilik, uyumluluk ve deneyime açıklık) ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu değişkeninin istatistiksel bakımdan önemli bir aracı rolü var mıdır?” sorusuna yanıt aranacaktır. Ayrıca sosyo-demografik bilgilere göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarının anlamlı fark gösterip göstermediği incelenmiştir.

Alt problemler. Araştırma kapsamında oluşturulan alt problemlere aşağıda yer verilmektedir.

1. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri (dışadönüklük, nevrotilik, açıklık, özdenetim ve uyumluluk) ile yaşam doyumunu değişkenleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki var mıdır?
2. Üniversite öğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ile yaşam doyumunu değişkenleri arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki var mıdır?
3. Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri (dışadönüklük, nevrotilik, açıklık, özdenetim ve uyumluluk) ile temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki var mıdır?
4. Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?
5. Gelir düzeyine göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?
6. Akademik başarı düzeyine göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?
7. Romantik ilişki durumuna göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?
8. Yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısına üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?
9. Algılanan dini inanç düzeyine göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?

10. Sağlık durumuna göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?

Sayıtlar

Araştırmaya dair sayıtlara aşağıda yer verilmektedir.

1. Araştırmaya katılan üniversite öğrencileri kendilerine uygulanan ölçme araçlarını gerçek durumlarını yansıtacak biçimde cevaplamışlardır.
2. Katılımcıların, farkında olmadıkları herhangi bir psikolojik rahatsızlıklarının olmadığı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Araştırmaya dair sınırlılıklara aşağıda yer verilmektedir.

1. Araştırmada yaşam doyumu ile ilgili değişkenler, çalışmada ele alınan kişilik özellikleri ve temel psikolojik ihtiyaçlar değişkenleri ile sınırlıdır.
2. Araştırma kendini anlatmaya dayalı ölçme araçları kullanılarak yürütülmüştür.
3. Araştırmada ele alınan yaşam doyumu kavramı Yaşam Doyumu Ölçeği'nin (YDÖ) ölçtüğü niteliklerle, kişilik özellikleri Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri'nin (BBFKE) ölçtüğü niteliklerle, temel psikolojik ihtiyaçlar kavramı İhtiyaç Doyumu Ölçeği'nin (İDÖ) ölçtüğü niteliklerle sınırlıdır.
4. Araştırmanın çalışma grubu 2019-2020 Akademik yılında Sakarya'da öğrenim görmekte olan üniversite öğrencileri ile sınırlıdır. Elde edilen bulgular sadece benzer niteliklere sahip okullara ve öğrencilere genellenebilir.

Tanımlar

Araştırmada ele alınan temel kavramlar aşağıda açıklanmıştır.

Yaşam doyumu. Bireyin kendi belirlediği kriterlere göre, genel olarak yaşamının niteliğini değerlendirmesi sonucu elde ettiği bilişsel yargıdır (Diener, Emmons, Larsen ve Griffin, 1985; Shin ve Johnson, 1978). Bu araştırmada

üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyi Yaşam Doyumu Ölçeği'nden (YDÖ) alınan puanlara göre belirlenmiştir (Durak, Şenol-Durak ve Gençöz, 2010). Ölçekten yüksek puan alan bireyler yaşam doyumu düzeyi yüksek, düşük puan bireyler yaşam doyumu düşük bireyler olarak değerlendirilmiştir.

Kişilik. Allport (1961, s. 28) kişiliği "bireyin kendine özgü düşünce ve davranışlarını belirleyen psikofiziksel sistemlerinin dinamik örgütlenmesi" olarak tanımlamıştır. Bu çalışmada kişilik özellikleri, Büyük Beş Faktör Kişilik Kuramı kapsamında ele alınmıştır. Bu kurama göre kişiliğin yapısını oluşturan temel boyutlar iki kutuplu bir yapı, süreklilik, tutarlılık ve normal dağılım göstermekte ve kişiliği oluşturan ana boyutlar dışadönüklük, nevrozizm, deneyime açıklık, uyumluluk ve özdenetimi içermektedir (McCrae ve John, 1992). Bu araştırmada kişilik özellikleri Beş Büyük Kişilik Faktör Envanterinden alınan puanlar ile belirlenecektir (Karaman, Doğan ve Çoban, 2010). Envanterin dışadönüklük alt boyutundan yüksek puan alan bireyler dışadönüklük, nevrozizm alt boyutundan yüksek puan alan bireyler nevrozizm, açıklık alt boyutundan yüksek puan alan bireyler deneyime açıklık, uyumluluk alt boyutundan yüksek puan alan bireyler uyumluluk, özdenetim boyutundan yüksek puan alan bireyler özdenetim kişilik özelliğine sahip bireyler olarak değerlendirilmiştir.

Temel psikolojik ihtiyaçlar. Öz-belirleme kuramına göre temel psikolojik ihtiyaçlar, bireyin gelişiminin kişilerarası ve kültürel bağlamı içinde doyuma ulaştığında büyümeyi, bütünlüğü ve iyi oluşunu kolaylaştıran sosyal ve psikolojik besinlerdir (Ryan, 1995). Bu araştırmada temel psikolojik ihtiyaçların doyumu İhtiyaç Doyumu Ölçeği (İDÖ) ile belirlenecektir (Bacanlı ve Cihangir-Çankaya, 2003). Ölçek toplam alınarak kullanılmış olup ölçekten alınan düşük puan alan bireyler ihtiyaç doyum düzeyi düşük, yüksek puan alan bireyler ihtiyaç doyum düzeyi yüksek olarak değerlendirilmiştir.

Bölüm 2

Araştırmanın Kuramsal Temeli ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde öncelikle araştırmanın bağımlı değişkeni olan yaşam doyumu kavramına ilişkin kuramsal temel ve araştırmalar sunulmuştur. Devamında araştırmanın bağımsız değişkenleri olan kişilik ve temel psikolojik ihtiyaçlar kavramlarına ilişkin kuramsal temel sunulmuştur. Ardından bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken ile ilişkileri konusunda yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Yaşam Doyumu

Ülke hükümetlerinin ekonomik ve kalkınma planlamasında toplumun mutluluğuna (gross national happiness) yer vermesi ve Birleşmiş Milletler'in Dünya Mutluluk Raporu (World Happiness Report) ile toplumun iyi oluşuna dair veriler sunmasından Birleşik Arap Emirlikleri'nin Mutluluk Bakanlığı kurmasına kadar global olarak dünyada toplumun mutluluğunun hükümetlerin temel hedefi olması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Bireyin mutluluğuna dair çalışmalar hızla artmakla birlikte, ruh sağlığı uzmanları mutluluğun kavramsallaştırılması, operasyonel tanımının yapılarak ölçülebilir hale gelmesi ve bu kavramın psikoloji terminolojisinde adlandırılması konusunda zorlanmışlardır. Mutluluğun literatürdeki ampirik karşılığı olarak ele alınan öznel iyi oluş (subjective well-being) bir bütün halinde yaşamına dair duygusal ve bilişsel olarak bireyin genel değerlendirmesini içermektedir. Öznel iyi oluş, yaşam doyumu (life satisfaction) olarak tanımlanan bilişsel, olumlu duygulanım (positive affect) ve olumsuz duygulanım (negative affect) olarak tanımlanan duygusal bileşenlerden oluşmaktadır. Operasyonel olarak yüksek düzeyde yaşam doyumu, yüksek düzeyde olumlu duygulanım ve düşük düzeyde olumsuz duygulanım olarak tanımlanmaktadır (Andrews ve Withey, 1976; Diener, 1994; Shin ve Johnson, 1978; Veenhoven, 1984).

Olumlu duygulanım sevinç, neşe, coşku, gurur ve sevgi gibi duyguları kapsamaktayken olumsuz duygulanım utanç, suçluluk, kaygı, öfke gibi duyguları kapsamaktadır (Diener, Suh, Lucas ve Smith, 1999). Olumlu ve olumsuz duygulanım, tek bir bileşenin zıt iki kutbu olmaktan ziyade iki bağımsız bileşendir. Birey aynı anda hem olumlu hem olumsuz duygulanımı deneyimleyebilmektedir (Bradburn ve Caplovitz, 1965). Bireyin öznel iyi oluşunda, duygulanımın yoğunluğu

değil bireyin olumlu duygulanımı, olumsuz duygulanıma göre yaşamında daha fazla algılamasıdır (Diener, Sandvik ve Pavot, 1991).

Bu çalışmanın bağımlı değişkeni olan yaşam doyumu kavramı ise literatürde ilk olarak Neugarten, Havighurst ve Tobin (1961) tarafından ortaya atılmış ve sadece bireyin kendisinin, kendi iyi oluşunun değerlendiricisi olduğunu öne sürerek bireyin iyi oluşunun kavramsallaştırılmasında araştırmacıların değer yargılarının etkisini minimize edecek öznel yaklaşımı savunmuştur. Shin ve Johnson (1978, s.478) yaşam doyumunu "bireyin yaşam kalitesini kendi belirlediği kriterlere göre değerlendirmesi" olarak tanımlamıştır. Erken dönem çalışmalarda birbirinin yerine kullanılan, birbiri ile karıştırılan yaşam kalitesi (quality of life) kavramı ve yaşam doyumu kavramı ilişkisine dair çeşitli açıklamalar mevcuttur. Borthwick Duffy (1992) yaşam kalitesi üzerine üç perspektif sunmuştur ve bunlar; kişinin yaşam koşullarının kalitesi olarak tanımlanması, kişinin yaşam koşullarından doyumu olarak tanımlanması ve yaşam hem yaşam koşullarının hem de doyumun bir kombinasyonu olarak tanımlanmasıdır. Bu üç perspektifin bileşimi olarak yaşam kalitesinin hem objektif hem de subjektif değerlendirmeyi içerdiği söylenebilir. Nitekim WHO Yaşam Kalitesi Grubu (WHOQOL Group, 1994) yaşam kalitesini "hedefleri, beklentileri, standartları, ilgileri ile bağlantılı olarak, kişilerin yaşadıkları kültür ve değer yargıları bütünü içinde durumlarını nasıl algıladıkları" olarak tanımlamıştır. Dolayısı ile yaşam doyumunun daha çok içsel kaynaklı olması, yaşam kalitesinin ise bireyin içinde yaşadığı kültür ve kültürel değerlerin etkisinde daha çok dışsal kaynaklı olması ile birlikte aralarında diyalektik bir etkileşim olduğu söylenebilir.

Yaşam doyumu, farklı yaklaşımlar doğrultusunda tanımlandığı için literatürde çeşitli tanımlar mevcuttur. Campbell ve diğerleri (1976) ve Michalos (1980) yaşam doyumunu bireyin şu anda sahip olduğu mevcut kazanımları ile geçmişte sahip olduğu ve gelecekte olmasını beklediği kazanımların karşılaştırması sonucu elde ettiği fark olarak tanımlarken Veenhoven (1996, s. 6) yaşam doyumunu "bireyin bir bütün halinde yaşamının genel kalitesini olumlu anlamda değerlendirme derecesi, diğer bir deyişle kişinin sürdürdüğü hayatı ne kadar sevdiği" olarak tanımlamıştır. Diener ve diğerleri (1985) ise bireyin yaşamını kendi belirlediği kriterlere göre bilişsel değerlendirmesi olarak yaşam doyumunu tanımlamıştır. Bireyin yaşamından aldığı doyuma araştırmacı tarafından önemli

görülen ya da dışarıdan dayatılan değil, kendisinin uygun gördüğü standartlara göre karar vermesi ve bu standartlarla yaşam koşullarının uyma derecesine göre yüksek yaşam doyumu düzeyi bildirmesi ilgili tanımın önemli bir noktasıdır. Bireyler nasıl aynı duruma farklı tepkiler verebiliyorlarsa, yaşamlarını da beklentileri, değerleri ve önceki deneyimleri temelinde değerlendirmektedirler. Nitekim her bir bireyin “iyi yaşam” anlayışı kendine özgüdür. Yaşam doyumu; bireyin yaşamını değiştirme isteği, şimdiki yaşamından aldığı doyum, geçmişten aldığı doyum, gelecekte alınan doyum ve bireyin hayatındaki önemli kimselerin bireyin yaşamına dair görüşünü içermektedir (Diener ve diğerleri, 1999).

Yaşamın bir bütün olarak ele alınmasını vurgulamak amacı ile İngilizce literatürde *overall life satisfaction* (Schkade ve Kahneman, 1998), *global life satisfaction* (Diener ve diğerleri, 1985), *general life satisfaction* (Seligson, Huebner ve Valois, 2003) kavramlarının; Türkçe literatürde ise *yaşam doyumu* (Dost, 2007) ya da *genel yaşam doyumu* (Çivitçi, 2012) kavramlarının kullanıldığı görülmektedir. Genel yaşam doyumu tek boyutlu (unidimensional) bir kuramsal temel sağlarken iş, aile, sağlık, finans, boş zaman gibi yaşam alanlarından alınan doyumun (domain satisfaction) toplamı olarak görülen yaşam doyumu ise çok boyutlu (multidimensional) bir teorizasyon sağlamaktadır (Diener ve diğerleri, 1999). Nitekim Huebner, Laughlin, Ash ve Gilman (1998) çocuk ve ergenler için okul, aile, arkadaşlar, benlik, yaşam alanı boyutlarından oluşan genel yaşam doyumu modelini öne sürmüşlerdir. Yaşam alanı doyumlarının, bireylerin bu alanlara verdikleri önem düzeyine göre değerlendirildiği yaşam doyumu profilini öneren modeller ise artımlı geçerliği sağlamamıştır (Seligson ve diğerleri, 2003). Yaşam doyumunun çok boyutlu olarak değerlendirilmesi yaşam alanlarından alınan doyumun profilini sağlarken tek boyutlu değerlendirme, bireylerin yaşamlarını değerlendirirken farklı yaşam alanlarını ağırlıklandırmalarında özgürlük sağlar ve değerlendirmeyi spesifik bağlamdan arındırmaktadır (Huebner, 2004; Pavot ve Diener, 1993). Nitekim yaşam doyumu düzeyi yüksek bireyler, yaşamlarını değerlendirirken iyi olarak gördükleri alanlarına ağırlık verirken yaşam doyumu düzeyi düşük bireyler, yaşamlarının kötü olarak gördükleri alanlarına ağırlık vermektedirler (Diener, Lucas, Oishi ve Suh, 2002). Dolayısı ile genel yaşam doyumunun tek boyutlu değerlendirmesinde bireyler sadece değerlendirme

kriterlerini değil aynı zamanda hangi yaşam alanlarını değerlendireceklerini de kendileri belirlemektedirler.

Yaşamı değerlendirirken hangi yaşam alanlarının ya da hangi kaynakların değerlendirildiği ve nasıl değerlendirildiği, yaşam doyumu kavramının subjektifliğinden dolayı diğer bir araştırma sorusudur. Bu sorular dışında hangi bireylerin yaşam doyumunun yüksek olduğu ve yaşam doyumunu etkileyen faktörlerin belirlenmesine dair araştırmaların olmasıyla birlikte yaşam doyumuna dair spesifik bir kuramdan ziyade öznel iyi oluşa dair kuramlar çerçevesinde yaşam doyumu kavramının ele alındığı görülmektedir. Dolayısı ile aşağıda öznel iyi oluş ile ilgili kuramlar arasında literatürde yaşam doyumunu ampirik olarak açıklayan kuramlara yer verilmiştir.

Tabandan tavana kuramı. Tabandan tavana ya da aşağıdan yukarıya (bottom-up) yaklaşımı; sosyo-demografik özelliklerin, nesnel yaşam koşullarının, durumların, yaşam olaylarının ve bağlamın bireyin yaşam doyumu üzerindeki etkisine odaklanmaktadır (Diener, 1984). Kuram bireyden içsel dünyasından bağımsız dışsal etkenlerin ve süreçlerin önemini vurgulamaktadır. Bununla birlikte yaşam doyumunu, bireyin yaşamında doyum sağladığı şeylerin toplamı olarak açıklamaktadır.

Tabandan tavana kuramı kapsamında bireyin yaşam doyumu düzeyi açıklayan sosyo-demografik veriler ve durumlar; cinsiyet (Dorahy ve diğerleri, 2000; Michalos, 1991; Tuzgöl Dost, 2007), yaş (Blanchflower ve Oswald, 2012; Lewinsohn, Redney, Seeley, 1991; OECD, 2017), eğitim düzeyi (Campbell ve diğerleri, 1976; Seligman, 2002; Yaşar Yılmaz ve Çetinkaya, 2004), gelir düzeyi (Diener, Napa Scollon, Oishi, Dzokoto ve Suh 2000; Moller, 1996; Suh, Diener, Oishi ve Triandis, 1998), akademik başarı (Chow, 2005; Hong ve Giannakopoulos, 1994; Tuzgöl Dost, 2010), medeni durum (Bailey ve Snyder, 2007; Myers, 2000), dini inanç düzeyidir (Anand, Jones ve Gill, 2015; Lewis, Joseph ve Noble, 1996; Patel, Ramgoon ve Paruk, 2009; Tuzgöl Dost, 2007). Ancak sosyo-demografik verilerden cinsiyet değişkeni incelendiğinde yaşam doyumu puan ortalamaları arasındaki farkın yüksek olmadığı, örneklem büyüklüğü arttıkça ve kültürlerarası araştırmalarda değişkenler arası ilişkinin anlamlı olmadığı ve eğitim düzeyi ile yaş gibi diğer değişkenlerle birlikte ele alındığında yaşam doyumu ile ilişkisinin daha iyi anlaşılması (Glenn ve Weaver, 1981; Medley, 1980);

yaş değişkeninin yaşam doyumu ile ilişkisinde *kohort etkisini* yansıtabileceği eleştirisi (Knapp, 1976); eğitim düzeyi değişkeninin yaşam doyumu ile ilişkisinde gelir düzeyi ile kovaryans oluşturması (Seligman, 2002); dini inanç düzeyinin yaşam doyumu ile ilişkisinde kültürlerarası farklılık göstermesi yaşam doyumu üzerine çalışmalarda diğer değişkenlerin kontrol edilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca sosyo-demografik değişkenlerin bireyin yaşam doyumu toplam varyansının %8 ile %20'sini açıklaması sonucunda tabandan tavana kuramının geçerliğini sorgulanmıştır. (Andrews ve Withey, 1976; Campbell ve diğerleri, 1976; Diener ve diğerleri, 1999).

Tabandan tavana kuramının diğer bir önermesi yaşam olaylarının bireyin yaşam doyumu düzeyinde etkili olduğudur. Bu önerme doğrultusunda yapılan boylamsal araştırmalar; işten çıkarılma, evlenme, eşin vefatı, ilk çocuğun doğumu, saldırıya uğrama, fiziksel engele sahip olmanın gibi yaşam olaylarının bireyin yaşam doyumunda etkili olduğunu ortaya koymuştur (Anusic, Yap ve Lucas, 2014; Lucas, Clark, Georgellis ve Diener, 2003; Yap, Anusic ve Lucas, 2012). Kuramın bu önermesinin aksi yönünde ise piyangoyu kazanan, fiziksel yaralanma yaşayan bireyler ve kontrol grubunun yaşam doyumu düzeylerini karşılaştıran çalışmada ise yaşam olaylarının bireyin yaşam doyumuna etkisinin olmadığı ortaya koyulmuştur (Brickman, Coates ve Janoff-Bulman, 1978). Yaşam olaylarının yaşam doyumu ile ilişkisinde yapılan çalışmaların boylamsal olması yaşam olaylarının bireyin yaşamını değerlendirmesinde kalıcı bir değişikliğe neden olup olmadığını belirlemek amacını taşımaktadır. Ancak farklı sonuçların elde edilmesinden, bu önermenin ele alınırken yaşam olaylarının farklı türlerinin farklı etkilerine ve bireylerin yeni olaylara uyum sağlması bakımından dikkat edilmesi sonucu çıkartılabilir.

Tabandan tavana kuramının son önermesi bireyin yaşam doyumu değerlendirme sürecinin bağlamdan etkilenmesidir. Bu durum bireylerin bir değerlendirme anında geçici olarak erişilebilir hale getirilen bilgilere (önceki sorular, belirgin karşılaştırma standartları) güvenmesinden kaynaklanmaktadır (Schwarz ve Strack, 1999). Nitekim bireyler yaşam doyumlarını değerlendirmeden önce sorulan yaşam alanlarından doyum (evlilik doyumu), flört etme sıklığı gibi sorular ile ilgili bilgilerin erişilebilir hale gelmesi sonucu yaşam doyumlarını değerlendirirken bu bilgilerden yararlanmaktadırlar (Strack, Martin ve Schwarz,

1988). Ancak bağlamın yaşam doyumu değerlendirmesinde rolü olması, yaşam doyumunun tanımında vurgulanan bireyin kendi seçtiği alanları kendi seçtiği kriterlere değerlendirmesi ifadesi ile çelişmektedir.

Tavandan tabana kuramı. Tavandan tabana ya da yukarıdan aşağı (top-down) kuramı bireyin yaşam olaylarını olumlu ya da olumsuz olarak algılaması, doyum sağlamasına dair genel bir eğilim diğer bir deyişle içsel bir yatkınlık olarak yaşam doyumunu açıklamaktadır. Kuram kapsamında geniş kişilik özelliklerinin bireyin yaşamındaki olaylara tepki verme şeklini ve yaşamını değerlendirmesini etkilediği düşüncesinden yola çıkarak kişilikteki bireysel farklılıkların yaşam doyumundaki rolü vurgulanmaktadır (Diener, 1984). Bireyin benlik saygısı (Diener ve Diener, 1995), iyimserlik (Eid ve Diener, 2004; Yalçın, 2011), büyük beş faktör kişilik özelliklerinin (Köksal, 2015; Schimmack, Oishi, Furr ve Funder, 2004) yaşam doyumunu yordaması kuramı desteklemektedir.

McCrae ve Costa (1991) büyük beş faktör kişilik özellikleri ile yaşam doyumundaki ilişkiyi mizaçsal ve araçsal olarak açıklamaktadır. Mizaçsal açıklama kişilik özellikleri ile yaşam doyumunda biyolojik süreçler kapsamında direkt ilişki olduğunu, araçsal açıklama ise davranışlar ve durumların aracı rolü olduğunu vurgulamaktadır. Mizaçsal açıklama yaşam doyumunda bireyler arası farklılıkların, kişilik özelliklerine göre olumlu ya da olumsuz yaşam olayına daha çok tepki vermesi ile açıklarken araçsal açıklama kişilik özelliklerinin yaşam doyumunu düzeyini yükseltecek ya da düşürecek yaşam olaylarına neden olduğu ile açıklamaktadır. Nitekim boylamsal araştırmalar ile yaşam doyumunun statikliği ve ekstrem yaşam olayları sonrasında, başlangıçtaki yaşam doyumunu düzeyine (set point) geri dönüş; durumsal değişkenlerdense kararlı kişilik özelliklerini vurgulayan tabandan tavana kuramını desteklemektedir (Fujita ve Diener, 2005; Pavot ve Diener, 1993).

Tavandan tabana kuramı ile tabandan tavana kuramı zıt ve birbiri ile çelişen önermelere sahip görünmektedir. Ancak iki kuramın da açıklamakta zorlandığı bulgularda ilgili kuramların bütüncül ele alınarak bu bulguların açıklanabileceği düşünülebilir. Yaşam doyumunu çevre ve bireyin etkileşiminin bir ürünü olarak düşünüldüğünde, bu etkileşimin diyalektik bir süreç olmasının iki kuramın da geçerliliğini sürdürmesini sağladığı söylenebilir.

Yargı kuramı. Yargı kuramı yaşam doyumunu bireyin gerçekte sahip olduğu yaşam koşulları ile kendisinin belirlediği yaşam standartları arasındaki karşılaştırmanın bir sonucu olarak açıklanmaktadır (Diener, 1984). Michalos (1988) çok yönlü tutarsızlık teorisi (multiple discrepancy theory) adı altında bireyin standartları ile arasındaki fark ve standartları ile yaşamının tutarsızlığını vurgulayarak bir yargı kuramı önermiştir. Kuram doğrultusunda birey yaşamını değerlendirmek için; yaşamdan istedikleri, yaşamında daha önce sahip oldukları, yaşamdan beklentileri, yaşamda hak ettiğini düşündüğü ve diğer insanların yaşamında sahip oldukları olmak üzere beş standardı göz önüne almaktadır. Bireyin bu standartlar ile sahip olduğu yaşamının tutarsızlığı ve standartlar ile yaşamının arasındaki farkın yaşam doyumunu oluşturduğunu öne sürmektedir.

Schwarz ve Strack (1999) ise bireyin yaşam doyumunu değerlendirmesinin altında yatan sürece dair deneysel ve yarı deneysel desen kullanarak yaptıkları araştırmaları doğrultusunda bir yargı modeli önermişlerdir. Bireyin yaşamını değerlendirmek için kullanılan kaynakları; bireyin yaşamında önem arz eden ve istikrarlı olarak yaşamını değerlendirmekte göz önünde bulundurduğu kronik bilgi ve bireyin bağlamdan etkilenerek yaşam doyumunu bildirdiği anda göz önünde bulundurduğu geçici bilgi olarak kategorize edilmiştir. Araştırmalar sonucunda bireylerin yaşam doyumunu değerlendirilmeden önce evlilik doyumunu ve flört sıklığı sorusunun yer aldığı yaşam doyumunu ve evlilik doyumunu ve flört sıklığı arasındaki korelasyonun yükseldiği bulgulanmış, madde sırası etkisi (item order effect) ortaya konmuştur (Schwarz ve diğerleri, 1991; Strack ve diğerleri, 1988). Ayrıca bireylerin fiziksel engelle sahip görüşmeci ile daha düşük düzeyde yaşam doyumunu bildirirken fiziksel olarak çekici görüşmeci ile daha yüksek düzeyde yaşam doyumunu bildirmelerinden hareketle, duygu durumunun yaşam doyumunu değerlendirmede geçici bilgi olarak göz önünde bulundurulduğu ve durumsal etkilerin yaşam doyumunu kararında etkili olduğunu öne sürmüşlerdir (Strack, Schwarz, Chassein, Kern ve Wagner, 1990).

Parducci (1968) ise ranj-frekans modelinde birey deneyimlerine göre bir standart noktası olduğunu öne sürmektedir. Modele göre bireyin deneyimlediği yaşam olayları bir dağılım olarak ele alındığında yaşam olaylarının aritmetik ortalaması ile medyanı arasında, bireyin yaşamını değerlendirdiği standart noktası yer almaktadır. Dolayısıyla bireyin yaşam olaylarının dağılımı negatif çarpıklığa

sahipse bireyin yaşam doyumu düzeyi yükselecektir. Bu model, bireyin deneyimlerinden oluşan bir standart noktasına sahip olduğunu öne süren adaptasyon teorisi ile örtüşürken, olumlu olayların devamı halinde adaptasyon gerçekleşeceği ve bireyin standardının yükseleceğini öne süren adaptasyon teorisinden daha spesifik ve test edilebilir olması ile ayrılmaktadır (Brickman ve diğerleri, 1978).

Yargı kuramları; yaşam doyumunun zamansız, kesin ve değişmez olmaktan ziyade değiştirilebilen ve güncellenebilen bir yapıda olduğunu vurgulamaktadır. Dolayısıyla yaşam doyumu kararlarının neden çoğu zaman insanların yaşamlarının nesnel göstergeleri ile ilgisiz olduğunu ve yaşam doyumu kararlarının bazen düşük düzeyde test-tekrar test güvenilirliği gösterdiğini açıklama konusunda ilgili literature katkıda buldukları söylenebilir.

Ereksel kuram. Ereksel ya da belirli bir noktaya erişme kuramı Wilson (1960) tarafından bireyin ihtiyaçlarının karşılanmasının doyuma, ihtiyaçlarının karşılanmamasının ise memnuniyetsizliğe yol açacağı düşüncesi ile öne sürülmüştür. Birey farkında olduğu ve olmadığı ihtiyaçlara sahip olmakla birlikte, bireyin hedefleri farkında olduğu ihtiyaçları olarak ele alınmaktadır. Birey ihtiyaçları ile uyumlu olmayan hedefleri belirleyebilir ancak sadece ihtiyaçları ile uyumlu olan hedeflere ulaşması bireyin iyi oluşunu arttırabilmektedir. Literatürde ise ihtiyaçlar, birincil ve ikincil, doğuştan ve öğrenilmiş, evrensel ve kişiden kişiye değişebilen, fizyolojik ve psikolojik olarak kavramsallaştırılmıştır (Deci ve Ryan, 2000; Glasser, 1965; Maslow, 1968; Murray, 1938). İlgili kuram bireyin farkında olmayan ihtiyaçlarının çatışma içinde olabilmesi ve ihtiyaçlarından karşılanması ile elde edilecek doyumunun kültürlerarası farklılığı konularında eleştirilmektedir (Diener, 2009). Kültürlerarası araştırmalar temel (fizyolojik ve güvenlik) ihtiyaç doyumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişki kültürden kültüre değişkenlik gösterirken, psikolojik ihtiyaçların doyumu yaşam doyumu ile kültürün ötesinde istatistiksel açıdan pozitif yönde anlamlı ilişkide bulunmuştur (Chen ve diğerleri, 2015; Tay ve Diener, 2011).

Ereksel kuram, kişi ile çevre arası etkileşimin ürünü olarak yaşam doyumunu ihtiyaçlar çerçevesinde ele almaktadır. Ereksel kuramın ihtiyaçlar doğrultusunda ele alınması ise ihtiyaçların öneminin bireyler ya da kültürlerarası farklılık gösterebilmesi dolayısıyla düzenleyici değişkenlerin göz önünde

bulundurulmasını beraberinde getirmektedir. Ereksel kuramın bir diğer adı ya da önermesi olan ihtiyaçların belirli bir noktaya ulaşması yani belirli bir noktadan sonra doyuma ulaşması, belirli noktanın subjektifliği dolayısıyla tartışmaya açık olduğu söylenebilir. Ereksel kuramın hedefler doğrultusunda ele alınması; bireyin hedefleri ve isteklerinin çatışma içinde olabileceği, hedefi ve amacı olmayan bireylerin hiçbir zaman doyuma ulaşamayacağı konularında eleştirilebilir.

Aktivite kuramı. Aktivite kuramı, bireyin faaliyetlerinin sonucu olarak mutluluğun kendiliğinden oluştuğu düşüncesine dayanmaktadır. Bireyin mutlu olma amacıyla çabaladığında mutluluğunu engelleyeceği ileri sürülmektedir (Diener, 1984). Mutluluk yolun sonunda ulaşılacak bir hedef değil yürünen yol olduğu felsefesine dayandığı söylenebilir. Aktivite kuramı literatürde ilk olarak gerotonloji alanında ele alınmakla beraber aktivite sıklığı ve aktivitelerin türü ile bireyin yaşam doyumu ilişkisi incelenmiş ancak bulgular ampirik bir kuramsal temel sağlamamıştır (Lemon, Bengston ve Peterson, 1972; Longino ve Kart, 1982).

Günümüzde hobiler, kültürel aktiviteler, fiziksel egzersiz, sosyal etkinlikleri içeren daha geniş anlamda boş zaman aktivitesi (leisure) yaşam doyumu alanı olarak tanımlanmaktadır (Diener ve diğerleri, 1999). Aktivitenin bireyin yaşam doyumu ile ilişkisinin altında yatan süreç literatürde akış teorisi ile açıklanmaktadır. Akış, yüksek düzeyde katılım, derin konsantrasyon, içsel motivasyon ve beceri düzeyiyle algılanan etkinlik zorluğunun dengelenmesi ile karakterize edilen ototelik ve optimal deneyim olarak tanımlanmaktadır (Csikszentmihalyi, 1990). Akış deneyiminin, kişinin belirli aktivitelerden doyumundaki değişiklikler yoluyla yaşam doyumunu artırması ile birlikte deneysel desende araştırmalar ile desteklenmesi gerekmektedir (Chen, Ye, Chen ve Tung, 2010). Bununla birlikte aktivitelere katılım ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünün bulgulanması aktivite teorisinin altında yatan sürece dair farklı bir açıklama getirmektedir (Leversen, Danielsen, Birkeland ve Samdal, 2012).

Aktivite kuramı kapsamında erken dönemde aktivite sıklığı ve aktivite türünün önemini vurgulanmıştır. Ancak aktivitelerin standart kategoriler ile değerlendirilmemesi, kurama literatürde sıkça rastlanılmasına rağmen spesifik bir teorizasyon sağlamasını güçleştirmektedir. Günümüzde ise aktivitelerin niceliği ve niteliğinden ziyade bireyin aktivite sırasındaki yaşantısı ve bunun rolüne

odaklanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla bireyin iyi oluşunda ve yaşam doyumunun açıklanmasında salt aktivite kuramından ziyade daha bütüncül bir yaklaşıma geçildiği söylenebilir.

Kişilik

Bu araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan kişilik (*personality*) kelimesi etimolojik alanda Latince tiyatro oyuncularının kullandığı maske manasına gelen *persona* sözcüğüne dayanmaktadır (Feist, Feist ve Robert, 2018). Psikoloji biliminin en kapsamlı konularından biri olması nedeni ile uzmanlar tarafından farklı tanımları bulunmakla birlikte tanımların ortak noktaları bulunmaktadır. Nitekim kişiliğe dair ilk kitaplardan birinde Allport (1937) bir bölüm boyunca kişiliği tanımlamaya çalışmıştır. McClelland (1951, s. 69) kişiliği, “tüm detayları ile bireyin davranışının en uygun kavramsallaştırılması” olduğunu öne sürmektedir. Cattell (1950) kişiliğin, bireyin belirli bir durumda ne yapacağını tahmin edilmesine izin verdiğini vurgulamıştır. Guilford (1959) kişiliği, bireyin diğerlerinden farklı ve ayırt edilebilir olmasını sağlayan görece sürekli eşsiz özellik kalıpları olarak tanımlamıştır. Mischel (1999, s. 4) tanımı “bireyi kalıcı olarak karakterize eden hisleri, duygulanımları, duyguları ve eylemleri içeren ayırt edici davranış kalıpları” olarak genişletmektedir. Allport (1961, s. 28) ise kişiliği “bireyin kendine özgü düşünce ve davranışlarını belirleyen psikofiziksel sistemlerinin dinamik bir örgütlenmesi” olarak tanımlamıştır. Her tanım kişiliğin farklı noktalarını vurgulamakla birlikte ortak bazı noktalara sahiptir. Kişilik, her bireyin kendine özgüdür ve eşsizdir, bireyin diğerlerinden ayırt edilmesini sağlar. Ortam ve zaman göz önüne alındığında sürekli ve görece tutarlıdır. Kapsamlıdır, kişilerin tüm yönlerini ifade eder; zihinsel yaşamları, duygusal deneyimleri ve sosyal davranışlarını içerir. Bireyin kendisi ve çevresi ile etkileşim tarzını oluşturur.

Kişiliğin tanımını bir cümle ile belirtmek zor olmakla birlikte karıştırılan ve birbiri yerine kullanılan kavramları ele almak tanımlamaya katkıda bulunacaktır. Kişilik ile karıştırılan kavramlardan biri erken çocukluk döneminde ortaya çıkan biyolojik temelli duygusal ve davranışsal eğilimlere atıfta bulunan bir terim olan mizaçtır (Thomas ve Chess, 1977). Diğer bir karıştırılan kavramlardan karakter ise yetiştirme biçimi, sosyal çevre, kültürün etkisi ile öğrenilebilen, istemli ve amaçlı davranışları kapsayan yapıdır. Mizaç, uyarana karşı doğuştan ve otomatik

uyaranla ilişkili tepkiler kümesi iken karakter toplum tarafından da şekillendirilebilen, bireysel deneyimleri içerisinde öğrenmeler sonucu oluşan eylem ve tutumları kapsamaktadır (Colniger, Svrakic ve Pryzbeck, 1987). Özetle kişiliğe; mizaç biyolojik, karakter ise sosyokültürel katkıları içermektedir.

Kişilik üzerine kişiliğin yapısını, sürecini, gelişimini ve davranış değişikliği ile birlikte psikopatolojiyi açıklamaya dair literatürde farklı kuramlar mevcuttur. Kişilik yapısı, kişiliğin istikrarlı ve kalıcı yönünü ifade etmektedir. Birçok kişilik kuramının olmasının nedenlerinden biri de kuramcılarının farklı analiz birimleri kullanmalarındır. Analiz birimlerinden biri olan kişilik özellikleri bireyin davranışlardaki bireysel farklılıklara, zaman içindeki davranış tutarlılığına ve durumlar arasındaki davranış istikrarına dayanmaktadır. Tüm bireylerde ortak kişilik özellikleri bulunmakla birlikte bu özelliklerin bireyde görülme desenleri farklıdır (Feist ve diğerleri, 2018). Kişilik tipi ise birçok farklı kişilik özelliklerinin kümelenmesini ifade etmektedir. Kişiliğin bir sistem olarak ele alınması ise kişiliği oluşturan birimlerin organizasyonuna önem vermektedir. Kişilik yapısını oluşturan birimlerin birbiri işlevlerini kontrol ettiğini varsayan hiyerarşik kavramsallaştırmanın yanında birbiriyle çift yönlü bir etki olduğunu varsayan esnek kavramsallaştırma da mevcuttur. Kişiliğin gelişimi ise genetik ve biyolojik etkenler ile birlikte aile, akranlar, sosyal sınıf, kültür gibi çevresel etkenler ile ele alınmaktadır (Cervone ve Pervin, 1993). Murray (1938, s. 39) tarafından kişiliğin gelişimi “kişilik, kişiliğin öyküsüdür” deyişi ile özetlenmiştir. Davranış değişimi ve psikopatoloji anlayışı ise günümüzde tipolojik, nomotetik, sınıflandırmayı getiren kategorik değerlendirme modelinden ziyade boyutsal, idiografik ve yapısal yaklaşımı benimseyen boyutsal değerlendirme modeli ön plandadır. Psikopatolojide kategorik model, tanının varlığı ve yokluğu üzerine dikotomik bir değerlendirme sunmaktadır. Boyutsal model ise psikopatolojiyi kişilik özellikleri kapsamında değerlendirerek normalin sürekliliğinde ele almaktadır (Shedler ve Westen, 2004).

Literatür incelendiğinde bir kişilik kuramının kişiliğin ne olduğu, nasıl olduğu ve neden olduğu sorularından birine odaklandığı görülmektedir. Bu soruları ise farklı ön kabuller, kavramsallaştırma ve perspektiflerden ele aldıkları için spekülasyona açık birçok kuram literatürde yer almaktadır. Bu çalışmada kişilik büyük beş faktör kişilik özellikleri kapsamında ele alındığı için başlıca kişilik kuramları kısaca açıklanmış, ilgili kurama ise ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

Psikodinamik kuramlar. Psikodinamik kuramların öncüsü Freud (1964a) öncelikle bireyin zihinsel yapısını yaşantılarının yer aldığı farkındalık düzeyine göre bilinç, bilinçöncesi ve bilinçdışı olarak kavramsallaştırdığı topografik model ile açıklamaktadır. Kişilik yapısını ise bireyin ilkel ve içgüdüsel yönlerini içeren bilinçdışı düzeyde yer alan haz ilkesine doğrultusunda hareket eden id, id ve süperego çatışmasını yürütme işlevini gerçeklik ilkesi doğrultusunda gerçekleştiren ego, bireyin değerler sisteminden oluşan kişiliğin ahlaki yönünü temsil eden süperego ile yapısal model çerçevesinde ele almaktadır (Freud, 1961). Kişilik sürecini ise libido (yaşam ve cinsellik içgüdü), thanatos (ölüm ve saldırganlık içgüdü) olmak üzere psişik enerji kapsamında açıklamaktadır (Freud, 1955). Kişiliğin gelişimini oral, anal, fallik ve genital psikoseksüel dönemler ile açıklamıştır. Bu dönemlerde libidonun fiksasyonu sonucu talepkar, sabırsız ve güvensiz kişilik özelliklerine sahip oral; inatçı, kontrol ve düzen konusunda kaygılı kişilik özelliklerine sahip anal; teşhirci, rekabetçi ve flörtöz fallik kişilik tiplerini tanımlamıştır (Cervone ve Pervin, 1993; Freud, 1964b). Ayrıca idin kişilik üzerinde etkinlik göstermesi sonucu sevgi konusunda bağımlı özellik gösteren erotik tip, egonun kişilik üzerinde etkinlik göstermesi sonucu kendisini devam ettirme ve sürdürme çabası içinde olan narsistik tip, süperegonun kişilik üzerinde etkinlik göstermesi sonucu ise vicdan ile mücadele içerisinde olan obsesif tipi tanımlamıştır (Freud, 1932).

Adler (1964) ise kişiliği bir bütün olarak ele almış, kişilik sürecinde sosyal ilgi, aşağılık duygusu ve üstünlük çabası, kişilik gelişiminde ise doğum sırasını vurgulamıştır. Bireyin davranışının geçmiş yaşantılar ya da nesnel gerçeklikle değil fenomenolojik algısı ile açıklanabileceğini öne sürmüştür. Sosyal ilgi ve etkinlik düzeyi boyutları kapsamında kişiliği baskın, alıcı, kaçınan ve sosyal yetkin tip olarak sınıflamıştır. Jung (1976) ise kişilik yapısını kolektif bilinçaltı ve arketipler kapsamında açıklayarak kişilik gelişiminde orta yaşı vurgulayarak bireyleşme ve bütünleşmeye önem vermiştir. Kişilik tipolojisini ise içedönüklük ve dışadönüklük tutumları; düşünme, hissetme, duyuş ve sezgi işlevleri ile kavramsallaştırmıştır. Erikson (1968) ise psikoseksüel gelişim dönemlerini yeniden ele almış; ergenlikten ileri yetişkinliğe gelişimin yaşam boyu sürdüğü, bireyin gelişim dönemlerinde çözülmesi gereken kriz ve çatışma yaşadığı konusunda Freud'a katılarak

fiksasyona karşı çıkmış ve kişiliğin gelişiminde psikososyal gelişim dönemlerini tanımlamıştır.

Genel olarak psikodinamik kuramlar bireyi anlamaya ve açıklamaya dair kapsamlı bakış açısı sunmaktadır. Ancak bu çerçevede sunulan kavramların operasyonel tanımlarının olmaması dolayısıyla test edilebilirliklerinin düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Dolayısıyla psikodinamik kuramlar, pratik uygulamaya dair yol haritası sunmaması açısından eleştirilebilir.

Davranışçı ve bilişsel kuramlar. Davranışçı kuramlar tek yönlü deterministik bakış açısı ile kişiliği ele almaktadır. Bu doğrultuda Pavlov (1927) klasik koşullanma, Skinner (1953) edimsel koşullanma, Bandura (1986) ise dolaylı (gözlem yoluyla) öğrenme ile kişilik gelişimini açıklamaktadır. Klasik davranışçı kuramlar bireyin davranışını pekiştirme ve ceza ile çevresinin ürünü olarak ele alırken Bandura (1986) sosyal-bilişsel kurama göre karşılıklı determinizm perspektifini benimsemiş ve bireyin de çevresini şekillendirdiğini öne sürmüştür. Kişiliğinin göstergesi olarak sosyal davranış kalıplarının çevresel deneyim yoluyla öğrenilmesi kuramların ortak yönlerinden biridir. Bandura (1986) kişiliğin yapısını; bireyin çevresel olaylar ile başa çıkmak için gerekli eylemleri başarılı bir şekilde yapabileceğine dair algısı olarak tanımlanan öz yetkinlik ve bireyin davranışlarını yönlendirebilme, kontrol edebilmesi olarak tanımlanan öz düzenleme kavramları ile ele almıştır. Kişilik süreci kapsamında ise bireyin yetkinlik inançları, becerileri, beklentileri, davranışsal standartları ve kişisel hedeflerinin motivasyon kaynağı olarak ele almaktadır. Kişiliği bilişsel temelli ele alan Kelly (1955) ise kişilik yapısını, bireylerin çevreyi ve olayları anlamlandırma çift kutuplu kişilik özelliklerinden oluşan kişisel yapılar kavramı ile açıklamaktadır. Dolayısı ile klasik davranışçı kuramların aksine bireyin davranışı, bilişsel sürecinin sonucudur.

Davranışçı kuramların Bandura'nın katkısı ile esneklik kazandığı söylenebilir. Bandura'nın sosyal öğrenme kuramı spekülasyondan yüksek düzeyde arınık, iç tutarlığa sahip, uygulamaya dair basit ve anlaşılır yol haritası sunmaktadır. Dolayısıyla davranışçı kuramların günümüzde işlevselliklerini koruması bakımından katkıda bulunduğu söylenebilir. Bilişsel kuram ise kişilik üzerindeki gelişimsel ve kültürel etkileri açıklama konusunun geliştirilebilir olması ile eleştirilebilir.

Hümanistik ve varoluşçu kuramlar. Psikodinamik yaklaşımların davranışın bilinçdışının bir sonucu olduğu görüşünün aksine bireyin rasyonel olduğunu öne süren Rogers (1961) kişilik yapısını; bireyin deneyimlerini, dolayısı ile varlığının bilinçli şekilde algılanan yönlerini kapsayan benlik kavramı ve bireyin sahip olmak istediği benlik kavramı olarak tanımlanan ideal benlik kapsamında ele almaktadır. Kişilik sürecini ise bireyin potansiyelini yerine getirme, sürdürme ve geliştirmesi olarak tanımlanan kendini gerçekleştirme eğilimi ile açıklamaktadır. Maslow (1968) benzer doğrultuda kendini gerçekleştirme, saygı, ait olma, güvenlik ve fizyolojik ihtiyaçlarından oluşan evrensel bir ihtiyaçlar hiyerarşisi öne sürmüştür. Varoluşçu kuram kapsamında May (1994) ise varoluşun özden önce geldiğini, bireylerin ne yaptığının ne olduğundan daha önemli olduğunu varsaymaktadırlar. Bireyler yaşamın anlamıyla ilgili önemli soruların cevaplarını aramaya motive olmaktadır.

Hümanistik ve varoluşçu kuramlar; bireyin fenomenolojisine ve kişiliğin olumlu yönlerine odaklanmaktadır. Kişisel sorumluluğu, şimdi ve buradayı, kişisel büyümeyi vurgulamaktadır. Varoluşçu kuram organize kavramlar bütünü sunmamakla eleştirilebilirken, hümanistik kuramların kişiliğin gelişimi için spesifik koşulları tanımladığı söylenebilir.

Araştırma odaklı kuramlar. Allport ve Odbert (1936) kişiliğin yapısını bireyin çevresine uyumunun tutarlı ve istikrarlı eğilimleri olarak tanımladıkları ayırt edici özellikler kapsamında ele almıştır. Özellikler genellenmiş davranış yatkınlıkları ile saptanmaktadır. Dolayısı ile özelliklerin taksonomisi bireyleri ortalama deneyim ve eylem türlerine göre sınıflandırmadığını sağlamaktadır. Ortak ayırt edici özellikler ve bireysel ayırt edici özellikler kavramları ile ise kültürün kişilik üzerindeki rolünü vurgulamıştır. Galton'un önemli bireysel farklılıkların, dikkat çekici kişilik özelliklerinin doğal dilde kodlanacağını varsayan dil hipotezi doğrultusunda Allport ve Odbert (1936) kişilik taksonomisi geliştirmek için İngilizce üzerinde çalışma yaparak 18.000 bireyleri birbirinden ayıran nitelik listesi oluşturarak 4.500'e indirgemişlerdir. Cattell (1965) Allport'un fikirlerini yüksek düzeyde desteklemekle birlikte listelenen 4.500 kişilik özelliklerini faktör analizi yöntemi ile 16 kaynak ayırıcı özellikte sınıflayarak farklı bir kavramsallaştırma öne sürmüştür. Biyolojik, fizyolojik, mizaç, yetenek ve güdülenme alanları analiz edilerek gerginlik, mükemmeliyetçilik, kendine yetme, değişikliğe açıklık, endişe,

içtenlik, dalgınlık, ihtiyatlılık, hassaslık, sosyal girişkenlik, bağlılık, kurallara bağlılık, canlılık, baskınlık, duygusal kararlılık, akıl yürütme ve sıcaklık kaynak özellikleri tanımlanmıştır (Cattell, 1950). Kaynak ayırıcı özelliklerin, gözlemlenebilen yüzeysel ayırt edici özellikleri oluşturduğunu öne sürerek hiyerarşik bir yapılanma öne sürmüştür, kişilik özelliklerinin boyutsal değerlendirilmesine katkıda bulunmuştur. Eysenck ve Eysenck (1985) ise ikincil faktör analizi sonucu sosyal, atak, canlı, aktif, atılgan, haz arayan, kalender, baskın, değişken özellikler ile karakterize dışadönüklük; kaygılı, üzüntülü, suçlu, gergin, irrasyonel, utangaç, öz saygısı düşük, duygusal, huysuz özellikler ile karakterize nevrozizm; inatçı, saldırgan, soğuk, uzak, ben merkezci, tepkisel, antisosyal, anlayışsız, yaratıcı, inatçı özellikler ile karakterize psikotizm olmak üzere üç kişilik boyutu tanımlamıştır. Kişilik boyutlarının farklılığını ise kortikal uyarılma düzeyi ve limbik sistem işleyiş farklılıkları ile açıklamıştır. Ayrıca iki uçlu boyutsal değerlendirme fikrini desteklerken kişilik boyutlarının farklı kombinasyonları ile bireysel farklılığı vurgulamıştır. Günümüzde ise büyük beş faktör kişilik kuramı günümüz boyutsal kişilik anlayışının en önemli örneklerinden biri olarak literatürde yer almaktadır.

Büyük beş faktör kişilik kuramı. Büyük beş faktör kişilik kuramı beş faktörlü kişilik özellikleri modeline dayanmaktadır. Dil hipotezi doğrultusunda faktör analizleri sonucu İngilizce, Almanca, Japonca (John, 1990), Çince (Yang ve Bond, 1990) dilleri üzerinde yapılan araştırmalar beş faktörlü yapıyı desteklemekle birlikte bu yapı Eysenck'in dışadönüklük ve nevrozizm faktörlerinin Wiggins (1968) tarafından büyük ikili olarak adlandırılmasından hareketle Goldberg (1981) "büyük beşli" olarak adlandırılmıştır. Beş faktörlü model Costa ve McCrae (1980) tarafından dışadönüklük, nevrozizm, açıklık, uyumluluk ve özdenetim olarak adlandırılmıştır. Beş faktörlü yapı akran derecelendirme ölçeklerinde (Tupes ve Christal, 1992), sıfatlarla öz bildirim ölçeklerinde (Saucier, 1997), uzman derecelendirme ölçeklerinde (Lanning, 1994) ve kişilik bozukluklarının semptom kümelerinde (Clark ve Livesley, 2002) ortaya konmuştur. Ayrıca kültürlerarası (McCrae ve diğerleri, 2005) ve boylamsal araştırmalar (Terracciano, Costa ve McCrae, 2006), çoklu değerlendirme yöntemleri (Funder, Kolar ve Blackman, 1995) ve vaka analizi (Costa ve McCrae, 1998) ile desteklenmiştir.

İlgili kuram kişiliğin yapısını ve temel eğilimleri, karakteristik adaptasyonlar kapsamında ele almaktadır. Temel eğilimler beş faktörlü kişilik özelliklerini

içermekte, biyolojik temelleri olmakla birlikte çocukluk ve ergenlik boyunca gelişerek tutarlı hale gelmektedir. Kişilik özellikleri tüm bireylerde belirli ölçüde farklı kombinasyonlarda bulunmaktadır. Karakteristik adaptasyonlar ise çevre ve kültürden etkilenen sonradan kazanılmış çevrelerine uyum sağlamalarını sağlayan kişilik yapılarıdır. Biyolojik temeller temel eğilimleri doğrudan etkilerken fiziksel ve sosyal durumlar olarak tanımlanan dış etkiler karakteristik adaptasyonları etkilemekte ve bireyin yaşamı boyunca yaptığı, hissettiği ve düşündükleri olarak tanımlanan nesnel yaşam öyküsünü oluşturmaktadır (McCrea ve Costa 2003).

Dışadönüklük. Dışadönüklük bireyler samimi, içten, dostane etkileşim tarzına sahiptirler. Sevecen ve konuşkan olmaları çevreleri tarafından sempatik olarak nitelendirilmelerini sağlar. Diğer insanlarla kolayca iletişim kurabilir ve yalnızlıktansa diğer insanlarla birlikte olmayı tercih ederler dolayısı ile sosyaldirler. Kolayca sorumluluk alabilir, duygu ve düşüncelerini kolayca ifade edebilirler. Dolayısı sosyal ortamlarda baskın ve lider konumundadırlar. Eylem yönelimli ve enerjik oldukları için meşgul olmaktan hoşlanırlar. Heyecan arayışında olmaları riskli durumları cazip bulmaları ve maceracı, cesur olmalarını beraberinde getirmektedir. Sevinç, coşku ve neşe gibi olumlu duyguları deneyimlemeye eğilimli oldukları için iyimser bakış açısına sahiptirler, yaşadıklarını olumlu yönleri ile değerlendirirler (McCrea ve Costa 2003). Dışadönüklük boyutunun diğer ucunda içe dönüklük yer almaktadır. İçe dönük bireylerin enerjileri diğer insanlara değil kendi iç dünyalarına yöneliktir. Dolayısı ile çevreleri tarafından sessiz ve edilgen olarak nitelendirilirler. Diğer insanlarla etkileşimleri soğuk ve mesafelidir, tek başınalığı tercih etmektedirler (Costa ve McCrea, 1995).

Nevrotizm. Nevrotik bireyler korku, endişe, üzüntü ve umutsuzluk duygularını sıklık ve yoğunlukla deneyimlemekte, kolay öfkelenebilmektedirler. Dolayısı ile olumsuz duygulara yatkındırlar. Karşılaştıkları güçlükler karşısında bu gibi aşırı duygusal tepkiler verebilmekte ve sakinleşmekte zorlanmaktadır (Watson ve Clark, 1984). Nitekim sosyal ilişkilerde zorlanmaları aşırı duyarlı ve tedirgin olmaları ile açıklanmaktadır (Green ve Brock, 1998). Davranışlarında ise güdülerini kontrol etmede güçlük yaşamaktadırlar. Düşük dürtü kontrolü yaşamlarında sorunlara neden olabilmekte; olumsuz duygulanım, sorunları ile başa çıkmalarındaki yetersizlikleri öz saygılarını zedelemekte ve irrasyonel düşünceler ile kendilerine güvensiz karakterize edilmektedirler. Kendilerine dair

aşırı ve irrasyonel düşüncelere utanç, kendinden utanma eşlik etmektedir. Nevrotizm boyutunun diğer ucunda duygusal denge yer almaktadır. Bu bireyler kendilerini yatıştırabilmekte dolayısı ile dayanıklı, sakin, güvenli ve kendisinden memnun olarak nitelendirilmektedirler (Costa ve McCrea, 1995).

Açıklık. Açıklık geniş kapsamı ve derinliği dolayısıyla literatürde tanımlanmasında farklı görüşler mevcuttur. Nitekim bilişsel içerik bakımından zengin olması ve dilsel hipotez doğrultusunda kültürlerarası tanımlanmasının zorluğu nedeniyle Norman (1963), Tupes ve Christal (1992) tarafından kültür olarak da adlandırılmıştır. Açıklık, yeni deneyimlere ve gelişime açıklığı ifade etmektedir. Açıklık özelliği yüksek düzeyde bireyler tanıdık ve bilindik olmayana karşı hoşgörülü ve meraklıdır. Analitik düşünmeye eğilimli, bilgiye değer veren, proaktif olarak öğrenmeye meraklı ve keşfetmeye istekli olmalarından dolayı özgürlüklerine düşkün olarak nitelendirilmektedirler. Sanata, güzelliğe duyarlılıkları geniş ilgi alanlarını beraberinde getirmekte sonuç olarak entelektüel olarak karakterize edilmektedirler (McCrae, 1990). Ancak entelektüelite ile zekâ eş değer görülmemekte, yüksek düzeyde zekâ puanına sahip olmayan bireyler yüksek düzeyde açıklık kişilik özelliğine sahip olabilmektedir (John, 1990). Açıklık ayrıca yaratıcı, yüksek hayal gücü, orijinal, inovatif ve sofistike nitelikleri kapsamaktadır (Costa ve McCrea, 1995). Bu nedenle Costa ve McCrea (1995) maceracı ve cesur olma dışadönüklük faktörüne ait olduğunu öne sürerken Soto ve John açıklık faktörüne ait olduğunu bulgulamıştır (aktaran John, Naumann ve Soto, 2008). Bu boyutun diğer ucunda gelenek ve göreneğe bağlı, gerçekçi, analitik düşünceden uzak ve estetiğe duyarsız bireyler yer almaktadır (John, 1990).

Uyumluluk. Uyumluluk faktörü bireyin daha insancıl, ahlaki yönlerini içermekte ve klasik iyiye karşı kötü dikotomisini yansıtmaktadır (McCrae ve John, 1992). Uyumlu bireyler güvenilir ve diğer insanlara güvenmeye eğilimli, art niyet aramayan dolayısı ile saf ve dürüst olarak karakterize edilmektedirler. Kişilerarası ilişkiler ile ilgili bir faktör olması; özgeci, yardımsever, diğeri ile duygudaşlık düzeyi yüksek, şefkatli olmasına dayandırılmaktadır (Costa, McCrae ve Dye, 1991). Nitekim sıcaklık alt boyutunu, Costa ve McCrea'nin (1995) aksine John (1990) uyumluluk faktörüne ait bulgulamıştır. Diğerleri ile iş birliğine açık ve yardım sever olarak nitelendirilmektedirler. Kendi yetkinliklerini değerlendirmede ise alçakgönüllü ve mütevazıdır. Dolayısı ile uyumlu kişiler, sosyal uyumları yüksek,

itaatkâr ve merhatmetlidirler. Bu boyutun diğerk ucunda ise alaycı, kaba, şüpheli, rekabetçi, kindar, acımasız ve manipülatif niteliklere sahip bireyler yer almaktadır (Costa ve McCrae, 1995).

Özdenetim. Özdeneyim faktörü uyumluluk gibi başka bir ahlaki yöndür ve kısaca iradeli ve iradesiz olmak bu faktörün iki kutbunu oluşturmaktadır. Özdenetimli bireyler hedef ve görev yönelimli, en iyinin peşinde koşan, titiz bir şekilde çalışkan ve disiplinli olarak karakterize edilmektedirler (Costa ve McCrae, 1995). Dürtü kontrolleri yüksek olduğu için hazzı erteleyebilmektedirler. Dolayısı ile sabırlıdırlar ve görevin sıkıcı olabilmesine rağmen dikkatlerini toplayabilmektedirler (MacDonald, 1998). Ancak harekete geçmeden önce dikkatlice düşünmekte ve planlar yapmaktadırlar. Dolayısı ile organizasyon becerileri yüksektir ve tüm bu özellikleri başarıyı beraberinde getirmektedir. Nitekim kendilerini yetkin bulurlar ve başarıya önem verirler. Ancak özdenetimli bireyler yüksek zekâ puanına sahip olmayabilmektedirler (McCrae ve Costa, 1985). Disiplinli olmalarının sonucu olarak dürtü kontrollerinin yüksek olması, toplumsal kabuller çerçevesinde en iyiye ulaşma çabası, bir davranışın standartlarına bağlı kalması ile birlikte vicdanlı, etik, ahlaki kurallara bağlı olarak nitelendirilmektedirler. Bu boyutun diğerk kutbunda tembel, sorumsuz, ihmalkâr, iradesiz ve dolayısıyla hedonistik bireyler yer almaktadır (McCrae ve Costa 2003).

Büyük beş faktör kişilik kuramı, kişiliğin nasıl olduğuna yani gelişimine ve mekanizmasına yani işleyişine dair açıklama getirmekten ziyade kişilik özellikleri perspektifine yoğunlaşmıştır. Kuramın ön kabulü olan dil hipotezinden hareketle bir kavramsallaştırmaya giden kuramın ölçülebilir, test edilebilir olması ile ampirik bakımdan güçlü olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kategorik olmaktan ziyade boyutsal değerlendirmeyi sağlaması, davranış bozukluklarına dair bir profil sunması kuramın işlevselliğini arttırmakta olduğu söylenebilir.

Psikolojik İhtiyaçlar

Bu araştırmanın bağımsız değişkenlerinden biri olan ihtiyaç kavramı biyoloji alanında canlının hayatta kalabilmesi ve varlığını sürdürebilmesi için, psikoloji alanında ise çevresi ile optimal uyumda bir etkileşim kurabilmesi için gerekli koşulların ya da kaynakların yokluğu olarak tanımlanmaktadır (Baymur, 1994; Jacob, 1973). İhtiyaç olarak adlandırılan bu eksiklik durumunda; ihtiyacı

karşılama için oluşan bireyi uyarılmış hale getiren güç, dürtü ve bu amaçla davranış gösterme eğilimi ise güdü olarak açıklanmaktadır. Davranış ise ihtiyacın giderilmesi amacı ile bu sürecin sonucu olarak görülmektedir. Motivasyon kavramı ise ihtiyaç, ilgi, istek ve dürtüleri içine alabilen şemsiye bir kavram olmakla birlikte bireyin belirli bir amacı gerçekleştirmek için itici güç olarak tanımlanmaktadır (Cüceloğlu, 2004). Bu tanım doğrultusunda motivasyonun, ihtiyacı giderme amacı taşımayabileceği söylenilebilmektedir. İhtiyaçlar literatürde doğuştan (Deci ve Ryan, 2000; Hull, 1943) veya öğrenilmiş (McClelland, 1965; Murray, 1938), fizyolojik (Hull, 1943) veya psikolojik (Deci ve Ryan, 2000; Murray, 1938) olarak ele alınmakla birlikte çeşitli kombinasyonlar yer almaktadır. Ayrıca hangi ihtiyaçların birey için önemli olduğu, ihtiyaçların doyumunun sağlanması ya da sağlanmamasının sonuçlarının spekülasyona açık olması dolayısı ile ihtiyaçlara dair farklı kavramsallaştırmalar bulunmaktadır. İlgili nedenle bu tez çalışmasının değişkenlerinden biri olan psikolojik ihtiyaçlara dair kuramlara aşağıda yer verilmektedir.

H. Murray'in psikolojik ihtiyaçlar kuramı. Murray (1938, s.124) ihtiyacı "mevcut, tatmin edici olmayan bir durumda; beyin bölgesinde algı, görünüş, akıl, inanç ve eylemi belirli bir yönde dönüştürebilecek güç anlamına gelen yapı" olarak tanımlamıştır. Murray ihtiyaçları bedensel süreçlerden kaynaklanan birincil; psikolojik süreçlerden kaynaklanan ikincil; bir davranışla giderilebilen odak noktalı; iki ve daha fazla davranış ile giderilebilen genel noktalı; çevresel etkenlerden kaynaklanan tepki unsuru olan; bedensel ve psikolojik kaynaklı içsel; ifade edilmesi çevre tarafından kabul gören açık; ifade edilmesi çevre tarafından olumsuz değerlendirilen gizli ihtiyaçlar olmak üzere birçok kategorizasyon sağlamıştır. Bu doğrultuda birkaç ihtiyaç aynı anda var olabilir, birbirini bastırabilir ve engelleyebilir, bir araya gelip yeni bir amacı oluşturabilmektedir. Murray (1938, s. 107) bu etkileşimi ihtiyaçların erimesi (fusion of needs) kavramıyla nitelendirmektedir. İhtiyaçlar her bireyde farklı düzeylerde var olmakla birlikte ihtiyaçların önceliği bireyden bireye değişebilmektedir. Dolayısı ile ihtiyaçlar hiyerarşi gösterebilir ancak bu hiyerarşi her bireyin kendine özgüdür. Murray'nin (1938) ihtiyaç üzerine çalışmaları; gönüllü öğrencilerin aylar boyunca farklı uzmanlar tarafından uygulanan ve incelenen yönlendirilmiş görüşme, öz yaşam öyküsü, çocukluk anıları ve cinsel yaşam üzerine serbest çağrışım seansları,

doğaçlama görüşmeler, anketler, Rorschach Mürekkep Lekesi Testi, Rosenzweig Resimli Kaygı Testi, ilgi testleri gibi yirmi kadar psikolojik araştırma yöntemine tabi tutulmalarına dayanmaktadır. Bu çalışma sonucunda başlıca başarı, bağlanma, özerklik ve baskın olmayı içeren yirmi sekize yakın ihtiyaç tanımlamıştır.

Murray tarafından tanımlanan ihtiyaçların geniş kapsamlı, sadece genel ve her bireyde bulunan ihtiyaçları değil aynı zamanda oldukça özel ve kişiye özgü ihtiyaçları ortaya koymaktadır. Ancak bu durum ihtiyaç olarak tanımlanan yapıların edinilmiş arzular, tercihler, isteklerden ayırt edilmesini güçleştirdiği yönünde eleştirilebilir. Bununla birlikte Murray'nin ihtiyaç kuramının ampirik çalışmalara dayanması, Tematik Algı Testi (Murray, 1943), Edwards Kişisel Tercih Envanteri (Edwards, 1959) gibi ölçme araçları ile desteklenmesi yönünden güçlü ve uygulamaya dair karşılığı olduğu söylenebilir.

A. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi. Maslow'a (1968) göre tüm bireyler ortak ihtiyaçlarla dünyaya gelmektedir. Murray'den farklı olarak bu anlayış tüm kültürden bireyleri kapsayan evrensel bir perspektiftir ancak ampirik yöntemle dayanmaktan ziyade a priori bir kuramdır. Maslow (1968) ihtiyaçları temel ve üst düzey ihtiyaçlar olarak sınıflandırmakta ve hiyerarşik bir yapıda yer aldıklarını öne sürmektedir. Hiyerarşik yapı, temel düzeyde yer alan ihtiyaç belirli bir miktar doyuma ulaşmadan üst düzeyde yer alan ihtiyacın aktive olmayacağı görüşüne dayanmaktadır. Bireyin yaşamını sürdürmesini sağlayan bedensel, sonradan öğrenilmeyen, en temel düzeyde nefes alma, susuzluk, açlık, cinselliği içeren fizyolojik ihtiyaçlar; tehlike, karmaşa ve korkudan uzaklığı içeren gerek fiziki ve maddi, gerekse toplumsal ve politik anlamda devamlılığı, düzeni, emniyeti, tahmin edilebilirliği gerektiren güvenlik ihtiyacı; diğer insanlar tarafından kabul görme, sosyal çevrede var olma ve birlikte olmayı içeren sevgi ve ait olma ihtiyacı; bireyin kendisini başarılı, yetkin, yeterli, belirli bir statüye sahip bulması ve diğer insanlar tarafından onaylanma, takdir görme, beğenilmesini içeren saygı ihtiyacı; bireyin sahip olduğu potansiyel ve yeteneğini ortaya koymasını içeren kendini gerçekleştirme ihtiyacı Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini oluşturmaktadır. Fizyolojik, güvenlik, ait olma ve saygı ihtiyacı temel düzey ihtiyaçları oluştururken kendini gerçekleştirme ihtiyacı üst düzey ihtiyacı oluşturmaktadır. Kendini gerçekleştirme en önemli ihtiyaç olarak bireyin gizil güçlerinin farkına varması ve

kendi varlığını oluşturan tözünü özgün bir şekilde yaşayabilmesi olduğu söylenebilir.

İhtiyaçların düzeyi bireyden bireye farklılık gösterebilmekte, baskın olan ihtiyaç önem kazanmaktadır. Temel ihtiyaçların doyumu sağlıklı bir gelişim için ön koşul olmakla birlikte kendini gerçekleştirme ihtiyacı doyurulmazsa birey tam anlamı ile mutlu olamayacağını öne sürülmektedir (Maslow, 1954). Temel ihtiyaçlarında belirli düzeyde doyum sağlamış kendini gerçekleştirme sürecinde olan bireyler için ise daha yüksek düzeyde (metaneeds) bilme, estetik, kendini aşma ihtiyaçları öncelikli hale gelmektedir (Maslow, 1967). Alt düzeyde yer alan her ihtiyaç doyuma ulaştıkça yeni ihtiyaç basamağın oluşması anlamına gelen hiyerarşik yapı, kuramın en eleştirilen yönü olmakla birlikte Welzel (2013) tarafından yapılan çalışma bireyin maddi yoksunluk ve hayatta kalma tehditleri ile karşı karşıya kaldığında özgürleştirici değerlere, kişisel gelişime karşı doğal eğilimlerine yer kalmayabileceği görüşünü desteklemektedir.

Sonuç olarak, Maslow'un (1954) özellikle kendini gerçekleştirme üzerine çalışmalarının biyografik analiz yöntemine dayanması ve erkek egemen olması eleştirilebilir yönlerindedir. Bununla birlikte kendini gerçekleştirme kavramının operasyonel bir tanımdan uzak ve spekülasyona açık olması açısından eleştirilebilir. Ancak ihtiyaçların bireyin iyi oluşu ve gelişimi kapsamında ele alınması terapötik yönden ihtiyaçlara dair yeni bir perspektif sunduğunu düşündürebilir.

Temel psikolojik ihtiyaçlar kuramı. Deci ve Ryan (2000) temel psikolojik ihtiyaçları öz-belirleme kuramı kapsamında ele almaktadır. Öz-belirleme, bireyin kendi davranışlarını başlatmada çevrenin ve koşulların baskısından bağımsız olarak seçim hissini deneyimlemesi ve eylemlerini düzenlemesi olarak tanımlanmaktadır. Eylemlerinde içsel nedensellik doğrultusunda, kontrolü deneyimlemesi, istemli ve gönüllü olması anlamına gelen bireyin işlevselliğinin niteliğidir. (Deci, Connel ve Ryan, 1989; Deci ve Ryan, 1985; Ryan ve Deci 2000). Öz-belirleme kuramı ise bireyin doğuştan gelen büyüme eğilimi doğrultusundaki davranış örgütlenmesinin ardında yatan içsel ve sosyal süreçleri ele alan kişilik ve motivasyon teorisidir (Ryan ve Deci, 2000). Kuram kapsamında psikolojik ihtiyaçlar, bireyin gelişiminin kişilerarası ve kültürel bağlamı içinde doyuma ulaştığında büyümeyi, bütünlüğü ve iyi oluşunu kolaylaştıran sosyal ve psikolojik

besinler olarak kavramsallaştırılmaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Bireyin gelişimi için üç ihtiyacının da doymu sağlanmalıdır. Bireyin ihtiyaç doyumunun şekli ve düzeyi ise içinde yaşadığı toplumun kültürü, normları ve değerlerine göre farklılık göstermektedir (Ryan ve Deci, 2017). Dolayısı ile evrensel ve gelişimsel bir ihtiyaç varsayımı ile sosyokültürel bağlamda bireyin entegrasyonu ve uyumu vurgulanmaktadır.

Literatürde yer alan diğer ihtiyaç kuramları göz önüne alındığında; ihtiyacın Hull (1943) gibi doğuştan ve bireyin yaradılışında olduğunu öne sürerken Hull'un (1943) aksine ve Murray (1938) ile aynı doğrultuda ihtiyacı fizyolojik değil psikolojik düzeyde ele almakta, Maslow'un (1968) aksine motivasyon ve ihtiyaç kavramlarını birbirinden ayırırken ihtiyaç doyumunun bir sonucu olarak Maslow (1968) ile paralel görüşte psikolojik büyüme ve bütünlüğün sağlanacağını savunmaktadır. Bu perspektifte ilgili kuramda özerklik, yetkinlik ve ilişkililik temel psikolojik ihtiyaçlar olarak tanımlanmaktadır. Kuramın bir diğer varsayımı ise bireyin bu ihtiyaçlarının farkında olup olmaması, değer verip vermemesi fark etmeksizin ihtiyaç doyumunun kültürden bağımsız olarak bireyin optimal gelişimi ve işlevselliğini sağladığıdır. Bireysel farklılıklar ise ihtiyacın önemi ve gücünden ziyade bireyin ihtiyaç doyumunu destekleyen veya engelleyen sosyal çevre ile diyalektiğinin sonucu olarak ele alınmaktadır (Deci ve Ryan, 2000). Nitekim ihtiyaç doyumunun iyi oluş ile ilişkisi kültürlerarası ampirik çalışmalar ile desteklenmektedir (Chen ve diğerleri, 2015; Chirkov ve diğerleri, 2003; DeHaan, Hirai ve Ryan, 2016; Tay ve Diener, 2011). Bu kuram kapsamında açıklanan temel psikolojik ihtiyaçlara aşağıda yer verilmektedir.

Özerklik. DeCharms (1968) özerkliği bireyin davranışının menşei olarak hissetmesi olarak açıklamaktadır. Özerklik bireyin davranışının kaynağı olarak davranışını kendisinin organize etmesi ve düzenlemesidir (Deci ve Ryan, 2000). Özerklik bireyin davranışında istemli ve davranışı ile uyumluluğu deneyimlemesidir (Ryan ve Connell, 1989). Entegre bir benliğin gelişimi ve benlik uyumunun yansımasıdır (Deci ve Ryan, 2000). Bireyin özerk bir eylemi ya da etkinliğine eşlik eden dürüstlük, irade ve canlılık deneyimine yansımaktadır (Ryan, 1993). Davranışının kendisi tarafından onaylanması, davranışının sorumluluğunu alması ve kendi iradesi doğrultusunda hareket etmesi, bireyin tüm kaynaklarını yani yetenek ve kapasitesini harekete geçirmektedir (Ryan ve Deci, 2017). Murray

(1938) ise öz-belirleme kuramında farklı olarak özerkliği, bireyin otoriteye karşı çıkması ve dürtülerini sınırlamadan eylemde bulunma özgürlüğü olarak tanımlanmaktadır. Özerkliğin zıttı olarak heteronomi, bireyin harici zorlama, baskı ile dışsal kaynaklı güç tarafından davranışının yönetilmesidir ve yönlendirme bireyin özü ile tutarlılığını olumsuz etkilemekte, özüne yabancılaşmasına neden olabilmektedir (Ryan ve Deci, 2000). DeCharms (1968) bu durumu, bireyin davranışında piyon gibi hissetmesi olarak metaforik anlatıda özetlemiştir. Özerklik bağımsızlıkla karıştırılabilmekle birlikte Ryan (1993) bu ayrımı bireyin özerk bir şekilde bağımlılığı tercih edebileceği ve heteronom şekilde bağımsızlığa zorlanabileceğini belirterek ayrımı ortaya koymaktadır. Dolayısı ile özerklik ihtiyacı bireyin otantik seçim ve eylem ihtiyacı olarak özetlenebilir.

Yetkinlik. White (1959) bireyin yeteneklerini ortaya koyma, geliştirme ve genişletmesi sonucu doğal olarak bir doyum deneyimleyeceğini öne sürmektedir. Bu süreci ise olgunlaşmaya dayanmakla birlikte öğrenmeyi gerektirmekte ve yetkinlik ihtiyacı bu öğrenme için motivasyon sağlamaktadır. Yetkinlik ihtiyacı; bireyin çevresi ile etkileşiminde kapasitesini ortaya koyarak arzu ettiği sonuçları elde etme sürecinde etkili hissetmeye dair gereksinimidir (Deci, 1975; Reis ve diğerleri, 2000). Birey yetkinlik ihtiyacı çabası ile çevresini keşfetmeye, öğrenmeye, uyum sağlamaya çalışmaktadır. Bireyin bu süreçte çevresi ile başa çıkma sürecinde etkili olması ve sağladığı birikimli sonuç yetkinliktir (Sheldon, Elliot, Kim ve Kasser, 2001). Yetkinlik ihtiyacı, bireyin kapasitesi için optimal zorluklar ile karşılaşmasına ve becerilerini etkinlik yoluyla devam ettirmesini ve geliştirmesini sağlamaktadır (Deci, 1975). Dolayısı ile bireyin yetkinlik ihtiyacı doyuma ulaştıkça yetkinlik algısı artmakta, yetkinlik algısı arttıkça birey için optimal güçlük seviyesi yükselmektedir. Bu döngü kendisini besleyerek bireyin sürekli değişen ve karmaşık çevrede yeni zorluklar ile başa çıkmasını ve çevreye uyumunu sağlamaktadır. Deci ve Ryan (1985) bireyin yetkinlik algısını geliştirmede özerk eylemi vurgulamaktadır. Birey özerk eylemi kendisi seçtiği, harekete geçirdiği için eylemi ve sonucunda elde ettiği yeterliği benimsemektedir. Nitekim özerk bir eylemde bireyin daha yüksek düzeyde performans sergilediği bulgulanmıştır (Nix, Ryan, Manly ve Deci, 1999). Yetkinlik beklentisi ve öz-yeterlik kavramları, yetkinlik ihtiyacı ile benzerlik göstermekle birlikte bireyin gelecekteki spesifik görevi başarma konusunda edinilmiş bilişseli temsil etmektedir (Bandura,

1986). Öz-belirleme kuramında ise yapılan eylem konusunda içsel ve dışsal kaynaklı olarak ayırım yapılmaktadır (Ryan ve Moller, 2016). Kavramlar arasında ilişki ortaya konulabilmekle birlikte yetkinlik ihtiyacı daha genel ve duygusal bir yapıya sahiptir.

İlişkililik. İlişkililik ihtiyacı, bireyin diğerleri ile bağlantı kurma ve ilgilenme, diğerlerinin otantik bir şekilde bireyle ilgili olduğu hissiyle birlikte genel olarak sosyal çevreye katılması ve aidiyet hissi çabasını ifade etmektedir (Deci ve Ryan, 1991). Bireyin diğerleri ile bağlantılılığının niteliği, özenli ve duyarlı olması ve bireyin diğeri için önemli olduğunu ve kabul edildiğini hissetmesidir (Reis, 1994; Ryan ve Deci, 2002). Sosyal çevresine aidiyeti ise güvenli bir birlik ve beraberliği ifade etmektedir (Ryan ve Deci, 2002). İlişkililik ihtiyacının doyumunu, bireyin ait olduğu kültür ile şekillenmektedir. Ancak ait ve bağlantılı olma çabasında, çevrenin beklentisi ve istekleri doğrultusunda bireyin hareket etmesi doyum sağlamamaktadır. Dolayısıyla ilişkililik ihtiyacının doyumunu; hem diğerleri tarafından istemli ve koşulsuz bir şekilde ilgilenildiğinin, kabul edildiğinin algılanması hem de bireyin özerk olarak diğeri bir deyişle içsel bir nedensellikte bağlantılı olması ile sağlanmaktadır (Ryan ve Deci, 2017). Özetle diğerleri ile ilişkide birey gönüllü değil ise dışsal ödüller için ya da zorlamalar nedeni ile etkileşimde bulunuyorsa doyum yaşayamamaktadır. Sosyal çevresinin kabulü için benliği ile uyumlu olmayan bir şekilde hareket ediyorsa doyum hissetmemektedir. Dolayısıyla bağlamın koşullarının etkisi ile bireyin özerklik ve ilişkililik ihtiyacının çatışabileceği söylenebilir. İlişkililik ihtiyacı, Maslow'un (1968) sevgi ve ait olma ihtiyacı ile içerik bakımından benzerlik göstermektedir. Ancak öz-belirleme kuramı kapsamında tanımlanan ilişkililik ihtiyacının doyumunu iki taraflı özerklik gerektirmesiyle sevgi ve ait olma ihtiyacından ayrıldığı söylenebilir.

Öz-belirleme meta kuramı kapsamında bir alt kuram olarak yer alan temel psikolojik ihtiyaçlar kuramı, genel olarak psikolojik ihtiyaçları evrensel olarak kabul ederken ihtiyaç doyumunda bağlamın ve kültürün önemini vurgulamasıyla diğer kuramlardan ayrılmaktadır. Bireyin iyi oluşu kapsamında üç psikolojik ihtiyacın doyumunun da sağlanması gerektiğini öne sürmektedir. Ancak yetkinlik ve ilişkililik ihtiyacının doyumunda özerkliğin varlığını bir ön koşul olarak öne sürülmesi, özerklik ihtiyacının diğer ihtiyaçlara daha fazla önem arz ettiğini düşündürmektedir. Bununla birlikte ihtiyaç doyumunu için optimal koşulları açıklaması ve kişilerarası

ilişkiler, eğitim, çalışma hayatı, boş zaman aktiviteleri gibi birçok yaşam alanında ampirik araştırmalarla sınanması bakımından geçerliğini korurken işlevselliğini arttırmakta olduğu söylenebilir.

İlgili Araştırmalar

Literatürde yer alan araştırmalar, yaşam doyumunun kişilik ve temel psikolojik ihtiyaçlar ile birlikte ele alındığı çalışmalar olmak üzere kronolojik sıralama esas alınarak aşağıda sunulmuştur. Değişkenlere dair çalışmalar derlenirken çalışmanın amacına uygunluğu ve anlamsal bütünlüğün korunması göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca bu araştırmanın değişkenleri olarak yaşam doyumunu, kişilik özellikleri ve temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun bir arada ele alındığı az sayıda çalışmanın olması dolayısıyla bu çalışmalara da yaşam doyumunu ile ilgili diğer çalışmalar bölümünde kısaca değinilmiştir.

Yaşam doyumunu ve kişilik ile ilgili araştırmalar. DeNeve ve Copper (1998) tarafından kişilik özellikleri, yaşam doyumunu, olumlu ve olumsuz duygulanım, mutluluk değişkenlerinin ele alınan 148 çalışmanın incelendiği metaanaliz çalışmasında yaşam doyumunu ile en yüksek pozitif korelasyon özdenetim kişilik özelliği arasında bulgulanmıştır. Metaanaliz çalışmasına göre olumlu duygulanım dışadönüklük ve uyumluluk tarafından eşit güçte yordanmıştır. Mutluluk ile en yüksek korelasyon dışadönüklük kişilik özelliği arasında tespit edilmiştir. Açıklık ise yaşam doyumunu, olumlu ve olumsuz duygulanım, mutluluk değişkenleri arasında en düşük korelasyon bulgularanan kişilik özelliği olarak rapor edilmiştir.

Schimmack, Diener ve Oishi (2002) tarafından gerçekleştirilen 462 üniversite öğrencisinin katıldığı araştırmada yaşam doyumunu ve kişilik özellikleri arasındaki ilişkide öğrencilerin yaşam doyumlarını değerlendirirken kullandıkları kaynakların rolü ele alınmıştır. Üniversite öğrencileri yaşam doyumlarını değerlendirirken kullandıkları kaynaklar olarak aile, romantik, arkadaşlık ilişkilerinden ve akademik yaşamlarından aldıkları doyum bilgilerini çoğunlukla kullandıklarını belirtirken sağlık ve maddi durumlarındaki doyum bilgilerini daha seyrek kullandıklarını belirtmişlerdir. Araştırmada yaşam doyumunu ile dışadönüklük ve nevrotizm arasındaki ilişkide hedonik dengenin aracı rolü ortaya konmuştur.

Ayrıca yaşam doyumu ile özdenetim arasındaki ilişkide ise akademik doyumun aracı rolü olduğu tespit edilmiştir.

Heller ve diğerleri (2004) tarafından yapılan 116 bağımsız örneklem ve 70 çalışmanın incelendiği metaanaliz çalışmasında ise yaşam doyumu ile nevrozizm, dışadönüklük, özdenetim ve uyumluluk arasında istatistiksel açıdan anlamlı ilişki olduğu rapor edilirken açıklık ile yaşam doyumu arasında ilişki bulunmamıştır. Ayrıca iş, evlilik, sosyal ve sağlık alanlarından alınan doyum ile kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Nevrozizm ile tüm yaşam alanları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulunmuştur. Özdenetim, iş ve evlilik doyumu; uyumluluk ise evlilik doyumu ve sosyal yaşamdan alınan doyum ile ilişkili bulunmuştur. Dışadönüklük ise sağlık alanında alınan doyum ile ilişkili bulunmamakla birlikte sosyal yaşamdan alınan doyum, iş ve evlilik doyumu ile ilişkili bulunmuştur. Araştırmada değişkenler arasında metaanalitik bulgulara dayanarak yukarıdan aşağı ve aşağıdan yukarı yaklaşımlarda farklı modeller test edilmiştir. Araştırma kapsamında ilk modelde kişilik özellikleri ile iş ve evlilik doyumu arasındaki ilişkide yaşam doyumunun kısmi aracı rolü rapor edilmiştir. İkinci modelde ise kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide iş ve evlilik doyumunun kısmi aracı rolü tespit edilmiştir. Ancak her iki modelde de değişkenler arasında doğrudan ilişkiler varlığını korumuştur.

Schimmack ve diğerleri (2004) tarafından yapılan araştırmada farklı kişilik ölçme araçlarının ve farklı bildirim türlerinin kullanılmıştır. İlk bölümde 136 üniversite öğrencinin katıldığı çalışmada kişilik özellikleri için NEO-PI-R (The Revised NEO Personality Inventory) kullanılmış ve öğrencilerin yaşam doyumu öz bildirim, bilgilendirici (akran ve aile üyeleri) bildirim ile değerlendirilmiştir. Çalışmanın bulgularına göre yaşam doyumu dışadönüklük ve özdenetim ile pozitif, nevrozizm ile negatif yönde anlamlı ilişkili tespit edilmiştir. Dışadönüklük ve nevrozizmin, iki bildirim türü ile elde edilen yaşam doyumu sonuçları arasında paylaşılan varyansın %45'ini açıkladığı rapor edilmiştir. İkinci bölümde ise 124 üniversite öğrencisinin katıldığı çalışmada kişilik için IPIP (International Personality Item Pool) kullanılmış ve öğrencilerin yaşam doyumu öz bildirim, bilgilendirici (akran ve aile üyeleri) bildirim ile değerlendirilmiştir. Çalışma bulgularına göre yaşam doyumu; dışadönüklük, özdenetim, açıklık ile pozitif ve nevrozizm ile negatif yönde anlamlı ilişkili olduğu bulunmuştur.

Joshanloo ve Afshari (2011) tarafından 235 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu araştırmada yaşam doyumu, kişilik özellikleri ve benlik saygısı ele alınmıştır. Yaşam doyumu ile dışadönüklük, uyumluluk, özdenetim ve benlik saygısı arasında pozitif yönde istatistiksel olarak anlamlı ilişkiler bulgulanmıştır. Yaşam doyumu ile nevrozizm arasında negatif yönden anlamlı ilişki bulunmuştur. Yaşam doyumu ile açıklık arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır. Dışadönüklük ve nevrozizm yaşam doyumunun önemli yordayıcıları olarak ortaya konmuş ancak özdenetim ve uyumluluk anlamlı yordayıcılar olarak ortaya çıkmamıştır. Kişilik özellikleri yaşam doyumundaki toplam varyansın %25'ini açıklamıştır. Model testi sonucu ise benlik saygısının, yaşam doyumu ile özdenetim, uyumluluk arasındaki ilişkide tam aracılık rolü tespit edilirken yaşam doyumu ile dışadönüklük, nevrozizm arasındaki ilişkide kısmi aracılık rolü bulgulanmıştır. Ayrıca cinsiyetin özdenetim ve yaşam doyumu ilişkisi üzerinde düzenleyici etkisi ortaya konmuştur. Bu doğrultuda kız öğrencilerde özdenetim ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir korelasyon bulunurken erkek öğrencilerde özdenetim ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir korelasyon bulunmamıştır.

Köksal (2015) tarafından 459 üniversite öğrencisi ile yapılan araştırmada dışadönüklük, özdenetim ve açıklık özelliklerinin yaşam doyumu üzerinde pozitif, nevrozizm özelliğinin ise yaşam doyumu üzerinde negatif etkisi olduğu ortaya konmuştur. Kişilik özelliklerinin yaşam doyumu üzerindeki etkisi, sosyo-demografik değişkenlerden (cinsiyet, yaş ve aylık harçlık) %13 fazla olduğu bulgulanmıştır. Uyumluluk kişilik özelliği ile yaşam doyumu arasında ilişki bulunamazken aylık harçlık ile yaşam doyumu arasında istatistiksel açıdan anlamlı pozitif yönde ilişki bulgulanmıştır.

Sonuç olarak yaşam doyumu ile ilgili literatürde yer alan araştırmalarda nevrozizm ve dışadönüklük en önemli yordayıcılar olarak yer almaktadır. Uyumluluk ve özdenetimin yaşam doyumu ile ilişkisi ise araştırmalarda farklılık göstermektedir. Açıklık ile yaşam doyumu arasında nadiren anlamlı ilişkiler bulgulandığı söylenebilir. Zamanla tutarlı ve kararlı hale gelen kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişki, regresyon ve model testleri ile ele alınmış çeşitli bağımsız değişkenlerin düzenleyici, aracı rolü ile açıklanmıştır.

Yaşam doyumu ve temel psikolojik ihtiyaçlar ile ilgili araştırmalar.

Howell, Chenot, Hill ve Howell (2011) tarafından yapılan ve iki kısımdan oluşan

araştırmada öncelikle günlük olarak deneyim örnekleme yöntemiyle bireylerin günlük öznel iyi oluşları (yaşam doyumunu, olumlu ve olumsuz duygulanım) ve günlük psikolojik ihtiyaç doyumları arasındaki ilişki incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinden oluşan 144 katılımcının bulunduğu ilk kısımda genel öznel iyi oluş düzeyi kontrol edilerek günlük psikolojik ihtiyaç doyumunu ile günlük olumlu duygulanım ve yaşam doyumunu arasında pozitif, günlük olumsuz duygulanım arasında negatif yönde korelasyon bulunmuştur. Çalışmanın 321 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu ikinci kısmında ise geçmişe yönelik deneyim örnekleme yöntemi kullanılmış ve iyi oluş; yüksek düzeyde mutluluk, eğlence ve düşük düzeyde stres ile kavramsallaştırılmıştır. Özerklik ve ilişkililik ihtiyacının doyumunu ile iyi oluş arasında pozitif yönde ilişki saptanırken yetkinlik ile iyi oluş arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Ayrıca özerklik ve ilişkililik ihtiyaçlarının doyumunu ile günlük iyi oluş arasındaki ilişkide genel yaşam doyumunu düzeyinin aracı rolü tespit edilmiştir. Bu doğrultuda ilgili ihtiyaçlar doyuma ulaştığında genel olarak yaşam doyumunu düzeyi yüksek olan bireylerin, genel olarak yaşam doyumunu düşük düzeyde olan bireylere göre iyi oluş seviyelerinde daha fazla artış yaşadığı rapor edilmiştir.

Philippe ve diğerleri (2011) tarafından yapılan 309 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu araştırmada otobiyografik anılarda temel psikolojik ihtiyaç doyumunu ile yaşam doyumunu, psikolojik iyi oluş ve psikolojik uyum arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada bireyin psikolojik sağlığı, yüksek düzeyde yaşam doyumunu, psikolojik iyi oluş ve psikolojik uyum olarak kavramsallaştırılmıştır. Araştırmada otobiyografik anılardaki ihtiyaç doyumunu, sosyo-demografik ve beş faktör kişilik özellikleri üzerinde ve ötesinde psikolojik sağlık göstergelerinin yordayıcısı olarak bulgulanmıştır.

Bratko, Butkovic ve Vukasovic (2013) tarafından yaşları 15 ile 22 arasında değişen çift ve tek yumurta ikizi olmak üzere 338 ikizin katılımcı olduğu araştırmada temel psikolojik ihtiyaçlar ile yaşam doyumunun ortak kalıtımsal yapısı ele alınmıştır. Temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ile yaşam doyumunu .42-.47 arasında pozitif yönde korelasyon göstermiştir. Kalıtımsal açıdan ikizlerin temel psikolojik ihtiyaç doyumunu .50-.60, yaşam doyumunu ise .75 düzeyinde korelasyon bulgulanmıştır. Araştırmacılar yaşam doyumundaki kalıtımsal farklılıkların, psikolojik ihtiyaçların doyumunu ile açıklandığını vurgulamışlardır.

Chen ve diğ erleri (2015) tarafından 1.051 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu kültürlerarası yapılan araştırmada psikolojik sağlık yüksek düzeyde yaşam doyum u ve öznel zindelik olarak, psikolojik hasta oluş ise yüksek düzeyde depresif belirti olarak ele alınmıştır. Temel psikolojik ihtiyaçların doyum u ile yaşam doyum u ve öznel zindelik arasında pozitif yönde istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki tespit edilirken ihtiyaç doyum u ile depresif belirti arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Psikolojik ihtiyaçların doyum a ulaşmaması ise depresif belirti ile pozitif, yaşam doyum u ve öznel zindelik ile negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişki göstermiştir. Temel psikolojik ihtiyaçların doyum u ile yaşam doyum u, öznel zindelik ve depresif belirti arasındaki ilişkide ihtiyacı doyurmaya yönelik istek ve ihtiyaca verilen önemin düzenleyici rolü model testi ile sınanmıştır. Ancak model uyumu sağlanmamıştır. Bu bulgu, bireylerin o ihtiyaca önem vermese ya da ihtiyacın doyumunu bilinçli olarak istemese de ihtiyaç doyum u ile iyi oluş, ihtiyacın doyum a ulaşmaması ile hasta oluşu deneyimledikleri anlamına gelmektedir. Ayrıca analizde sosyo-demografik değişkenler (yaş, aile geliri, ekonomik doyum, sağlık alanında doyum) kontrol edilmiştir.

Hollifield ve Conger (2015) tarafından 337 katılımcının bulunduğu boylamsal çalışmada ise kardeş desteği, temel psikolojik ihtiyaçlar ve yaşam doyum u ele alınmıştır. Çalışma sonucunda ergenlikte ölçülen psikolojik ihtiyaç doyum u ile kardeş desteğinin genç yetişkinlikte ölçülen yaşam doyum u düzeyi ile pozitif yönde korelasyonu ortaya konmuştur. Ayrıca kardeş desteği ile yaşam doyum u arasındaki ilişkide psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolü model testinde sınanmış ve yetkinlik ihtiyacı doyumunun kısmi ancak istatistiksel açıdan anlamlı aracı rolü tespit edilmiştir.

Nishimura ve Suzuki (2016) tarafından yapılan 564 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu araştırma, Chen ve diğ erleri (2015) ile benzer doğrultuda temel psikolojik ihtiyaçların doyum u ile psikolojik sağlık (yaşam doyum u ve öznel zindelik) ve hasta oluş (depresif belirti) ilişkisini ele alınmıştır. Ancak bu çalışmada sosyo-demografik verilerle birlikte beş faktör kişilik özellikleri de kontrol değişkeni olarak atanmıştır. Araştırmada beş faktör kişilik özellikleri kontrol edildiğinde, temel psikolojik ihtiyaç doyumunun yaşam doyum u toplam varyansının %40'ını açıkladığı tespit edilmiştir. Ayrıca temel psikolojik ihtiyaç doyum u ile dışadönüklük,

açıklık, özdenetim, uyumluluk arasında pozitif yönde, ihtiyaç doyumu ile nevrozizm arasında ise negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkiler ortaya konmuştur.

Butkovic, Tomas, Spanic, Vukosovic Hlupic ve Bratko (2020) tarafından yapılan 203 üniversite öğrencisi ve 187 yetişkin bireyin katılımcı olduğu araştırmada ise benlik saygısı ve yaşam doyumu ile temel psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiyi genç yetişkinlik ve orta yetişkinlik çalışma grupları kapsamında ele alınmıştır. Cinsiyet, temel psikolojik ihtiyaçların doyumu ve benlik saygısı yapısal modelde yaşam doyumu toplam varyansının genç yetişkinlikte %74; orta yetişkinlikte %75'ini açıklamıştır. Yapısal modelde yetkinlik ihtiyacının doyumu, genç yetişkinlikte yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkiliyken orta yetişkinlikte anlamlı ilişki bulunmamıştır. İlişkililik ihtiyacının doyumu ise orta yetişkinlikte yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkiliyken genç yetişkinlikte anlamlı ilişki bulunmamıştır. Özerklik ihtiyacı doyumu ve benlik saygısı orta yetişkinlikte yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkiliyken genç yetişkinlikte ise anlamlı ilişki bulunmamıştır. Orta yetişkinlikte cinsiyet değişkeniyle yaşam doyumu anlamlı ilişki bulunamazken genç yetişkinlikte kadınların erkeklere göre yaşam doyumu düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Sonuç olarak literatür incelendiğinde genel olarak öz belirleme kuramının varsayımı olan temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun bireyin psikolojik sağlığını etkilediği ve doyuma ulaşmamasının ise psikolojik hasta oluşa neden olmasının araştırıldığı söylenebilir. Boylamsal ve kesitsel desende çalışmalar ile varsayım desteklenmiştir. İhtiyaç doyumu ölçeği toplam puan ile değerlendirildiğinde olumlu psikolojik göstergeler ile anlamlı ilişkiler saptanırken her bir ihtiyaç ayrı ayrı ele alındığında sonuçların farklılık gösterdiği görülmektedir. Ancak çalışmalarda yaşam doyumu çoğunlukla farklı olumlu göstergelerle birlikte şemsiye bir kavram olarak iyi oluş değişkeni altında ele alınmıştır. Dolayısı ile ihtiyaç doyumunun sadece yaşam doyumu ile ilişkisini ele alan çalışmaların sınırlı olması nedeniyle bu çalışmada iki değişken arasındaki ilişki araştırılmıştır.

Yaşam doyumu ile ilgili diğer araştırmalar. Suh ve diğerleri (1998) tarafından 1990-1993 World Value Survey (Dünya Değerler Araştırması) verileri ile gerçekleştirilen araştırmada 41 ülkeden 5.666 yetişkin ve 40 ülkeden 6.780 üniversite öğrencisi katılımcı bulunmaktadır. Her iki çalışma grubunda da bireyci ülkelerde kolektivist ülkelere göre duygulanım, yaşam doyumunun daha güçlü

yordayıcısı olarak tespit edilmiştir. Kolektivist ülkelerde ise kültürel normlar yani yaşam doyumunun sosyal onayı ve duygulanım, yaşam doyumunun aynı derece güce sahip yordayıcıları olarak saptanmıştır. Diener (2000) aynı veriler ile gerçekleştirdiği araştırmada katılımcıların sadece %6'sı maddiyatı mutluluktan daha önemli olarak derecelendirmişlerdir. Ayrıca katılımcıların %69'u mutluluğun ve %62'si yaşam doyumunun önem derecesinin en yüksek düzeyde derecelendirmişlerdir.

Oishi, Diener, Lucas ve Suh (1999) tarafından 1998 yılı World Value Survey (Dünya Değerler Araştırması) verileri ile gerçekleştirilen araştırmada 39 ülkeden 54.446 yetişkin katılımcı olmuştur. Araştırmada finansal tatmin ile yaşam doyumunu arasındaki ilişki gayri safi milli hasılası daha düşük yani daha yoksul ülkelere, daha zengin ülkelere göre daha yüksek düzeyde pozitif yönde korelasyon bulunmuştur. Gayri safi milli hasılası daha yüksek ülkelere ise ev yaşamından alınan doyum ile yaşam doyumunu arasındaki ilişki daha yoksul ülkelere göre daha yüksek düzeyde pozitif yönde korelasyon göstermiştir. Araştırmalar bu sonucu Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi kapsamında yorumlamışlar ve gelir düzeyi ile iş tatminini güvenlik ihtiyacının doyumunu olarak değerlendirirken ev yaşamından alınan doyumunu sevgi ihtiyacının doyumunu olarak değerlendirmişlerdir. Araştırma sonuçlarının ise Maslow'un teorisini desteklediğini belirtmişlerdir. Araştırmanın 39 ülkeden 6.782 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu ikinci kısmında ise güvenlik ihtiyacının doyumunu ile yaşam doyumunu arasındaki ilişki ülkelerin gelirlerine göre farklılık göstermemiştir. Ancak daha zengin ülkelere benlik saygısı ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide, yoksul ülkelere göre daha yüksek düzeyde korelasyon bulunmuştur. Özgürlükten alınan doyum ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide ise bireyci ülkelere kolektivist ülkelere göre daha yüksek düzeyde korelasyon bulgulanmıştır.

Chow (2005) tarafından 318 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu araştırmada ise yüksek sosyoekonomik düzey, yüksek not ortalaması, yüksek benlik saygısına sahip ve akademik deneyim, arkadaşlık ilişkisi, yaşam koşullarından memnun öğrencilerin daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip oldukları bulgulanmıştır. Ayrıca sosyoekonomik durum, not ortalaması, akademik deneyim, benlik saygısı, arkadaşlık ilişkisi ve yaşam koşulu değişkenlerinin yaşam doyumunu toplam varyansının %37'sini açıkladığı tespit edilmiştir.

Tuzgöl Dost (2007) tarafından gerçekleştirilen 403 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu araştırmada algılanan akademik doyum, algılanan akademik başarı, algılanan ekonomik durum, cinsiyet, dini inanç, yalnızlık düzeyi, gelecekte beklenen ile yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada kız öğrencilerin, erkek öğrencilere göre yaşam doyumu düzeyinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca algılanan akademik başarı yüksek, algılanan ekonomik durumu yüksek, gelecekte beklentilerinin gerçekleşeceğine inanan, dini inançları güçlü, yalnızlık düzeyi düşük öğrencilerin istatistiksel olarak anlamlı şekilde daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip oldukları bulgulanmıştır.

Şimşek ve Koydemir (2012) tarafından gerçekleştirilen araştırmada 15-65 yaşları arasında 721 kişinin katılımcı olmuştur. Çalışmada kişilik özellikleri, esneklik ve durağanlık olmak üzere üst düzey kişilik özellikleri olarak ele alınmıştır. Üst düzey kişilik özellikleri ile depresyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların yaşam doyumu incelenmiştir. Üst düzey kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü ortaya konmuştur. Esneklik ile depresyon arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu aracı rolü tespit edilirken durağanlık ile depresyon arasındaki ilişkide ise kısmi bir aracılık rolü bulgulanmıştır.

Yukarıda kültürlerarası ve yaşam dönemine dair araştırmalar yaşam doyumunun değerlendirilmesinde üniversite öğrencilerinin bakış açısından bir çerçeve sunacak şekilde vermeye çalışılmıştır. Nitekim öğrenciler tarafından önem arz eden değişkenler, yaşam doyumu değerlendirilirken göz önünde bulundurulduğu ve bilişsel değerlendirmesi yapıldığı için yaşam doyumu ile anlamlı ilişkiler gösterebilmektedir. Literatür incelendiğinde sosyo-demografik verilerin yaşam doyumu ile ilişkisini ele alan birçok çalışmaya rastlanırken bu çalışmaya dahil edilen değişkenlerin birlikte ele alındığı çalışmaların kısıtlı sayıda olması dikkat çekmektedir.

Bölüm 3

Yöntem

Araştırmanın amacı kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolünü incelemektir. Araştırma nicel yöntemde ve ilişkisel modelde tasarlanmıştır. İlişkisel araştırmalarda var olan durum içerisinde araştırmacının müdahalesi olmaksızın değişkenler arasındaki ilişkiler araştırılmaktadır. Bununla birlikte ilişkisel araştırmalar betimleyici araştırmalardır. Değişkenler arasında önceden olan ilişkiyi incelemektedir. Bu doğrultuda iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkinin derecesini belirlemek amaçlanmaktadır (Fraenkel, Wallen ve Hyun, 2011). Bu araştırmada kişilik özellikleri, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide doğrudan ve dolaylı ilişkiler incelenmiştir. Ayrıca yaşam doyumu ile sosyo-demografik bilgiler arasındaki ilişki ele alınmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Bu araştırmanın çalışma grubunu 2019-2020 akademik yılı güz döneminde Sakarya Üniversitesi'nde öğrenimini sürdürmekte olan üniversite öğrencileri oluşturmaktadır. Çalışma grubuna kolay erişebilirlik göz önünde bulundurulmuştur. Bu doğrultuda araştırmaya istekli olan üniversite öğrencileri dahil edilmiştir.

Araştırma kapsamında 573 katılımcıya ulaşılmıştır. Ancak 32 katılımcının araştırmada kullanılan ölçme araçlarının tamamını boş bıraktığı ya da tüm maddelerde aynı seçeneği işaretlediği görülmüş ve bu veriler analize katılmamıştır. Ayrıca 13 katılımcının ölçek yanıtlarında kayıp veri %5'i geçmediği için EM (expectation-maximation) yöntemi kullanılarak ortalama değer verilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ölçme araçlarının gerekli maddelerde tersine kodlama işlemi gerçekleştirilmiş ve geçerlik, güvenirlik analizleri yapılmıştır. Ölçeklerin toplam puanları alınarak tek yönlü ve çok yönlü değerler incelenmiştir. Tek yönlü uç değerler ham puanların standart Z puanlarına dönüştürülerek incelenmiş ve Z puanı -3.29 ve +3.29 aralığında olmayan 22 katılımcının verileri veri setinden çıkarılmıştır. Çok yönlü uç değerler ölçek toplam puanları ile Mahalonobis uzaklığı hesaplanarak incelenmiş ve 7 katılımcı araştırmaya dahil edilmemiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Sonuç olarak araştırma kapsamında veri analizi 499 katılımcıdan elde edilen veriler üzerinden yapılmıştır.

Araştırmanın temel probleminin sınanması kapsamında yapısal eşitlik modeli için örneklem büyüklüğü konusunda optimal değere yönelik farklı kurallar önerilmiş olmakla birlikte büyük örneklem gerektirdiği konusunda ortak düşünce mevcuttur (Jackson, 2003; Kline, 2015). Jackson (2003) asgari örneklem büyüklüğü için vaka sayısının (N) istatistiksel kestirim gerektiren model parametre sayısına (q) oranı olarak N:q kuralını önermiştir. MacCallum ve Austin (2000) eğitim ve psikoloji alanında yaklaşık örneklem büyüklüğünün 200 olmasını yeterli olduğunu belirtmiştir. Nunnally (1967) ise analiz edilecek değişkenin 10 katını örneklem büyüklüğü için uygun bulmuştur. Dolayısı ile 499 katılımcı ile analiz için yeterli veriye ulaşıldığı söylenebilir.

Üniversite öğrencilerine dair sosyo-demografik bilgiler, araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ile elde edilmiştir. Elde edilen bilgilere dair frekans ve yüzdeler aşağıda sunulan Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1

Üniversite Öğrencilerine İlişkin Sosyo-Demografik Bilgiler

Değişkenler		<i>n</i>	%
Cinsiyet	Kadın	302	60.5
	Erkek	197	39.5
Yaş	17	2	0.4
	18	35	6.4
	19	82	16.2
	20	126	25.3
	21	84	16.8
	22	86	17.2
	23	35	7
	24	18	3.6
25	34	6.8	
Gelir Düzeyi (Ailenin)	500 TL ve altı	99	19.8

katkısı, varsa alınan burs veya kazanç)	500-1000 TL arası	289	57.9
	1000 TL ve üzeri	111	22.2
Akademik Başarı	2.00 ve altı	126	25.3
	2.00-3.00 arası	282	56.5
	3.00 ve üzeri	91	18.2
Romantik ilişki (Sevgili, nişanlı veya eş)	Var	342	68.5
	Yok	157	31.5
Yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısı	1-3	210	42.1
	4 ve daha fazla	289	57.9
Algılanan dini inanç	Yok	9	1.8
	Düşük düzeyde	52	10.4
	Orta düzeyde	233	46.6
	Yüksek düzeyde	205	41
Sağlık durumu	Sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu yok	455	91.2
	Sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu var	44	8.8

Tablo 1’de görüldüğü üzere araştırma kapsamında 499 öğrenciden %60.5’i kadın, %39.5’i erkektir. Araştırmaya katılan öğrencilerin yaş dağılımları incelendiğinde en fazla 20 yaşında katılımcının araştırmaya dâhil olduğu ve toplam katılımcıların %25.3’ünü oluşturduğu görülmüştür. Araştırmaya en az 17 yaşında öğrencilerin dahil olmuştur ve katılımcıların %0.4’ünü oluşturmaktadır. Araştırma verilerinin güz döneminde toplandığı göz önüne alındığında 17 yaşında katılımcıların olması olasıdır. Ayrıca araştırmaya katılan 18 yaşında öğrenciler

katılımcıların %6.5'ini, 19 yaşındaki öğrenciler %16.2'sini, 21 yaşındaki öğrenciler %16.2'sini, 22 yaşındaki öğrenciler %17.2'sini, 23 yaşındaki öğrenciler %17.2'sini, 24 yaşındaki öğrenciler %3.6'sını ve 25 yaşındaki öğrenciler %6.8'ini oluşturmaktadır.

Katılımcıların gelir düzeyine göre dağılımları Tablo 1'de sunulmuştur. Buna göre toplam katılımcıların %19.8'ini 500 TL ve altı gelir düzeyine sahip öğrenciler, %57.9'unu 500-1000 TL arası gelir düzeyine sahip öğrenciler, %22.2'sini ise 1000 TL ve üzeri gelir düzeyine sahip öğrenciler oluşturmaktadır. Tablo 1'e göre katılımcıların akademik başarı dağılımlarına bakıldığında akademik ortalaması 2.00 ve altı olan öğrenciler %25.3, akademik ortalaması 2.00-3.00 arası olan öğrenciler %56.5 ve akademik ortalaması 3.00 ve üzeri olan öğrenciler %18.2 oranında dağılım göstermişlerdir.

Tablo 1 incelendiğinde öğrencilerin %68.5'ünün romantik ilişkisinin olduğu ve %31.5'inin romantik ilişkisinin olmadığı görülmektedir. Ayrıca öğrencilerin %42.1'i yakın olarak nitelendirdiği arkadaş sayısının 1-3 olduğunu, %57.9'u ise yakın olarak nitelendirdikleri arkadaş sayısının 4 ve daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo 1 doğrultusunda öğrencilerin %1.8'inin dini inancının olmadığını belirttiği görülmektedir. Bununla birlikte algılanan dini inanç düzeyi dağılımlarını %10.4 ile algılanan dini inanç seviyesi düşük, %46.6 ile algılanan dini inanç seviyesi orta ve %41 ile algılanan dini inanç seviyesi yüksek düzeyde olan öğrencilerin oluşturduğu görülmektedir. Son olarak araştırmaya katılan öğrencilerin %91.2'sinin sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu yok iken %8.58'inin sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu vardır.

Veri Toplama Süreci

Araştırma kapsamında Kişisel Bilgi Formu, Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri, İhtiyaç Doyumu Ölçeği ve Yaşam Doyumu Ölçeği ile veri toplama işlemi gerçekleştirilmiştir. İlgili ölçme araçlarının izinleri Türkçe'ye uyarlayan araştırmacılardan alınmış ve EK-A'da sunulmuştur. Daha sonra Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'na başvurulmuştur. Komisyondan gerekli izinlerin alındığına dair Etik Komisyon Onay Bildirimi EK-F'de yer almaktadır. Dolayısı ile araştırmanın yapılabilmesi için gerekli izinler alınmıştır.

Araştırma kapsamında Sakarya ilinde bulunan bir devlet üniversitesinin çeşitli fakülte ve bölümlerden veri toplamak için ilgili öğretim üyeleri ile iletişime geçilmiş ve izin alınmıştır. İlgili öğretim üyelerinden randevu alınmış veri toplamak için takvim oluşturulmuştur. Ölçekler öğretim üyelerinin ders saatinde araştırmacı tarafından uygulanmış ve uygulanma yaklaşık olarak 20 dakika sürmüştür.

Araştırma kapsamında öğrenciler öncelikle EK-B'de yer alan Gönüllü Katılım Formu'nu cevaplamış ve imzalamışlardır. Ayrıca öğrencilerin Gönüllü Katılım Formu'nu incelediklerinden emin olmak için sözel olarak da Gönüllü Katılım Formu araştırmacı tarafından okunmuştur. Araştırmacı uygulama bitene kadar salonda yer almış ve uygulama sürecinde öğrenciler tarafından sorulan sorular araştırmacı tarafından açıklanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın amacı, yöntemi, katılımcı özellikleri göz önünde bulundurularak seçilen veri toplama araçlarına ilişkin bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu. Araştırmacı tarafından oluşturulan Kişisel Bilgi formu kapsamında cinsiyet, yaş, gelir düzeyi, akademik başarı, romantik ilişki, yakın olarak nitelendirilen arkadaş, algılanan dini inanç ve sağlık durumu hakkında bilgi alınmıştır. Uygulanan Kişisel Bilgi Formu EK-C'de sunulmuştur.

Yaşam Doymu Ölçeği (YDÖ). Diener, Emmons, Larsen ve Griffin (1985) tarafından geliştirilen ölçek tek boyutlu yapıdadır ve beş maddeden oluşmaktadır. 7'li Likert derecelendirmeye (1= Kesinlikle katılmıyorum, 7= Kesinlikle katılıyorum) sahip olan YDÖ'den alınacak en düşük puan 5 ve en yüksek puan 35'tir. YDÖ'den alınan puanların yükselmesi bireylerin yaşam doyumları düzeylerinin de yükseldiğine işaret etmektedir. YDÖ'nün geliştirme çalışmasında toplam varyansın %66'sını açıklayan tek boyutlu yapı ortaya konmuştur. Ölçeğe dair iç tutarlık katsayısı .87, test-tekrar test katsayısı .83 olarak rapor edilmiştir.

YDÖ'nün Türkçeye uyarlaması Durak, Durak ve Gençöz (2010) tarafından yapılmıştır. Üniversite öğrencilerinin katılımcı olduğu çalışmada YDÖ'nün Türkçe formunun tek boyutlu yapısının doğrulandığı görülmektedir ($\chi^2/sd = 2.026$, $IFI = .99$, $TLI = .99$, $CFI = .99$, $SRMR = .020$, $RMSEA = .043$). Uyum geçerliği

kapsamında hesaplanan korelasyon katsayıları öz-saygı için .40, pozitif duygulanım için .31, aileden algılanan sosyal destek için .29, arkadaşlardan algılanan sosyal destek için .26 ve diğerlerinden algılanan sosyal destek için .21 ile YDÖ'nün pozitif yönde anlamlı ilişkileri olduğu ortaya konulmuştur. Ayrıca YDÖ ile negatif duygulanım arasında -.29 ve depresyon arasında -.40 korelasyon katsayısı ile negatif yönde anlamlı ilişkiler belirlenmiştir. YDÖ'nün Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısının .81 olduğu belirtilmiştir.

Bu araştırma kapsamında çalışma grubuna ait veri setinde ilgili ölçeğe ilişkin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğe ait madde faktör yükleri .48-.81 arasında değişmektedir. Araştırma kapsamında ölçeğin tek boyutlu yapısı doğrulayıcı faktör analizi sonucu ortaya konmuştur ($\chi^2/sd= 2.83$; GFI= .97; CFI= .96 ve RMSEA= .06). Ölçeğe dair örnek maddeler EK-Ç1'de sunulmuştur.

Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri (BBFKE). John, Donahue, ve Kentle (1991) tarafından geliştirilen envanter 44 maddeden oluşmakta ve 5'li Likert derecelendirmeye sahiptir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 5 = Kesinlikle katılıyorum). Envanter dışadönüklük, nevrozizm, özdenetim, uyumluluk ve açıklık olmak üzere 5 faktörlü bir yapıya sahiptir. Karaman, Doğan ve Çoban (2010) tarafından uyarlanan envanterde ise orijinalinden farklı olarak 40 madde bulunmaktadır. Envanterin dil denklığı için hesaplanan korelasyon katsayıları; dışadönüklüğe dair .64, uyumluluğadair .50, özdenetime dair .72, nevrozizme dair .70, açıklığa dair .56 olarak bulunmuştur. Envanterin güvenilirliği kapsamında dışadönüklüğe dair .77, uyumluluğa dair .81, özdenetime dair .84, nevrozizme dair .75, açıklığa dair .86 iç tutarlık katsayısı hesaplanmıştır.

Bu araştırma kapsamında çalışma grubuna ait veri setinde tüm envanter maddelerine ilişkin .76, dışadönüklük alt ölçeğine dair .77, özdenetim alt ölçeğine dair .70, nevrozizm alt ölçeğine dair .73, açıklık alt ölçeğine dair .77, uyumluluk alt ölçeğine dair .70 Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında ölçeğe dair doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Ancak doğrulayıcı faktör analizi sürecinde uyumluluk alt ölçeğine dair 11., 26. ve 39. maddeler; özdenetim alt ölçeğine dair 7. madde ve açıklık alt ölçeğine dair 34. madde analiz dışında bırakılmıştır. Sonuç olarak 1., 5., 10., 15., 20., 25. ve 30. maddeler dışadönüklük alt ölçeği; 2., 12., 17., 22., 27., 32. ve 35. maddeler özdenetim

ölçeği; 3., 8., 13., 18., 23., 28. ve 33. maddeler nevrozizm alt ölçeği; 4., 9., 14., 19., 24., 29., 37., 38. ve 40. maddeler açıklık alt ölçeği; 6., 16., 21. ve 31. maddeler uyumluluk alt ölçeğini oluşturmaktadır. Envanterede dışdadönüklüğe dair maddelerin madde faktör yükleri .48-.72, uyumluluğa dair maddelerin madde faktör yükleri .37-.57, özdenetime dair maddelerin madde faktör yükleri .36-.63, nevrozizme dair maddelerin madde faktör yükleri .43-.61, açıklığa dair maddelerin madde faktör yükleri .42-.68 arasında değişmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu ölçeğin beş boyutlu yapısı ortaya konmuştur ($\chi^2/sd= 2.19$; GFI= .91; CFI= .90 ve RMSEA= .06). Ölçeğe dair örnek maddeler EK-Ç2'de sunulmuştur.

İhtiyaç Doymu Ölçeği (İDÖ). Deci ve Ryan (1991) tarafından geliştirilen ölçek Bacanlı ve Cihangir-Çankaya (2003) tarafından Türkçeye uyarlama çalışması yapılmıştır. İlgili ölçek 21 maddeden oluşmaktadır. Ölçek 7'li Likert derecelendirmeye (1= Hiç doğru değil, 7= Çok Doğru) sahiptir. İDÖ'den alınabilecek olası puanlar 21 ile 147 arasında değişmektedir. İDÖ'den alınan puanların yükselmesi ihtiyaç doyumunun da yükseldiğine işaret etmektedir. Ölçek özerklik, yetkinlik ve ilişkililik olarak üç faktörlü bir yapıya sahiptir. Ölçeğin güvenilirliği kapsamında Cronbach Alfa iç tutarlık katsayıları özerklik için .71, yetkinlik için .60 ve ilişkililik için .74 olarak bulunmuştur. Toplam ihtiyaç puanı iç tutarlılık Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur. Doğrulayıcı faktör analizi sonucu modelin uyum istatistikleri üç boyutlu yapıyı desteklemektedir (RMSEA= .07, GFI= .86, AGFI= .82, CFI= .82, NNFI= .80). Ölçüt geçerliği kapsamında, İDÖ'nün özerklik alt boyutu ile Sosyotropi-Otonomi Ölçeği'nin Otonomi alt ölçeği arasında .19 korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Ölçeğin yetkinlik alt boyutu ile Genelleştirilmiş Öz-yetki Beklentisi Ölçeği arasında .50 düzeyinde korelasyon bulgulanmıştır. Ölçeğin ilişkili olma alt boyutu ile UCLA Yalnızlık Ölçeği arasında -.70 korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Bu araştırma kapsamında çalışma grubuna ait veri setinde tüm ölçek maddelerine ilişkin .78 Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. İç tutarlık katsayıları özerklik alt ölçeğine ilişkin .70, yeterlik alt ölçeğine ilişkin .71 ve ilişkililik alt ölçeğine ilişkin .72 olarak hesaplanmıştır. Araştırma kapsamında ölçeğe dair birinci düzey doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu doğrultuda 1., 2., 4., 8., 11.,17. ve 20. maddeler özerklik faktörünü; 3., 5., 10., 13. ve 19. Maddeler yetkinlik faktörünü; 6., 7., 9., 12., 14., 15., 16., 18. ve 21. maddeler ilişkililik faktörünü

oluşturmaktadır. Ölçeğe dair birinci düzey faktör analizi ile genel uyum katsayıları elde edilmiştir ($\chi^2/sd= 2.26$; GFI= .90; CFI= .92 ve RMSEA= .07). Ayrıca ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi ile ölçeğin üç alt boyut ve bir üst boyut ile temsil edilen modelin uyum katsayıları hesaplanmıştır ($\chi^2/sd= 2.62$; GFI= .91; CFI= .92 ve RMSEA= .07). Ölçeğe dair örnek maddeler EK-Ç3'te sunulmuştur.

Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında toplanan verilerin bilgisayar ortamına işlenmesinde SPSS 20.0 programı kullanılmıştır. Ayrıca bağımsız örneklem için t testi, tek değişkenli varyans analizi için SPSS 20.0 kullanılmıştır. Doğrulayıcı faktör analizi ve yapısal eşitlik modeli için AMOS 21.00 programı kullanılmıştır. Ölçme araçlarının gerekli maddelerde tersine kodlama işlemi yapılarak ölçek toplam puanları elde edilmiştir. Ölçeklere ait puanların normal dağılımı histogram grafiği, çarpıklık ve basıklık katsayıları incelenerek değerlendirilmiştir. Ölçek puanlarına dair çarpıklık ve basıklık değerlerine Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 2

Değişkenlerin Betimsel İstatistik Sonuçları

Değişkenler	<i>n</i>	\bar{X}	SS	Çarpıklık	Basıklık
Yaşam doyumu	499	21.71	6.3	-.291	-.425
Dışadönüklük	499	22.42	5.4	.071	-.184
Nevrotizm	499	25.38	5.9	-.105	-.177
Özdenetim	499	25.57	4.5	-.118	-.525
Uyumluluk	499	16.70	2.5	-.883	-.925
Açıklık	499	32.27	5.8	-.230	-.234
İhtiyaç Doyumu	499	94.73	14.7	-.429	-.251

Tablo 2 incelendiğinde çalışma grubunun yaşam doyumu puan ortalamasının 21.71, standart sapma değerinin 6.3; dışadönüklük puan ortalamasının 22.42, standart sapma değerinin 5.4; nevroizm puan ortalamasının 25.38, standart sapma değerinin 5.9; özdenetim puan ortalamasının 25.57, standart sapmasının 4.5; uyumluluk puan ortalamasının 16.70, standart sapma

değerinin 2.5; açıklık puan ortalamasının 32.27, standart sapma değerinin 5.8; ihtiyaç doyumu puan ortalamasının 94.73, standart sapma değerinin 14.7 olduğu görülmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere ölçek puanlarının çarpıklık değerleri .071 ile -.883 ve basıklık değerleri -.177 ile -.925 arasında değişmektedir. Dağılımın normal sınırlar içerisinde olması için çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile + 1 arasında olması gerekmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Sonrasında varyansların homojenliği varsayımı için Levene Testi sonuçlarına bakılmıştır. Bu doğrultuda Levene testi sonucunda tüm alt gruplar için varyansların homojen dağıldığı görülmüştür. Bu araştırma kapsamında bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etki derecesini gösteren Eta Kare değeri incelenmiştir. Eta kare değerinin $0,01 \leq \eta^2 < 0,06$ olması düşük düzeyde etki olarak, $0,06 \leq \eta^2 < 0,14$ olması orta düzeyde etki olarak ve $0,14 \leq \eta^2$ olması büyük düzeyde etki olarak değerlendirilmiştir (Cohen, 1988).

Veri setindeki sabit varyans varsayımı için artıkların grafiği incelenebilmektedir. Grafiklerde artık değerlerin sıfırın etrafında eşit oranda toplanması, ilgili varsayımların sağlandığını gösterebilmektedir. (Tabachnick ve Fidell, 2013). Artıklara dair grafik EK-D’de sunulmuştur. Ayrıca araştırma kapsamındaki bağımlı değişkene dair doğrusallık için Normal P-P grafikleri incelenmiştir. Grafik incelendiğinde ölçek puanlarının 45 derecelik açı çizdiği görülmüştür. Dolayısıyla verilerin doğrusallıktan sapmadığı söylenebilir. Bağımlı değişkene ait Normal P-P grafiği ve histogram grafiği EK-E’de sunulmuştur.

Bağımsız değişkenler arasında güçlü ilişkiler için varyans artış faktör değerleri (VIF) ve tolerans değerleri (TV) incelendiğinde varyans artış faktörünün $(VIF) < 10$; tolerans değerinin $(TV) > .10$ olduğu görülmüştür. Bununla birlikte hataların birbirinden bağımsızlığına dair Durbin-Watson katsayısı hesaplanarak incelenmiştir. Tabachnik ve Fidell (2013) Durbin-Watson katsayısının 1.5 ile 2.5 değerleri arasında olmasının hataların birbirinden bağımsız olarak değerlendirilebilmesi için gerektiğini belirtmektedir. Araştırma kapsamında Durbin-Watson katsayısı 1.946 olarak bulunmuştur. Dolayısı ile verilere ilişkin hataların birbirinden bağımsız olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak araştırma kapsamında çalışma grubuna ait veri setinin bağımsız örneklem için t testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve yapısal eşitlik modelinin sınanması için uygun olduğu görülmüştür. Gruplarda yer alan katılımcı sayılarının birbirine yakın olmaması nedeniyle gruplar arasındaki farklılığın kaynağını belirlemek için Scheffe testi kullanılmıştır. Yapısal eşitlik modeli için Kline'in (2015) altı adımdan oluşan Yapısal Eşitlik Modeli Süreci Akışı dikkate alınmıştır. Bu akış modelin betimlenmesi, modelin tanımlanması, modelin uyumunun belirlenmesi, modelin değerlendirilmesi, modelin düzenlenmesi ve rapor edilmesini kapsamaktadır. Bu akış kapsamında yapılacak analizler aşağıda açıklanmıştır.

Modelin betimlenmesi aşamasında araştırmacı tarafından önerilen model sunulmuştur. Modelin tanımlanması aşamasında değişkenler arası korelasyon analizi sunulmuştur. Model uyumunun belirlenmesi aşamasında iki aşamalı yol izlenmiştir (Anderson ve Gerbing, 1988). Öncelikle ölçüm modeliyle veriler arasında kabul edilebilir bir uyumun var olup olmadığı, gösterge değişkenlerin ilgili gizil değişkenleri ne ölçüde açıkladıklarının belirlenmesi ve gizil değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi kapsamında AMOS 21.00 paket programından yararlanılarak doğrulayıcı faktör analizi ile sınanmıştır. Daha sonra gizil (örtük) yapılar arasındaki yapısal ilişkiler yapısal model ile sınanmıştır. Modelin düzenlenmesi aşamasında gösterge ve örtük değişkenler arasındaki ilişkiler doğrultusunda model düzenlenmiştir. Son olarak elde edilen model uyum katsayıları doğrultusunda değerlendirilmiş ve bulgular rapor edilmiştir.

Araştırma kapsamında veri setine dair modelin uyumu Ki-Kare İyilik Uyumu/Serbestlik Derecesi (Chi-Square Goodness of Fit/Degrees of Freedom – χ^2/df), Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (Comparative Fit Index – CFI), İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index – GFI) ve Tahmin Hatalarının Ortalamasının Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation – RMSEA) değerleri ile incelenmiştir. Ki-Kare İyilik Uyumu, iki kovaryans arasındaki uyum değerinin kullanılan veri setindeki katılımcı sayısının eksi 1 ile çarpımından elde edilmektedir. Ki-kare değeri katılımcı sayısı arttıkça yükselme eğiliminde iken katılımcı sayısı az olduğunda ise gücünü kaybetmektedir (Chou ve Bentler, 1995). Bu nedenle χ^2/df değeri dikkate alınmakla birlikte bu değer üçten küçük bir değer olması iyi uyumu, beşten küçük bir değer olması ise kabul edilebilir uyumu

belirtmektedir (Hu ve Bentler, 1998; Bollen, 1989). Bir diğer uyum katsayısı olarak CFI ise bağımsızlık modeli yani örtük değişkenler arasında ilişkinin olmadığını öngören model ile araştırmacı tarafından önerilen modelin kovaryans matrisinin karşılaştırılması ile elde edilmektedir (Hu ve Bentler, 1998). CFI değerinin .95 ile 1 arasında bir değer olması iyi uyum değerlendirilmekte, .90 ile .95 arasında bir değer olması ise kabul edilebilir uyum olarak değerlendirilmektedir (Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003). GFI değeri ise araştırmacı tarafından önerilen modelin açıkladığı çalışma grubuna dair varyansı olarak da kabul edilmektedir (Jöreskog ve Sörbom, 1993). GFI değerinin .90 ve üzeri bir değer olması iyi uyum olarak değerlendirilmektedir (Schermelleh-Engel ve Moosbrugger, 2003; Tabachnick ve Fidell, 2013). Son olarak RMSEA değeri çalışma grubuna dair gösterge değişkenler arasındaki kovaryans ile araştırmacı tarafından önerilen modeldeki parametreler arasındaki kovaryans matrisi arasındaki farkına dair uyum katsayısıdır (Steiger ve Lind, 1980). RMSEA değerinin .05'ten küçük bir değer olması iyi uyum .08'den küçük bir değer olması ise yeterli uyumu belirtmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Yapısal modelin analizi aracılık ilişkilerinin kurulabilmesi için Baron ve Kenny'e (1986) göre sağlanması gereken dört koşul aşağıda sunulmuştur.

1. Bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında anlamlı ilişki olmalıdır.
2. Bağımsız değişkenler ile aracı değişken arasında anlamlı ilişki olmalıdır.
3. Aracı değişken ile bağımlı değişken arasında anlamlı ilişki olmalıdır.
4. Aracı değişkenin analize katıldığında bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasındaki ilişkinin düzeyinde bir azalma olmalı ya da ilişki artık anlamlı olmamalıdır. İlişkinin ortadan kalkması tam aracılık rolü, düşüş göstermesi ise kısmi aracılık rolüne işaret etmektedir.

Bu araştırmada aracılık rolünün anlamlılığı ise Sobel testi ile sınınanmıştır (Sobel, 1982).

Bölüm 4

Bulgular ve Yorumlar

Araştırmanın bu bölümünde alt problemlere dair analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Sonuçlar alt problemlerin sırasına uygun biçimde aşağıda sunulmuştur. Bununla birlikte araştırma bulgularına dair değerlendirmelere yer verilmiştir.

Üniversite Öğrencilerinin Kişilik Özellikleri ile Yaşam Doymu Arasındaki İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doymunun Aracı Rolüne İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Bu araştırmada yapısal model testi ile dışadönüklük, özdenetim, nevrozizm, uyumluluk ve açıklık kişilik özellikleri ile yaşam doymu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doymunun rolü incelenmiştir. Tablo 3'te yapısal modele ilişkin gösterge (gözlenen) ve örtük (gizil) değişkenlere yer verilmiştir.

Tablo 3

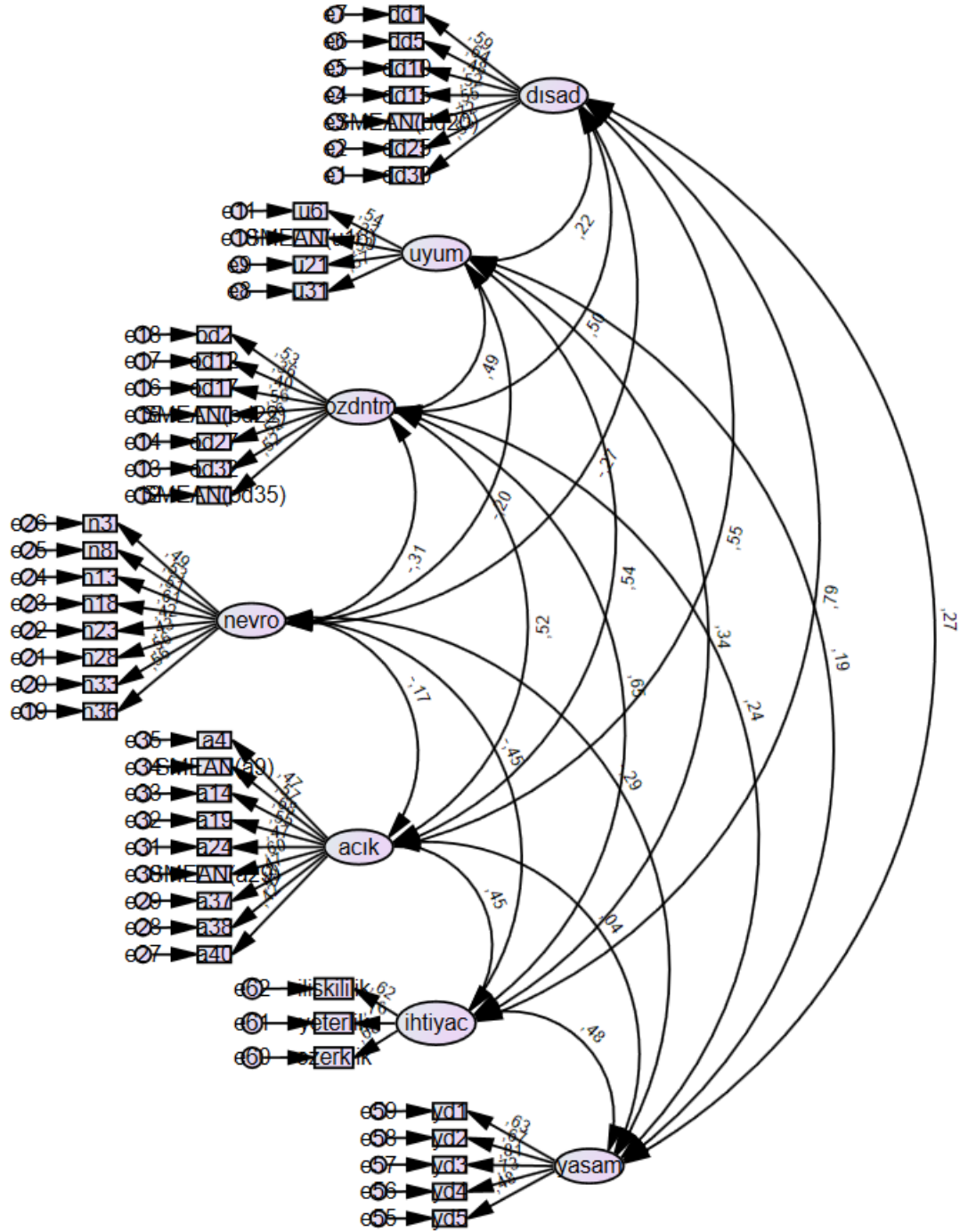
Modele Ait Örtük ve Gösterge Değişkenler

Model	Örtük Değişken	Gösterge Değişken
Model	Yaşam doymu	1, 2, 3, 4, 5
	Dışadönüklük	1, 5, 10, 15, 20, 25,30
	Özdenetim	2,12, 17, 22, 27, 32, 35
	Nevrotizm	3, 8, 13, 18, 23, 33, 36
	Açıklık	4, 9, 14, 19, 24, 29, 37, 38, 40
	Uyumluluk	6, 16, 21, 31
	Temel Psikolojik İhtiyaçlar	Özerklik, Yetkinlik, İlişkililik alt boyutları

Tablo 3'te görüldüğü üzere model testinde yaşam doymu, dışadönüklük, özdenetim, nevrozizm, açıklık, uyumluluk ve temel psikolojik ihtiyaçların doymu örtük değişkenlerdir. Yaşam doymu, dışadönüklük, özdenetim, nevrozizm, açıklık ve uyumluluk örtük değişkenlerine dair ölçek maddeleri gösterge değişken olarak ele alınmıştır. Temel psikolojik ihtiyaçlar örtük değişkenine dair ise özerklik, yetkinlik ve ilişkililik alt boyutları gösterge değişken olarak ele alınmıştır. Gösterge değişkenlere dair betimsel istatistik sonuçları incelenmiştir. Bu doğrultuda gösterge değişkenlere dair minimum değerlerin 1 ile 22 arasında; maksimum değerlerin 5 ile

56 arasında; ortalama değerlerin 2.23 ile 44.44 arasında; standart sapma değerlerinin .858 ile 7.075 arasında; arpıklık değerlerinin -.02 ile -.93 arasında; basıklık değerlerinin -.07 ile -.98 arasında değiştiği görülmüştür. Ayrıca gösterge değişkenler arası pearson korelasyon katsayısı hesaplanmıştır. Gösterge değişkenler arası korelasyon katsayılarının .01 ile .63 arasında olduğu görülmüştür.

Üniversite ğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin ölçüm modeli. Araştırmanın “niversite ğrencilerinin kişilik özellikleri (dışadönüklük, nevrotiklik, açıklık, özdenetim ve uyumluluk) ile yaşam doyumunu değişkenleri arasında istatikselsel bakımdan anlamlı ilişki var mıdır?”, “niversite ğrencilerinin temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ile yaşam doyumunu değişkenleri arasında istatikselsel bakımdan anlamlı ilişki var mıdır?”, “niversite ğrencilerinin kişilik özellikleri (dışadönüklük, nevrotiklik, açıklık, özdenetim ve uyumluluk) ile temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu arasında istatikselsel bakımdan anlamlı ilişki var mıdır?” alt problemleri ölçüm modeli ile sınınanmıştır. Model 1’de yer alan gösterge değişkenlerin ilgili örtük değişkenleri ne ölçüde aıkladıklarının belirlenmesi ve örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin değerlendirilmesi amacıyla ölçüm modeli test edilmiş ve model Şekil 1’de sunulmuştur. Şekil 1’de 43 gösterge değişken dikdörtgen Şeklinde; yedi örtük değişken ise elips Şeklinde gösterilmektedir.

Şekil 1. Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin ölçüm modeli.

Ölçüm modelinde kabul edilebilir uyum katsayılarının sağlanması için uyumluluk örtük değişkenine ait 11., 26. ve 39.; özdenetim örtük değişkenine ait 7. ve açıklık örtük değişkenine ait 34. madde analiz dışı bırakılmıştır. Şekil 1’de yer alan ölçüm modeline dair model uyum katsayıları hesaplanmıştır ($\chi^2= 3286.279$;

$df=835$; $p<.00$; $\chi^2/df=3.936$; $GFI = .90$, $CFI=.89$, $RMSEA=.07$). CFI değerinin .90'dan büyük bir değer olmasının ya da .90'a yakın bir değer olmasının da model için yeterli olabileceği belirtilmiştir (Marsh, Hau ve Wen, 2004). Bu doğrultuda uyum katsayılarının anlamlı olması araştırma kapsamındaki veri setinin yapısal model testi için uygun olduğunu göstermektedir.

Ölçüm modeline dair örtük değişkenler arasındaki standardize edilmiş regresyon katsayıları Tablo 18'de verilmiştir. Tablo 18'de görüldüğü üzere standardize edilmiş regresyon katsayıları .04 ile .79 arasındadır. Açıklık ve yaşam doyumu arasındaki regresyon katsayısı istatistiksel açıdan anlamlı değildir ($r=.04$, $p>.05$). Bunun dışındaki tüm regresyon katsayılarının ise istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmektedir ($p<.05$). Ölçme modeli test edildikten sonra yapısal model test edilmiştir.

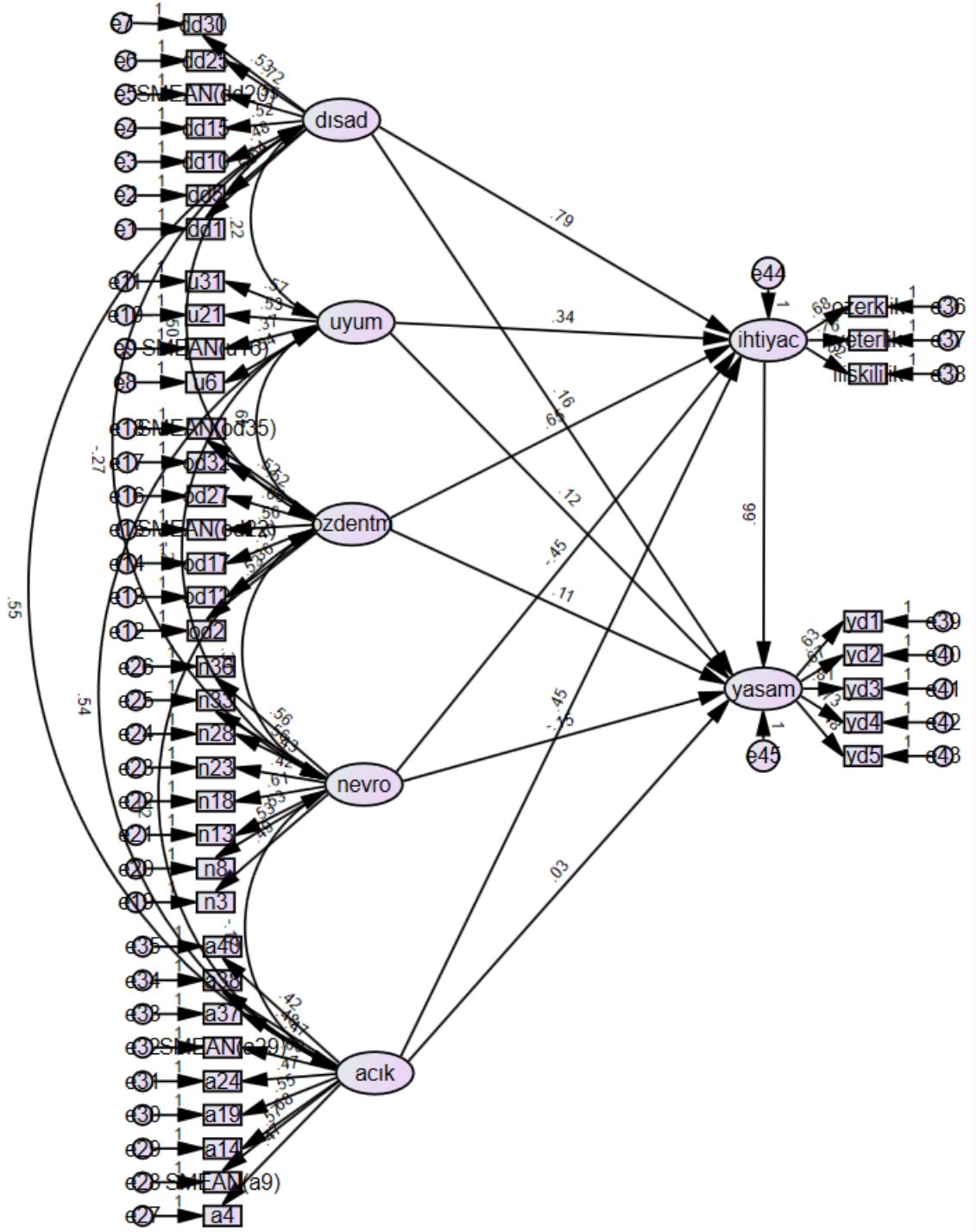
Tablo 4

Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Özellikleri ile Yaşam Doyumu Arasındaki İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doyumunun Aracı Rolüne İlişkin Ölçüm Modelinde Yer Alan Örtük Değişkenler Arasındaki Standardize Edilmiş Regresyon Katsayıları

Örtük Değişken		Örtük Değişken	β
YD	←	DD	.27*
YD	←	U	.19*
YD	←	ÖD	.24*
YD	←	N	-.29*
YD	←	A	.04
YD	←	İD	.48*
İD	←	DD	.79*
İD	←	U	.34*
İD	←	ÖD	.65*
İD	←	N	-.45*
İD	←	A	.45*

* $p<.05$, β : Standartlaştırılmış regresyon katsayısı [DD: Dışadönüklük; U: Uyumluluk; ÖD: Özdenetim; N: Nevrotizm; A: Açıklık; İD: İhtiyaç Doyumu; YD: Yaşam Doyumu]

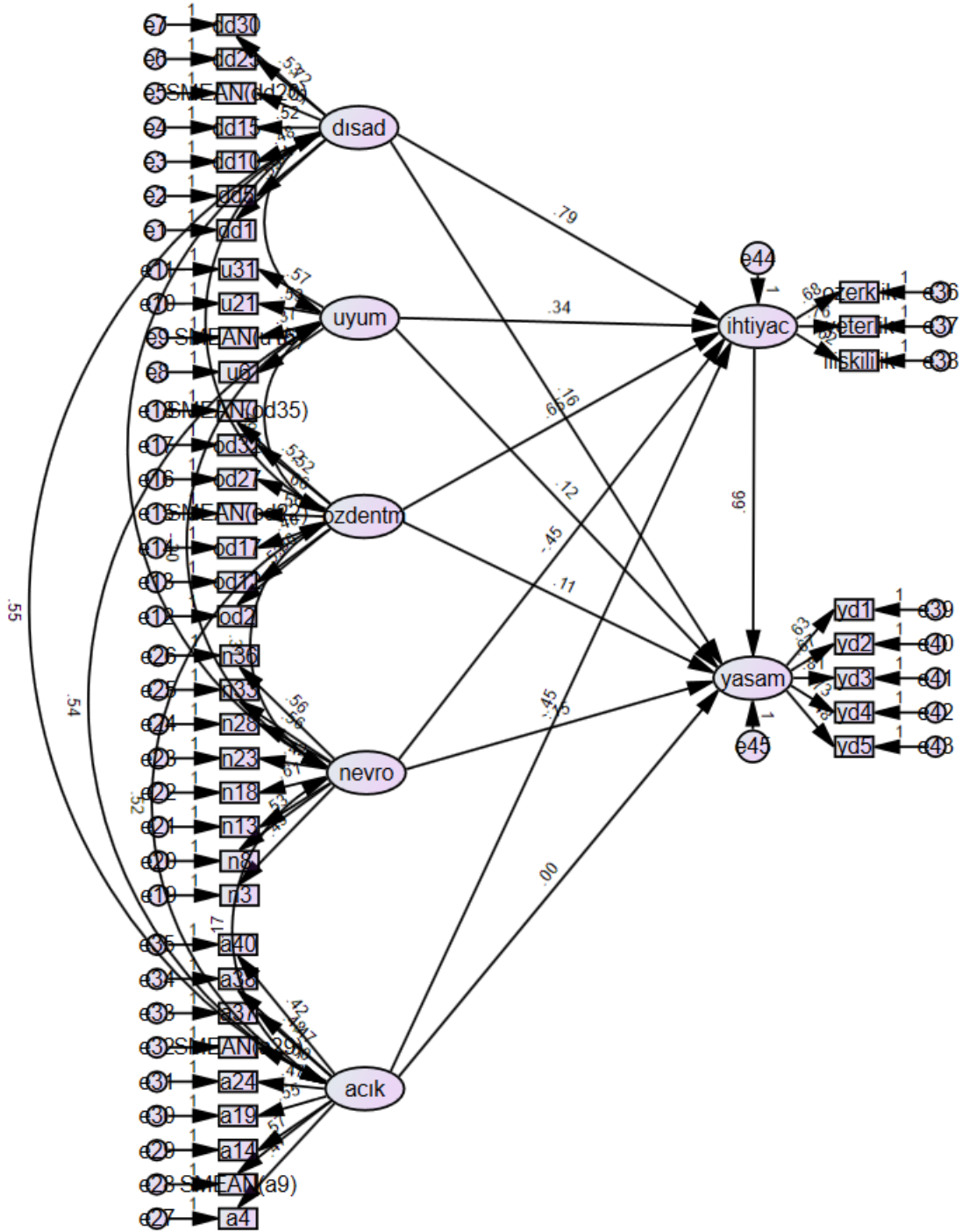
Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin yapısal model. Ölçüm modeli testinin ardından araştırmanın “Üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri (dışadönüklük, özdenetim, nevrotiklik, uyumluluk ve deneyime açıklık) ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu değişkeninin istatistiksel bakımdan önemli bir aracı rolü var mıdır?” alt problemi için örtük değişkenler arası ilişkilerin analiz edildiği yapısal model sınanmıştır. Yaşam doyumuna dair yapısal model Şekil 2’de sunulmuştur.

Şekil 2. Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin yapısal model.

Şekil 2 incelendiğinde yapısal modelde açıklık ($\beta=.03$; $z=.631$; $p>.05$) ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Dolayısı ile

açıklık ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin sıfıra eşitlenmiştir ve nihai model Şekil 3'te sunulmuştur.

Şekil 3. Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin nihai yapısal model.

Şekil 3'te sunulan nihai modele dair genel uyum katsayıları hesaplanmıştır ($\chi^2= 3286.269$; $df=835$; $p<.00$; $\chi^2/df=3.935$; $GFI = .90$, $CFI=.89$, $RMSEA=.07$). Araştırma kapsamında veri setinin modele kabul edilebilir uyum gösterdiği söylenebilir. Şekil 3'te sunulan nihai modele ilişkin örtük Değişkenlerin regresyon katsayıları Tablo 5'ta verilmiştir.

Tablo 5

Üniversite Öğrencilerinde Kişilik Özellikleri ile Yaşam Doymu Arasındaki İlişkide Temel Psikolojik İhtiyaçların Doymununun Aracı Rolüne İlişkin Nihai Modelde Örtük Değişkenler için Standartlaştırılmış Regresyon Katsayıları

Örtük Değişken 1		Örtük Değişken 2	β	p
YD	←	DD	.16	.03*
YD	←	U	.12	.07
YD	←	ÖD	.11	.27
YD	←	N	-.15	.04*
YD	←	A	.00	
YD	←	İD	.66	***
İD	←	DD	.79	***
İD	←	U	.34	***
İD	←	ÖD	.65	***
İD	←	N	-.45	***
İD	←	A	.45	***

* $p<.05$; β : Standartlaştırılmış regresyon katsayısı; DD: Dışadönüklük; U: Uyumluluk; ÖD: Özdenetim; N: Nevrotizm; A: Açıklık; İD: İhtiyaç Doymu; YD: Yaşam Doymu

Tablo 5'te görüldüğü üzere olası aracı değişken olarak analize alınan ihtiyaç doymu olan modelde dışadönüklüğün yaşam doymu üzerindeki doğrudan etkisi standardize edilmiş regresyon katsayısı azalmasıyla birlikte hala anlamlıdır ($\beta=.16$; $p<.05$). Aynı doğrultuda nevrozmin yaşam doymu üzerindeki doğrudan etkisi standardize edilmiş regresyon katsayısı azalmasıyla birlikte hala anlamlıdır ($\beta=-.15$; $p<.05$). Ancak özdenetim ($\beta=.11$; $p>.05$) ve uyumluluk ($\beta=.12$; $p>.05$) değişkenlerinin yaşam doymu üzerindeki doğrudan etkisi anlamsızdır. Dolayısı ile dışsal örtük değişkenlerin yaşam doymu ile arasındaki ilişkide ihtiyaç doymunun aracı rolü olabileceğini düşündürmektedir.

Bu araştırmada aracılık rolünün anlamlılığı ise Sobel testi ile sınanmıştır (Sobel, 1982). Sonuç olarak, dışadönüklük ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye ihtiyaç doyumunun kısmi aracı rolü belirlenmiştir ($t_{sobel} = 3.30; p < .05$). Nevrotizm ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide ihtiyaç doyumunun kısmi aracı rolü bulunmuştur ($t_{sobel} = -2.26; p < .05$). Özdenetim ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye ihtiyaç doyumunun tam aracı rolü belirlenmiştir ($t_{sobel} = 1.78; p < .05$). Uyumluluk ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye ihtiyaç doyumunun tam aracı rolü bulunmuştur ($t_{sobel} = 1.00; p < .05$).

Sosyo-Demografik Bilgilere Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin Bulgu ve Yorumlar

Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda öğrencilerinin yaşam doyumunu puan ortalamalarında sosyo-demografik bilgilere göre anlamlı farklılık olup olmadığına ilişkin bulgu ve yorumlara yer verilmiştir. Alt problemlerin sınanması amacıyla bağımsız örneklem için t testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır.

Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumuna ilişkin bulgular ve yorumlar. Bu araştırmanın alt problemi olan “Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?” için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 6

Cinsiyete Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına İlişkin T-Testi Sonuçları

Cinsiyet	<i>n</i>	\bar{X}	SS	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Kadın	302	22.49	4.77	497	4.11	.00
Erkek	197	20.52	5.56			

Tablo 6’da kadınların ve erkeklerin yaşam doyumunu puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur [$t(497) = 4.11, p < .05$]. Kadınların yaşam doyumunu puan ortalamasının ($\bar{X} = 22.49$) erkeklerin yaşam doyumunu puan ortalamasına göre ($\bar{X} = 20.52$) anlamlı şekilde yüksek olduğu

saptanmıştır. Bu doğrultuda kadınların yaşam doyumu düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Gelir düzeyine göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin bulgular ve yorumlar. Araştırmanın alt problemi olan “Gelir düzeyine göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?” için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Katılımcıların gelir düzeyine göre yaşam doyumu düzeyine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7

Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumlarına İlişkin Betimsel İstatistikler

Bağımlı Değişken	Gelir Düzeyi	<i>n</i>	\bar{X}	SS
Yaşam Doyumu	500 TL ve altı	99	21.00	5.32
	500-1000 TL arası	289	21.58	5.35
	1000 TL ve üzeri	111	22.71	4.53

Tablo 7’ye göre gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması 21.00, gelir düzeyi 500-1000 TL arası olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması 21.58, gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması 22.71’tür.

Tablo 8

Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>sd</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Gruplar arası	104.075	2	52.037	1.941	.01	.01
Gruplar içi	13297.156	496	26.809			
Toplam	13401.230	498				

Tablo 8 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamaları gelir düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır [$F(2, 496)=1.941, p<.05$]. Eta kare değerinin (η^2) .01 olması ise etki büyüklüğünün düşük düzeyde olduğunu göstermektedir. Gruplarda yer alan katılımcı sayılarının birbirine yakın olmaması nedeniyle gruplar arasındaki farklılığın kaynağını belirlemek için Scheffe testi kullanılmıştır. Sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 9

Gelir Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Farkının Analizine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Gelir Düzeyi (I)	Gelir Düzeyi (J)	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
Yaşam doyumu	500 TL ve altı	500-1000 TL arası	-.580	.52
		1000 TL ve üzeri	-1.71	.01
	500-1000 TL arası	1000 TL ve üzeri	-1.13	.04

Tablo 9 incelendiğinde gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrenciler ile gelir düzeyi 500-1000 TL arasında olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmamıştır ($p>.05$). Gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrenciler ile gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark vardır ($p<.05$). Gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir ($I-J=-1.71; p<.05$). Gelir düzeyi 500-1000 TL arası olan öğrenciler ile gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark vardır ($p<.05$). Gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması gelir düzeyi 500-1000 TL arası olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir ($I-J=-1.13; p<.05$).

Akademik başarı düzeyine göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin bulgular ve yorumlar. Araştırmanın bir diğer alt problemi olan “Akademik başarı düzeyine göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri

anlamli olarak farkli midir?" için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Katılımcıların akademik başarı düzeyine göre yaşam doyumu düzeyine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 10'da sunulmuştur.

Tablo 10

Akademik Başarı Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin Betimsel İstatistikler

Bağımlı Değişken	Akademik Başarı Düzeyi	<i>n</i>	\bar{X}	SS
Yaşam Doyumu	2.00 ve altı	126	20.54	5.28
	2.00-3.00 arası	282	21.67	5.24
	3.00 ve üzeri	91	23.45	4.52

Tablo 10'a göre akademik başarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrencilerin puan ortalaması 20.54, akademik başarı düzeyi 2.00-03.00 arası olan öğrencilerin puan ortalaması 21.67, akademik başarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması 23.45'tir.

Tablo 11

Akademik Başarı Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	<i>sd</i>	Kareler Ortalaması	<i>F</i>	<i>p</i>	η^2
Gruplar arası	335.902	2	167.951	6.376	.00	.02
Gruplar içi	13065.328	496	26.341			
Toplam	13401.230	498				

Tablo 11 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamaları akademik başarı düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır [$F(2, 496)=6.376, p<.05$]. Eta kare değerinin (η^2) .02 olması ise etki büyüklüğü düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Gruplarda yer alan

katılımcı sayılarının birbirine yakın olmaması nedeniyle gruplar arasındaki farklılığın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12

Akademik Başarı Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doymu Farkına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Akademik Başarı Düzeyi (I)	Akademik Başarı Düzeyi (J)	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	<i>p</i>
Yaşam doymu	2.00 ve altı	2.00-3.00 arası	-1.13	.22
		3.00 ve üzeri	-2.91	.00
	2.00-3.00 arası	3.00 ve üzeri	-1.78	.00

Tablo 12 incelendiğinde akademik başarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrenciler ile akademik başarı düzeyi 2.00-03.00 arasında olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur ($p>.05$). Akademik başarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrenciler ile akademik başarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark vardır ($p<.05$). Akademik başarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin yaşam doymu puan ortalaması akademik başarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir (I-J=-2.91; $p<.05$). Akademik başarı düzeyi 2.00-03.00 arasında olan öğrenciler ile akademik başarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark vardır ($p<.05$). Akademik başarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin yaşam doymu puan ortalaması akademik başarı düzeyi 2.00-03.00 arasında olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir (I-J=-1.78; $p<.05$).

Romantik ilişki durumuna göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin bulgular ve yorumlar. Araştırmanın alt problemleri olan “Romantik ilişki durumuna göre üniversite öğrencilerinin yaşam doymu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?” için bağımsız örneklem için t testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlar Tablo 13’te sunulmuştur.

Tablo 13

Romantik İlişki Durumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin T-Testi Sonuçları

Romantik İlişki Durumu	<i>n</i>	\bar{X}	SS	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Romantik ilişkisi yok	342	21.31	5.51	497	-2.48	.00
Romantik ilişkisi var	157	22.62	4.27			

Tablo 13'te görüldüğü üzere romantik ilişkisi olan ve olmayan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur [$t(497)=-2.48$, $p<.05$]. Romantik ilişkisi olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamasının ($\bar{X}=21.31$) romantik ilişkisi olmayan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamasına göre ($\bar{X}=22.62$) anlamlı şekilde düşük olduğu bulunmuştur. Bu doğrultuda romantik ilişkisi olmayan öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinin romantik ilişkisi olan öğrencilere göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısına göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin bulgular ve yorumlar. Araştırmanın alt problemi olan “Yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısına üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?” için bağımsız örneklem için t testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlar Tablo 14'te sunulmuştur.

Tablo 14

Yakın Olarak Nitelendirilen Arkadaş Sayısına Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin T-Testi Sonuçları

Yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısı	<i>n</i>	\bar{X}	SS	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
1-3	210	20.72	5.45	497	-2.311	.02
4 ve daha fazla	289	22.41	4.94			

Tablo 14'te yakın olarak nitelendirdiği 1-3 arkadaşına sahip ve yakın olarak nitelendirdiği 4 ve üzeri arkadaşına sahip öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamaları arasında istatistiksel bakımdan anlamlı bir fark bulunmuştur [$t(497) = -2.311, p < .05$]. Yakın olarak nitelendirdiği 1-3 arkadaşına sahip öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması ($\bar{X} = 20.72$) yakın olarak nitelendirdiği 4 ve üzeri arkadaşına sahip öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamasına göre ($\bar{X} = 22.41$) anlamlı şekilde düşük olduğu saptanmıştır. Bu doğrultuda yakın olarak nitelendirdiği arkadaş sayısı 1-3 olan öğrencilerin yaşam doyumu düzeyinin yakın olarak nitelendirdiği arkadaş sayısı 4 ve üzeri olan öğrencilere göre daha düşük olduğu söylenebilir.

Algılanan dini inanç düzeyine göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin bulgular ve yorumlar. Araştırmanın alt problemi olan “Algılanan dini inanç düzeyine göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?” için tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Katılımcıların algılanan dini inanç düzeyine göre yaşam doyumu düzeyine ilişkin betimsel istatistikler Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15

Algılanan Dini İnanç Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin Betimsel İstatistikler

Bağımlı Değişken	Algılanan Dini İnanç Düzeyi	<i>n</i>	\bar{X}	SS
Yaşam Doyumu	Dini inancı düşük düzeyde	61	17.48	4.33
	Dini inancı orta düzeyde	233	21.25	5.06
	Dini inancı yüksek düzeyde	205	23.42	5.05

Alt grup olan “Dini inancım yoktur” şeklinde Kişisel Bilgi Formu'nda algılanan dini inanç düzeyini belirten katılımcı sayısının 9 ve dolayısı ile düşük olması sonucu “Dini inancım düşük seviyededir” alt grubu ile birleştirilmiştir. Tablo 13'e göre algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrencilerin puan ortalaması 17.48, algılanan dini inanç düzeyi orta düzeyde olan öğrencilerin puan ortalaması

21.25, algılanan dini inanç düzeyi yüksek olan öğrencilerin puan ortalaması 23.42'dir.

Tablo 16

Algılanan Dini İnanç Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumunun Varyans Analizi (ANOVA) Sonuçları

Varyans Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	η^2
Gruplar arası	1111.276	2	555.638	22.425	.00	.08
Gruplar içi	12289.954	496	24.778			
Toplam	13401.230	498				

Tablo 16 incelendiğinde üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamaları algılanan dini inanç düzeylerine göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık oluşturmaktadır [$F(2, 496)=22.425, p<.05$]. Eta kare değerinin (η^2) .08 olması ise etki büyüklüğü düzeyinin orta olduğunu göstermektedir. Gruplarda yer alan katılımcı sayılarının birbirine yakın olmaması nedeniyle gruplar arasındaki farklılığın kaynağını belirlemek için Scheffe testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 17'de verilmiştir.

Tablo 17

Algılanan Dini İnanç Düzeyine Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumu Farkına İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	Algılanan Dini İnanç Düzeyi (I)	Algılanan Dini İnanç Düzeyi (J)	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
Yaşam doyumu	Dini inancı düşük seviyede	Dini inancı orta seviyede	-3.77	.00
		Dini inancı yüksek seviyede	-5.94	.00
	Dini inancı orta seviyede	Dini inancı yüksek seviyede	-2.17	.00

Tablo 17 incelendiğinde algılanan dini inanç düzeyi düşük düzeyde olan öğrenciler ile algılanan dini inanç düzeyi orta düzeyde olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark vardır ($p<.05$). Algılanan dini inancı orta düzeyde olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir ($I-J=-3.77$; $p<.05$). Algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrenciler ile algılanan dini inanç düzeyi yüksek olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark vardır ($p<.05$). Algılanan dini inancı yüksek düzeyde olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir ($I-J=-5.94$; $p<.05$). Algılanan dini inanç düzeyi orta olan öğrenciler ile algılanan dini inanç düzeyi yüksek olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark vardır ($p<.05$). Algılanan dini inancı yüksek düzeyde olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi orta olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir ($I-J=-2.17$; $p<.05$).

Sağlık durumuna göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumuna ilişkin bulgular ve yorumlar. Araştırmanın alt problemi olan “Sağlık durumuna göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri anlamlı olarak farklı mıdır?” için bağımsız örneklem için t testi yapılmıştır. Sonuçlar Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18

Sağlık Durumuna Göre Üniversite Öğrencilerinin Yaşam Doyumuna İlişkin T-Testi Sonuçları

Sağlık Durumu	<i>n</i>	\bar{X}	<i>SS</i>	<i>df</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
Sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu yok	455	21.70	5.21	497	.114	.90
Sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu var	44	21.78	4.96			

Tablo 16'da katılımcıların sağlık durumlarına gore yaşam doyumu puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark olmadığı gorulmektedir [$t(497)=.114, p>.05$].

Bölüm 5

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu bölümde araştırmada yapılan analizler sonucunda elde edilen bulgular sonuç olarak özetlenmiştir ve literatür kapsamında tartışılmıştır. Son olarak araştırma bulgularından hareketle araştırmacılara ve alan çalışanlarına yönelik önerilerde bulunulmuştur. Aşağıda sırasıyla sonuç, tartışma ve öneriler sunulmuştur.

Sonuç

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin kişilik özellikleri ile yaşam doyumu düzeyleri arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun rolü araştırılmıştır. Ayrıca üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamalarının sosyo-demografik bilgilerine göre istatistiksel bakımdan anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırma sonuçları aşağıda sunulmuştur.

1. Dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü istatistiksel bakımdan anlamlıdır. Dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun kısmi aracı rolü bulunmaktadır.
2. Nevrotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü istatistiksel bakımdan anlamlıdır. Nevrotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun kısmi aracı rolü bulunmaktadır.
3. Özdenetim ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü istatistiksel bakımdan anlamlıdır. Özdenetim ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun tam aracı rolü bulunmaktadır.
4. Uyumluluk ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü istatistiksel bakımdan anlamlıdır. Uyumluluk ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun tam aracı rolü bulunmaktadır.
5. Açıklık ile yaşam doyumu arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulunmamıştır.

6. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri cinsiyete göre istatistiksel bakımdan anlamlı fark göstermektedir. Kadınların yaşam doyumu puan ortalamaları erkeklerinkine göre anlamlı bir biçimde yüksektir.
7. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri gelir düzeyine göre istatistiksel bakımdan anlamlı fark göstermektedir. Gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir. Gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması gelir düzeyi 500-1000 TL arası olan öğrencilere göre anlamlı bir biçimde yüksektir. Ancak gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrenciler ile gelir düzeyi 500-1000 TL arasında olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur.
8. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri akademik başarı düzeyine göre istatistiksel bakımdan anlamlı fark göstermektedir. Akademik başarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması akademik başarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Akademik başarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması akademik başarı düzeyi 2.00-03.00 arasında olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Ancak akademik başarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrenciler ile akademik başarı düzeyi 2.00-03.00 arasında olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur.
9. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri romantik ilişki durumlarına göre istatistiksel açıdan anlamlı fark göstermektedir. Romantik ilişkisi olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması romantik ilişkisi olmayan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir.
10. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri yakın olarak nitelendirdikleri arkadaş sayısına göre istatistiksel bakımdan anlamlı fark göstermektedir. Yakın olarak nitelendirdiği arkadaş sayısı 4 ve üzeri olan öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalaması yakın olarak nitelendirdiği arkadaş sayısı 1-3 olan öğrencilerin ortalamasına göre daha yüksektir.

11. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri algılanan dini inanç düzeylerine göre istatistiksel bakımdan fark göstermektedir. Algılanan dini inancı orta düzeyde olan öğrencilerin puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Algılanan dini inancı yüksek düzeyde olan öğrencilerin puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Algılanan dini inancı yüksek düzeyde olan öğrencilerin puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi orta olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir.
12. Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeyleri sağlık durumlarına göre istatistiksel bakımdan fark göstermemektedir.

Tartışma

Araştırmanın bu kısmında, araştırma sonucunda ortaya çıkan bulgular, literatür ışığında tartışılmıştır.

Üniversite öğrencilerinde kişilik özellikleri ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolüne ilişkin tartışma. Araştırmada kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaç doyumunun aracı rolünün olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye ihtiyaç doyumunun kısmi aracı rolü olduğu belirlenmiştir. Nevrotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide ihtiyaç doyumunun kısmi aracı rolü olduğu bulunmuştur. Özdenetim ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye ihtiyaç doyumunun tam aracı rolü belirlenmiştir. Uyumluluk ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye ihtiyaç doyumunun tam aracı rolü olduğu bulunmuştur. Açıklık ile yaşam doyumu arasında istatistiksel bakımdan anlamlı ilişki bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde ilgili değişkenlerin ele alındığı araştırmalar fazla sayıda olmamakla birlikte temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracılık rolünün incelendiği Şimşek ve Koydemir (2012) tarafından gerçekleştirilen 15-65 yaşları arasında 721 kişinin katılımcı olduğu araştırmanın olduğu görülmüştür. Araştırma kapsamında beş faktör kişilik özellikleri, esneklik ve durağanlık olmak üzere üst düzey kişilik özellikleri olarak ele alınmıştır. Üst düzey kişilik özellikleri ile depresyon ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların yaşam doyumu incelenmiştir. Üst düzey kişilik özellikleri ile

yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun aracı rolü ortaya konmuştur. Esneklik ile depresyon arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu aracı rolü tespit edilirken durağanlık ile depresyon arasındaki ilişkide ise kısmi bir aracılık rolü bulgulanmıştır. Ayrıca temel psikolojik ihtiyaçların doyum düzeyi yüksek öğrencilerin deneyime daha açık, uyumlu, özdenetimli ve duygusal dengeye sahip oldukları ve ihtiyaç doyumunun bu kişilik özelliklerini yordadığı bulgulanmıştır (Church ve diğerleri, 2013). Lynch, La Guardia ve Ryan (2009) tarafından yapılan kültürlerarası çalışmada, çevrelerinden özerklik desteği gören üniversite öğrencilerinin daha dışadönük, deneyime açık, uyumlu, özdenetimli ve duygusal olarak dengede olduklarını bulgulamışlardır. Üniversite öğrencileri ile yapılan bir başka araştırma temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun; dışadönüklük, özdenetim, deneyime açıklık ve uyumlulukla pozitif, nevrotizm ile negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkide olduğu, ihtiyaçların tatmin edilmemesi ise dışadönüklük, özdenetim, deneyime açıklık ve uyumlulukla negatif, nevrotizm ile pozitif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkide olduğu saptanmıştır. Ayrıca aynı çalışmada, kişilik özelliği değişkeni kontrol edildikten sonra ihtiyaç doyumunun yaşam doyumu ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Nishimura ve Suzuki, 2016). Benzer şekilde temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun, dışadönüklük, özdenetim, deneyime açıklık ve uyumlulukla pozitif, nevrotizm ile negatif yönde istatistiksel açıdan anlamlı ilişkide olduğu, kişilik özelliği değişkeninin etkisi kontrol edildikten sonra psikolojik ihtiyaçların doyumunun sağlandığı otobiyografik anıların yaşam doyumu ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulgulanmıştır (Philippe, Koestner, Beaulieu Pelletier ve Lecours, 2011). Dolayısı ile bu araştırma sonuçlarının literatür tarafından desteklendiği söylenebilmekle birlikte kişilik özellikleri, temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ve yaşam doyumu değişkenlerinin birlikte ele alındığı çalışmaların kısıtlı olduğu görülmektedir. Beş faktör kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu aracılığı, ilgili kişilik özelliğine sahip bireylerin yaşam doyumu ile ilişkili ve temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu sağladıklarına dair yaşantı ve durumları ele alan çalışmalar ışığında tartışılmıştır.

Bu çalışmada dışadönüklük ile yaşam doyumu arasındaki ilişkiye ihtiyaç doyumunun kısmi aracılık rolünün olduğu belirlenmiştir. Dışadönük bireyler literatürde samimi, içten ve sevecen bireyler olarak tanımlanmaktadır. Dostane

etkileşim tarzına sahip ve konuşkan olmaları çevreleri tarafından sempatik olarak nitelendirilmelerini sağlar. Diğer insanlarla kolayca iletişim kurabilen ve yalnızlıktansa diğer insanlarla birlikte olmayı tercih ettikleri dolayısı ile sosyal oldukları belirtilmektedir (McCrea ve Costa 2003). Diener, Larsen ve Emmons (1984) tarafından yapılan araştırma dışadönük bireylerin sosyal ortamda daha fazla zaman harcadıklarını göstermektedir. Dışadönüklük özelliği iletişim becerilerinin en güçlü yordayıcısı olarak bulgulanmıştır (Klein, 2009; Korkut Owen ve Bugay, 2016). Asendorpf ve Wilpers (1998) tarafından gerçekleştirilen araştırma da ise dışadönüklüğün daha fazla arkadaşlık ilişkisi, arkadaşlarla daha az çatışma ve yüksek sıklıkta aşık olmayı yordadığı saptanmıştır. Ayrıca dışadönüklük, arkadaşlar ile daha yakın hissetme ve arkadaşlık ilişkisinden alınan doyum ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler ortaya konmuştur (Berry, Willingham ve Thayer, 2000; Wilson, Harris ve Vazire, 2015). Dışadönük bireyler diğerleri tarafından daha fazla arkadaş olarak kabul görmektedir (Lubbers, Van Der Werf, Kuyper ve Offringa, 2006). Ayrıca dışadönük bireyler diğerlerine göre daha yüksek sıklıkta aşık olmayı ve romantik ilişki uyumunu yordamaktadır (Asendorpf ve Wilpers, 1998; Tov, Ling Nai ve Woon Lee, 2014). Dolayısı ile gerek arkadaşlık gerek romantik ilişki alanında dışadönük bireylerin ilişkililik ihtiyaçlarının doyuma ulaşması için gerekli olumlu yaşantılara sahip olduğu söylenebilir.

Literatürde dışadönük bireyler kolayca sorumluluk alabilir, duygu ve düşüncelerini kolayca ifade edebilirler. Dolayısı sosyal ortamlarda baskın ve lider konumundadırlar. Dışadönüklük diğer kişilik özelliklerine göre kişilerarası bağımlılık düzeyinin daha düşük düzeyde olduğu bulgulanmıştır (Ulusoy ve Durmuş, 2011). Ayrıca dışadönük bireylerin güvengen davranışlarda bulunduğu saptanmıştır (Hamid, 1994; Kamrath, McCarthy, Cortes ve Friesen, 2015). Dışadönüklük, psikolojik iyi oluşun alt boyutu olarak çevresel üstünlüğü yordamaktadır (Anglim ve Grant, 2016). Dolayısı ile dışadönük bireylerin özerklik ve yetkinlik ihtiyaçlarının doyuma ulaşması ile ilişkili etkenlere sahip olduğu söylenebilir.

Bu çalışmada nevrozizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun kısmi aracılık rolünün olduğu bulunmuştur. Nevrotik bireyler literatürde korku, endişe, üzüntü ve umutsuzluk duygularını sıklık ve yoğunlukla deneyen, kolay öfkelenen bireyler olarak tanımlanmıştır.

Karşılaştıkları güçlükler karşısında aşırı duygusal tepkiler verebilmekte ve sakinleşmekte zorlanmaktadırlar (Watson ve Clark, 1984). Nitekim sosyal ilişkilerde zorlanmaları aşırı duyarlı ve tedirgin olmaları ile açıklanmaktadır (Green ve Brock, 1998). Nevrotizm özelliği yüksek olan bireyler düşük olan bireylere göre arkadaşları ile daha fazla çatışma yaşadığı bulgulanmıştır (Berry ve diğerleri, 2000). Düşük düzeyde nevrozizm (yüksek düzeyde duygusal denge) özelliği ile arkadaşlık ilişkisinden alınan doyum arasında ise anlamlı ilişki ortaya konmuştur (Wilson, Harris ve Vazire, 2015). Ayrıca romantik ilişkilerinde olumsuz duygulanımlarını yansıtmaları ve duygusal olarak dengesizliklerini göstermeleri ile ilişkili olarak düşük düzeyde romantik ilişki doyumuna sahip oldukları tespit edilmiştir (Slatcher ve Vazire, 2009). Dolayısı ile nevrozik bireylerin olumsuz duygulanım konusunda tepkisel davranışları ile ilişkililik ihtiyacını karşılanamaması ilişkili olabilir.

Literatürde nevrozik bireylerin, düşük dürtü ve duygu kontrolü nedeni ile yaşamlarında sorunlar yaşadığına değinilmektedir. Nitekim nevrozizm özelliği ile kişilerarası bağımlılık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya konmuştur (Ulusoy ve Durmuş, 2011). Nevrotizm ile güvenlik arasında ise negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Hamid, 1994; Sims, 2017). Nevrotik bireylerin duygulanımlarını düzenlemede dışa bağımlı olması, güvengen davranışlar ile bireysel sınırlarını koruyamaması özerklik ihtiyaçlarının karşılanamaması ile ilişkili olabilir. Nevrotik bireylerin, duygusal dengesizlikleri nedeni ile sorunlarla başa çıkmalarındaki yetersizliklerinin öz saygılarını zedelemekte olduğu yer almaktadır. Nevrotik bireyler irrasyonel düşünceler ile kendilerine güvensiz karakterize edilmektedirler (Costa ve McCrea, 1995). Nitekim nevrozizm ile öz eleştiri arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (Bagby ve Rector, 1998). Ayrıca nevrozizm, psikolojik iyi oluşun alt boyutlarından çevresel üstünlüğü negatif yönde yordadığı bulgulanmıştır (Anglim ve Grant, 2016). Objektif olarak çevresel üstünlük ve kontrolü sağlasa bile öz eleştiri ile bu durumu minimize etmesi nevrozik bireylerin yetkinlik ihtiyacını karşılayamaması ile ilişkili olabilir.

Bu araştırmada dışadönüklük ve nevrozizm ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların kısmi aracılık rolü olduğu bulunmuştur. McCrae ve Costa (2003) olumlu duygulanımı dışadönüklük kişilik özelliğinin alt boyutu, kaygı ve depresyon ise nevrozizm kişilik özelliğinin alt boyutu olarak

kavramsallaştırmıştır. Dışadönüklük, olumlu duygulanım ile diğer alt boyutlarına göre, nevrotizm ise depresyon ile diğer alt boyutlarına göre daha yüksek düzeyde ilişkide bulunmuştur (Watson ve Clark, 1992). Nitekim Schimmack, Diener ve Oishi (2002) tarafından yapılan araştırmada dışadönüklük ve nevrotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide hedonik dengenin aracı rolü olduğu tespit edilmiştir. McCrae ve Costa (1991) da ilgili kişilik özelliklerinin iyi oluş ile ilişkisinde mizaçsal açıklama getirerek genetik duygulanım eğilimlerini vurgulamıştır. Dolayısıyla dışadönüklük ve nevrotizm ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumununun aracı rolünün kısmi olması duygulanımla ilişkili olabilir.

Araştırmada uyumluluk ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların tam aracı rolü tespit edilmiştir. Literatürde uyumluluk özelliği gösteren bireyler; özgeci, yardımsever, diğeri ile duygudaşlık düzeyi yüksek, şefkatli olarak karakterize edilmektedir (Costa, McCrae ve Dye, 1991). Nitekim yüksek düzeyde uyumluluk ile arkadaş ilişkilerinden alınan doyum arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya konmuştur (Wilson, Harris ve Vazire, 2015). Ayrıca arkadaşları ile daha az çatışma yaşadıkları bulgulanmıştır (Berry ve diğerleri, 2000). Uyumluluk özelliği yüksek bireyler arkadaşları tarafından diğer kişilik özelliklerine sahip bireylere göre en az reddediler, dışlanan bireyler olarak bulunmuştur (Scholte, Van Aken ve Van Lieshout, 1997). Ayrıca uyumluluğun romantik ilişki doyumunu yordadığı bulgulanmıştır (Tov, Ling Nai ve Woon Lee, 2014). Dolayısı ile uyumluluk özelliğine sahip bireylerin sosyal ilişkiler bağlamında olumlu yaşantılara sahip olması ilişkililik ihtiyacının doyumunu ile ilişkili olabilir.

Araştırmada özdenetim ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların tam aracı rolü tespit edilmiştir. Literatürde özdenetim özelliği yüksek bireyler hedef ve görev yönelimli, en iyinin peşinde koşan, titiz bir şekilde çalışkan ve disiplinli olarak karakterize edilmektedirler (Costa ve McCrae, 1995). Nitekim özdenetim özelliği ile yüksek akademik başarı arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya konmuştur (Goff ve Ackerman, 1992; Nofle ve Robins, 2007). Özdenetimli bireylerin daha az kendini engellediği (self-handicapping) ve daha az erteleme görüldüğü bulgulanmıştır (Johnson ve Bloom, 1995). Özdenetim ile öz yeterlik arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya konmuştur (Judge ve Ilies, 2002; Stroebel, Tumasjan ve Spörrle, 2011). Özdenetimin, psikolojik iyi oluşun alt boyutu olarak çevresel üstünlük ve kişisel büyümeyi yordamakta olduğu

bulunmuştur (Anglim ve Grant, 2016). Ayrıca yüksek düzeyde özdenetim ile arkadaş ilişkilerinden alınan doyum ve yüksek düzeyde arkadaşlık ilişkisi kalitesi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki ortaya konmuştur (Jensen Campbell ve Malcolm, 2007; Wilson, Harris ve Vazire, 2015). Bununla birlikte özdenetim ile arkadaş, aile ve romantik ilişkilerden alınan doyum arasında pozitif ilişki ortaya konmuştur (Tov, Ling Nai ve Woon Lee, 2014). Özdenetim özelliği yüksek bireylerin görev yönelimli, iradeli, disiplinli ve titiz olmaları başarıyı beraberinde getirerek yetkinlik ihtiyaçlarının doyumunu sağlayabilir. Hem de titizlikleri ve iradeleri sosyal ilişkilerine yansiyarak olumlu yaşantılarla ilişkililik ihtiyaçlarının doyumunu sağlayabilir.

McCrae ve Costa (1991) özdenetim ve uyumluluğun iyi oluş ile ilişkisinde ise araçsal açıdan bir açıklama getirmiştir. Buna göre uyumluluk özelliği yüksek bireylerin kişilerarası bağlarının iyi olması ve özdenetim özelliği yüksek bireylerin başarıları, yeterliklerinin daha yüksek yaşam doyumunu sağladığını öne sürmüştür. Özdenetim özelliği yüksek bireylerin yetkinlik ihtiyacının doyumunu, uyumluluk özelliği yüksek bireylerin ilişkililik ihtiyacının doyumunu; ilgili kişilik özellikleri ile yaşam doyumunda aracılık rolünün tam olması ile ilişkili olabilir.

Araştırmada açıklık ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde açıklık ile yaşam doyumunu arasında ilişki bulunmadığını rapor eden çalışmalar yer almaktadır (Joshnloo ve Afshari, 2011; Heller ve diğerleri, 2004). Açıklık ile yaşam doyumunu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunan çalışmalarda ise ilişki düzeyinin düşük olduğu dikkat çekmektedir (DeNeve ve Copper, 1998; Köksal, 2015; Schimmack ve diğerleri, 2004). Ancak açıklık ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkiye dair çalışmaların farklı sonuçlar göstermesi örneklem grupları farklılığı ile ilişkili olabilir. Literatürde açıklık özelliği yüksek bireyler öğrenmeye meraklı ve keşfetmeye istekli olarak nitelendirilmektedir (McCrae, 1990). Ancak yapılan metaanaliz çalışmaları açıklık ile akademik başarı arasında da farklı sonuçlar sunmaktadır. Poropat (2009) tarafından yapılan metaanaliz çalışması zekâ değişkeni kontrol edildiğinde açıklık ile akademik başarı arasında anlamlı ilişki sunarken, Nofle ve Robins (2007) tarafından gerçekleştirilen metaanaliz çalışmasında düşük düzeyde ilişki bulunmuştur. Dolayısı ile açıklık özelliği yüksek bireylerin yetkinlik ihtiyacını karşıladıkları ile ilişkili kesin bir yargıya varmak güçtür.

Açık bireyler daha az geleneksel ve özgürlüklerine düşkün olarak nitelendirilmektedirler (McCrae, 1990). Açıklık özelliği yüksek bireylerin geleneksel bireylere göre daha az romantik ilişki yaşadıkları bulunmuştur (Solomon ve Jackson, 2014). Ancak Dyrenforth, Kashy, Donellan ve Lucas (2010) tarafından yapılan araştırmada açıklık ile romantik ilişki doyumu arasında pozitif yönde ilişki bulunmuştur. Bununla birlikte açıklık özelliği ile arkadaşlarla yaşanan çatışma sayısı arasında negatif yönde anlamlı ilişki ortaya konmuştur (Berry ve diğerleri, 2000). Dolayısı ile açıklık özelliğine sahip bireylerin ilişkililik ihtiyaçlarının doyumuna dair hem olumlu hem de olumsuz bulguların yer aldığı söylenebilir. Sonuç olarak açıklığa dair neredeyse tüm alanlardaki araştırma sonuçlarının ikircikliği dolayısı ile temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna dair yaşantıları hakkında yorum yapmak güçleşmekle birlikte bu araştırmada açıklık ile temel psikolojik ihtiyaçların doyumuna dair pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Açıklık özelliği yüksek bireyler için temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumuna dair olumlu yaşantıları olduğu görülmekle birlikte yaşam doyumu düzeylerini olumsuz yönde etkileyecek yaşantılara da sahip oldukları görülmektedir.

Sosyo-demografik bilgilere göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumuna ilişkin tartışma. Araştırma bulgularına dair sonuçların tartışması alt problemlerin sırasına uygun biçimde aşağıda sunulmuştur.

Cinsiyete göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumuna ilişkin tartışma. Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Kadın ile erkek katılımcılar arasında anlamlı fark olduğu saptanmıştır. Bu sonuca göre kadınların yaşam doyumu puan ortalaması erkeklere göre daha yüksektir. Literatürde araştırmanın bulgularıyla benzer sonuca ulaşan çalışmalar yer almaktadır (Joshnloo ve Afshari, 2011; Kaya, Tansey, Melekoğlu ve Çakıroğlu, 2015; Mahanta ve Aggarwal, 2013; Özben, 2013; Tuzgöl Dost, 2007; Uz Baş, 2011). Ayrıca literatürde erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip olduğu sonucuna ulaşan araştırmalar da yer almaktadır (Grant, Wardle ve Steptoe, 2009; Moksnes ve Espnes, 2013; Yetim, 2003). Cinsiyete dair farklı bulgular elde edildiği görülmektedir. Nitekim yaşam doyumu düzeyinin cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermediği çalışmalar da

literatürde yer almaktadır (Chow, 2005; Chui ve Wong, 2016; Diener ve Diener, 1995; Hong ve Giannakopoulou 1994; Michalos, 1991).

Yetim (2003) tarafından erkek öğrencilerin daha yüksek yaşam doyumu düzeyine sahip olduğu çalışmada ise yaşam doyumu düzeyi düşük kadın öğrencilerin kolektivizm düzeylerinin yüksek olduğu bulgulanmıştır. Ayrıca kadın öğrenciler için yaşamlarında hakimiyet ve kontrol hissi ile yaşam doyumu arasında pozitif, kolektivizm ile yaşam doyumu arasında ise negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Kolektivist ülkelerde özellikle kız çocuklarının hayatlarında ailenin dominantlığı ilişkili benlik geliştirmelerine neden olmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1990). Kadın öğrencilerin modernist ve seküler değerlere sahip üniversite ortamında kendi hayatlarına dair birçok alanda tam olarak özerk ve bağımsız karar verme deneyimini yaşadıkları göz önüne alındığında erkek öğrencilerden daha yüksek yaşam doyumu düzeyine sahip olmaları anlaşılır kılınabilir. Nitekim erkeklerin kadınlara göre daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip olması; erkeklerin çoğu kültürde daha fazla özgürlük ve statüye sahip olmaları, kadınların ise sosyal anlamda daha az güce ve kaynağa sahip olmaları ile açıklanmaktadır (Diener ve Diener, 1995). Bu doğrultuda 34 farklı ülkeden 175.470 ergen katılımcı ile yapılan çalışmada toplumsal cinsiyet eşitliği daha yüksek olan ülkede yaşayan bireylerin yaşam doyumu düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgulanmıştır (De Looze, Huijts, Stevens, Torsheim ve Vollebergh, 2018). Dolayısı ile kadın öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek düzeyde olması tam olarak özerkliğin yaşandığı, kaynak ve fırsatlara ulaşmada farkın azaldığı üniversite döneminde olası bir durum olarak görülebilir.

Literatür incelendiğinde dikkat çeken noktalardan bir diğeri ise araştırma kapsamında katılımcı sayısı arttıkça cinsiyet ve yaşam doyumu düzeyi arasındaki anlamlı ilişki bulgulanmamasıdır. Chui ve Wong (2016) tarafından 1.428 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu Çin örneğinde yapılan çalışmada cinsiyete göre anlamlı fark bulunmamıştır. Hong ve Giannakopoulou (1994) tarafından üniversite öğrencilerinin de bulunduğu 1.772 katılımcı ile Avusturalya örneğinde gerçekleştirilen çalışmada benzer şekilde cinsiyete göre anlamlı fark bulunmamıştır. Ayrıca 13.118 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu kültürler arası çalışmada da yaşam doyumu düzeyinde cinsiyete göre anlamlı fark bulunmamıştır. Dolayısı ile bu çalışmanın örneklem sayısı ve örneklem yöntemi

yaşam doyumunu düzeyinde cinsiyete göre anlamlı fark bulunmasında etkili olabilir. Nitekim cinsiyet ile yaşam doyumunu arasındaki ilişkinin etki büyüklüğüne dair eta kare değeri hesaplandığında etki büyüklüğünün düşük düzeyde olduğu görülmüştür ($\eta^2=.01$).

Gelir düzeyine göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin tartışma. Araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu puan ortalamalarının gelir düzeylerine göre anlamlı fark gösterip göstermediği incelenmiş ve üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu düzeyleri gelir düzeyine göre istatistiksel bakımdan anlamlı fark gösterdiği bulunmuştur. Buna göre gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Ayrıca gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması gelir düzeyi 500-1000 TL arası olan öğrencilere de göre anlamlı bir şekilde yüksektir. Ancak gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrenciler ile gelir düzeyi 500-1000 TL arasında olan öğrenciler arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark yoktur. Literatür incelendiğinde gelir düzeyinin objektif, subjektif açıdan ve yaşamdan doyum alanı olarak ele alındığı görülmektedir. Üniversite öğrencileri ile yapılan çalışmalar gelir düzeyi (Diener ve diğeleri, 2000; Xiao, Tang ve Shim, 2009) algılanan sosyoekonomik düzey (Bulut Serin, Serin ve Özbaş, 2010; Chow, 2005; Gündoğar, Gül, Uskun, Demirci ve Keçeci, 2007; Tuzgöl Dost, 2010), maddi doyum (Cummins, 2000; Michalos ve Orlando, 2006) ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Dolayısı ile gelir düzeyi 1000 TL ve üzeri öğrencilerin yaşam doyumunu düzeyinin gelir düzeyi 500 TL ve altı olan, 500-1000 TL arası olan öğrencilerden yüksek olması literatürle benzer sonuca ulaşıldığını göstermektedir. Nitekim maddi gelir düzeyi arttıkça öğrencilerin kaynaklara ulaşımını kolaylaşması, daha fazla uyarılarla karşılaşmaları ve deneyim çeşitliliğinin artması yönüyle daha yüksek gelir düzeyine sahip öğrencilerin düşük gelir düzeyine sahip öğrencilere göre daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip oldukları söylenebilir.

Üniversite dönemi genç yetişkinlerin ailesinin sağladığı maddi desteği, çeşitli kurumlardan aldığı bursu ya da çalışarak kazandığı maddi geliri ebeveynlerinden bağımsız olarak yönlendirdikleri ilk dönem olarak ele alınabilir. Öğrenciler bu dönemde riskli kredi kartı kullanımı gibi davranışlarda bulunabilmekte ve bu davranış ile öğrencilerin iyi oluşları arasında negatif yönde

anlamli iliŒi bulunmuŒtur (Lyons, 2008; Xiao, Shim, Barber ve Lyons, 2007). Dolayısı ile araŒtırma kapsamında bu bilginin elde edilmemesiyle birlikte gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrenciler ile 500-1000 TL arasında olan öğrencilerin yaŒam doyumunu düzeyleri arasında anlamli fark bulunmamasının öğrencilerin riskli kredi kartı kullanımı ile iliŒkisi olabilir. Diğerk yönden Diener (2000) gelir düzeyi arttıkça bireylerin daha yüksek gelir düzeyine alıŒtıklarını ve yaŒam standartlarının yükseldiğini dolayısıyla yaŒam doyumunu düzeylerinde yükselme grlmeyebileceğini belirtmiŒtir. Dolayısı ile gelir düzeyi 500-100 TL arasında olan öğrencilerin, gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrencilere göre yaŒam standartları yükseldiği için yaŒam doyumunu düzeyi istatistiksel bakımdan anlamli olarak yüksek bulunmamıŒ olabilir. Boyce, Brown ve Moore (2010) tarafından yapılan araŒtırmada ise bireyin objektif gelir düzeyinin yaŒam doyumunu ile anlamli iliŒkiye sahip olmadığı ancak bireyin gelir düzeyini, çevresindeki bireylerin ya da referans grubun gelir düzeyi ile karŒılaŒtırdığında elde ettiğiki konumun yaŒam doyumunu ile iliŒkili olduğunu tespit edilmiŒtir. Gelir düzeyi 500-100 TL arasında olan öğrenciler, gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrenciler ile aralarındaki konum farkını yaŒam doyumları düzeylerinde fark yaratacak kadar fazla algılamamıŒ olabilir. Buna ek olarak Oishi ve diğerkleri (2000) tarafından kültürlerarası yapılan araŒtırmada ise yaŒam doyumunu ile alım gücü arasındaki iliŒki, yaŒam doyumunu ile objektif gelir düzeyi arasındaki iliŒki düzeyinden daha yüksek olduğunu bulgulamıŒtır. Gelir düzeyi 500-100 TL arasında olan öğrenciler ile gelir düzeyi 500 TL ve altı olan öğrenciler arasında alım gücü bakımından anlamli bir fark olmaması yaŒam doyumunu düzeyleri arasında anlamli bir fark olmaması ile iliŒkili olabilir.

Akademik baŒarı düzeyine göre niversite ğrencilerinde yaŒam doyumuna iliŒkin tartıŒma. AraŒtırmada niversite ğrencilerinin yaŒam doyumunu puan ortalamalarının akademik baŒarı düzeylerine göre anlamli fark gösterip gstermediğiki incelenmiŒtir. Bu doğrultuda akademik baŒarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması akademik baŒarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrencilere göre anlamli bir Œekilde yüksek olduğu bulunmuŒtur. Bununla birlikte akademik baŒarı düzeyi 3.00 ve üzeri olan öğrencilerin puan ortalaması akademik baŒarı düzeyi 2.00-03.00 arasında olan öğrencilere göre anlamli bir Œekilde yüksek olduğunu tespit edilmiŒtir. Ancak akademik baŒarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrenciler ile akademik baŒarı düzeyi 2.00-3.00 arasında olan öğrencilerin yaŒam

doyumunu puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Literatür incelendiğinde araştırma sonuçları ile benzer şekilde yüksek akademik başarının yüksek düzeyde yaşam doyumunu ile ilişkili olduğunu tespit eden çalışmalar bulunmaktadır (Chow, 2005; Hong ve Giannakopoulou, 1994; Kümbül Güler ve Emeç, 2006; Rode ve diğerleri, 2005). Ayrıca algılanan akademik başarı (Howell, 2009; Tuzgöl Dost, 2010) ve akademik doyum (Cenkseven ve Akbaş, 2007; Singley, Lent ve Sheu, 2010) ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişkiler ortaya konmuştur. Ancak literatürde akademik başarı düzeyi ile yaşam doyumunu arasında anlamlı ilişki bulunmayan çalışmalar da bulunmaktadır (Malik, Nordin, Zakaria ve Sirun, 2013; Yelpaze ve Yakar, 2019).

Antaramian (2017) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinin akademik performans, akademik katılım, akademik öz yeterlik ve akademik stres düzeyleri ile yaşam doyumunu arasındaki ilişki ele alınmıştır. Bu doğrultuda yaşam doyumunu düzeyi yüksek olan öğrencilerin; yaşam doyumunu düzeyi orta ve düşük düzeyde olan öğrencilere göre daha yüksek düzeyde akademik performans, akademik katılım, akademik öz yeterlik ve daha düşük düzeyde akademik strese sahip oldukları bulgulanmıştır. Ancak yaşam doyumunu düzeyi orta ve düşük düzeyde olan öğrenciler arasında anlamlı fark bulunmamıştır. Bu çalışmada ise akademik başarı düzeyi 2.00 ve altı olan öğrenciler ile akademik başarı düzeyi 2.00-3.00 arasında olan öğrencilerin yaşam doyumunu puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmamıştır. Buradan hareketle akademik ortalama ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkide eşik düzeyden bahsedilebilir. Ayrıca akademik başarının genel olarak kategorik değişken yerine açık uçlu soru şeklinde veri toplanarak değerlendirildiği görülmektedir (Chow, 2005; Hong ve Giannakopoulou, 1994; Kümbül Güler ve Emeç, 2006; Rode ve diğerleri, 2005). Dolayısıyla bu araştırma sonucunun literatürden görece farklılığı değişkenin ele alınış tipi ile ilgili olduğu da söylenebilir. Son olarak verinin toplandığı çalışma grubuna dair hazır oluş düzeyi, okul ya da üniversiteler, bölgeler gibi değişkenler araştırma sonucunun farklılığıyla ilgili olabilir.

Romantik ilişki durumuna göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin tartışma. Araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu puan ortalamalarının romantik ilişki durumuna göre anlamlı fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda romantik ilişkisi (sevgili, nişanlı veya eşi)

olan üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamasının romantik ilişkisi (sevgili, nişanlı veya eş) olmayan öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Literatürde evli öğrencilerin romantik ilişkisi olan öğrencilere göre, evli olan ve romantik ilişkisi olan öğrencilerin ise romantik ilişkisi olmayan öğrencilere göre daha yüksek düzeyde yaşam doyumu düzeyine sahip olduğunu belirten araştırmalar mevcuttur (Coccia ve Darling, 2016; Diener ve Fujita, 1995; Diener ve Seligman, 2002; Kamp Dush ve Amato, 2005). Bununla birlikte Kamp Dush ve Amato (2005) ilişki mutluluğu değişkeni kontrol edildiğinde romantik ilişki durumu ile yaşam doyumu arasındaki ilişkinin anlamlı olduğunu bulgulamıştır. Nitekim Rhoades, Dush, Atkins, Stanley ve Markman (2011) tarafından gerçekleştirilen boylamsal çalışmada romantik ilişkinin sonlandırılması ile bireylerin stres düzeyinde artış, yaşam doyumu düzeyinde ise düşüş bulgulanmıştır. Birlikte yaşayan ve evlilik planı yapılan ilişkileri sonlanan bireylerin diğer bireylere yaşam doyumu düzeyinde daha fazla düşüş olduğu belirtilmiştir. Braithwaite, Delevi ve Fincham (2010) tarafından yapılan 1.621 üniversite öğrencisinin katılımcı olduğu araştırmada ise romantik ilişkiye sahip olan öğrencilerin romantik ilişkiye sahip olmayan öğrencilere göre daha iyi fiziksel ve mental iyi oluşa sahip oldukları, daha az riskli davranışlarda buldukları bulgulanmıştır. Ayrıca literatürde yer alan çalışmalar daha yüksek düzeyde ilişki doyumu ve ilişki kalitesine sahip üniversite öğrencilerinin diğer öğrencilere göre daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip olduğunu belirtmektedir (Bailey ve Miller, 1998; Celen Demirtaş ve Tezer, 2012; Facio ve Resett, 2014; Schimmack ve diğerleri, 2002).

Romantik ilişki durumu ve yaşam doyumu arasındaki ilişki, romantik ilişkiye sahip bireylerin daha iyi yaşam standartlarına sahip olmaları ile ilişkili olabilir (Braithwaite ve diğerleri, 2010; Nock, 1998). Gerek psikolojik gerekse fiziksel bakımdan sağlıklı ve yararlı davranışlarda bulunmaları, çiftlerin birbirlerini bu konuda güdülemeleri daha iyi yaşam koşullarına sahip olmaları ile ilişkili olabilir. Ayrıca doğal seçim açısından bakıldığında daha iyi uyum sağlayan, yaşam doyumu ve mutluluk düzeyi yüksek olan bireyler diğer bireylere göre romantik ilişkide bulunma ve sürdürme eğiliminde olabilirler (Diener ve Seligman, 2002; Horowitz, White ve Howell White, 1996). Bir diğer açıklama ise romantik partnerin sosyal destek kaynağı olarak bireyin yaşamında destekleyici ve yardım veren rolünde yer alması olabilir. Nitekim önemli bir başkasından sosyal destek, bireyin

yaşam doyumu ile doğrudan ilişkili bulunurken stres verici yaşam olayları sonrasında olumsuz sonuçlara karşı tampon etkisinin bulunduğu tespit edilmiştir (House, Umberson ve Landis, 1988). Yalçın (2014) tarafından gerçekleştirilen metaanaliz çalışmasında sosyal destek ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide önemli bir başkasından alınan sosyal desteğin etki büyüklüğünün aileden alınan sosyal destek düzeyinden sonra ikinci sırada geldiği bulunmuştur. Dolayısı ile romantik ilişkiye sahip öğrencilerin daha yüksek düzeyde yaşam doyumuna sahip olması birçok açıdan literatürde desteklenmektedir.

Yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısına göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin tartışma. Araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamalarının yakın olarak nitelendirilen arkadaş sayısına göre anlamlı fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda yakın olarak nitelendirdiği 4 ve üzeri arkadaşına sahip öğrencilerin yaşam doyumu puan ortalamalarının yakın olarak nitelendirdiği 1-3 arkadaşına sahip öğrencilere göre istatistiksel bakımdan anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu bulunmuştur. Hintikka, Koskela, Kontula ve Viinamaki (2000) tarafından 1.603 katılımcı ile gerçekleştirilen araştırmada bireylerin yakın olarak nitelendirdikleri arkadaş sayısının 4-5 arasında olduğu rapor edilmiştir. Bu nedenle bu araştırmada arkadaş sayısı ortalama altı ve üstü olmak üzere kategorik olarak ele alınmıştır. Literatürde araştırma sonucuyla benzer sonuçlara ulaşan sahip olunan yakın arkadaş sayısı ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler ortaya koyan araştırmalar bulunmaktadır (Campbell, Converse ve Rodgers, 1976; Gillespie, Frederick, Harari ve Groy, 2015; Piko ve Hamvai, 2010; Yücel ve Vogt Yuan, 2016). Bununla birlikte Chui ve Wong (2016) tarafından yapılan 1.428 ergen katılımcının bulunduğu araştırmada ise arkadaş sayısı ile mutluluk düzeyi arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulgulanmış ancak arkadaş sayısı ile yaşam doyumu arasında ise anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Arkadaşlık ilişkileri sosyal network, sosyal ağ olarak bir kaynak yönüyle de yaşam doyumu ile ilişkili olduğu ortaya konmuştur (Headey ve Wearing, 1991; Hendrickson, Rosen ve Aune, 2011). Bireyler hem bir sorun yaşadıklarında hem de yaşamlarındaki olumlu olayları da birbirleri ile paylaşmaktadır. Bu süreç kapitalizasyon olarak adlandırılmakla birlikte Gable, Reis, Impett ve Asher (2004) bireylerin olumlu olayları arkadaşları ile paylaştıklarında olayın değerinin bireye

bildirilmesi, olumsuz olayların paylaşımı ile ise destekleyici tavır ile bireyin iyi oluşunda arkadaşların rolünü açıklamışlardır. Araştırmada üniversite öğrencilerinin olumlu olayları arkadaşları ile paylaşarak olumlu duygu ve yaşam doyumu düzeylerinin arttığını ve sosyal ağlarını geliştirdiklerini tespit etmişlerdir. Diğer yönden üniversite öğrencileri psikolojik bir sorun yaşadıklarında yardım arama için ilk kaynaklarının arkadaşları olduklarını belirtmişlerdir (Kılınç ve Granello, 2003). Nitekim arkadaş tarafından sağlanan sosyal destek ile yaşam doyumu arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler ortaya konmuştur (Brannan ve diğerleri, 2013; Mahanta ve Aggarwal, 2013; Uz Baş, 2011). Dolayısı ile arkadaş sayısının fazla olması üniversite öğrencileri için hem olumlu hem de olumsuz durumlarda daha fazla kaynak sağlaması dolayısıyla yaşam doyumu düzeyinin yüksek düzeyde olması ile ilişkili olduğu söylenebilir.

Algılanan dini inanç düzeyine göre üniversite öğrencilerinde yaşam doyumuna ilişkin tartışma. Araştırmada üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu puan ortalamalarının algılanan dini inanç düzeyine göre anlamlı fark gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu doğrultuda algılanan dini inancı orta düzeyde olan öğrencilerin puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Algılanan dini inancı yüksek düzeyde olan öğrencilerin puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Son olarak algılanan dini inancı yüksek düzeyde olan öğrencilerin puan ortalaması algılanan dini inanç düzeyi orta olan öğrencilere göre anlamlı bir şekilde yüksek olduğu bulgulanmıştır. Literatür incelendiğinde araştırma bulguları ile benzer sonuçlara ulaşan araştırmaların bulunduğu görülmektedir (Anand, Jones ve Gill, 2015; Ayten ve Ferhan, 2015; Diener ve Seligman, 2002; Kümbül Güler ve Emeç, 2006; Patel, Ramgoon ve Paruk, 2009; Tuzgöl Dost, 2007).

Stavrova, Fetchenhauer ve Schlösser (2013) tarafından 2005 World Value Studies (Dünya Değerler Araştırması) ve 2010 European Value Studies (Avrupa Değerler Araştırması) kapsamında Türkiye'nin de içinde bulunduğu 64 ülkenin verileri ile dindarlık, mutluluk ve yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmiştir. Dindarlığı ülke normu olarak kavramsallaştırılmış, ülke özelinde dindar bireylerin çoğunluğu ve sosyal bir yaşam biçimi olarak dinin arzu edilme düzeyi ile ele almıştır. Bu doğrultuda dindarlığın bireyin mutluluğu ve yaşam doyumu üzerindeki

olumlu etkisinin, dindarlık normunun güçlü olduğu ülkelerde daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca araştırma sonucunun bireyin ve ülkenin egemen dini mezhebi, homojenliği, dini gruplara bireysel üyelerinden bağımsız olarak geçerliği sunulmuştur. Diener, Tay ve Myers (2011) tarafından 2005-2009 arası Gallup World Poll (Gallup Dünya Araştırması) kapsamında Türkiye'nin de arasında bulunduğu 154 ülkenin verileri ile dindarlık ve öznel iyi oluş arasındaki ilişki araştırılmıştır. Dindar bireylerin dindar ülkelerde diğer bireylere göre daha yüksek düzeyde öznel iyi oluşa sahip olduğu; dindar olmayan ülkelerde ise anlamlı bir fark bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca dindarlık ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkiye sosyal destek, saygı duyulma, yaşamda anlam ve yaşamda amaç değişkenlerinin aracılık ettiği bulgulanmıştır. Yapılan araştırmalarda Türkiye dinin sosyal norm olduğu ve dindarlık düzeyinin yüksek olduğu ülkeler arasında yer almaktadır. Dolayısı ile toplumumuzda dindarlığın istendik, kabul edilir ve onaylanır olması ile dindarlık düzeyi yüksek öğrencilerin yaşam doyumu düzeylerinin yüksek olması açıklanabilir.

Sağlık durumuna göre üniversite öğrencilerinin yaşam doyumuna ilişkin tartışma. Araştırmada üniversite öğrencilerinin sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu olup olmamasına göre yaşam doyumu puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olup olmadığı incelenmiştir. Bu doğrultuda üniversite öğrencilerinin sağlık durumuna göre yaşam doyumu puan ortalamalarının anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Literatür incelendiğinde sağlık durumu ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişkiler ortaya koyan çalışmalar görülmektedir (Okun, Stock, Haring ve Witter, 1984; Özgür, Babacan Gümüş ve Duru, 2010; Pilcher, 1998; Vaez, Kristenson ve Laflamme, 2004). Ancak çalışmaların sağlığı psikolojik ve fiziksel ruh sağlığı olarak birlikte ele aldığı görülmektedir. Moksnes ve Espnes (2013) tarafından 1.239 ergen katılımcı ile gerçekleştirilen çalışmada kronik sağlık sorununun olup olmaması ile yaşam doyumu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır. Schimmack, Diener ve Oishi (2002) tarafından yapılan araştırmada ise üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarını değerlendirirken sağlığı %4-12 arasında sıklıkla bir kaynak olarak ele aldıklarını tespit etmişlerdir. Nitekim bu araştırma kapsamında sürekli sağlık sorunu olan öğrencilerin sayısı 44'tür ve görece az sayıdadır. Dolayısı ile öğrencilerin yaşam doyumlarını değerlendirirken sağlıklarını göz önüne almayabilmeleri ya da çalışma grubunda sağlık sorunu olan

öğrencilere yeterince ulaşamaması sağlık durumuna göre yaşam doyumu düzeylerinde anlamlı fark bulunamaması ile ilişkili olabilir. Ayrıca sağlık durumunun daha açıklayıcı ele alınmaması; miyop gibi bireylerin hayatında telafisi bulunan problemlerin sürekli tedavi gerektiren önemli bir sağlık sorunu olarak değerlendirilmesine neden olmuş olabilir.

Öneriler

Araştırmanın bu kısmında, araştırma sonuçları doğrultusunda araştırmacılara ve alan çalışanlarına yönelik öneriler sunulmuştur.

Araştırmacılara yönelik öneriler.

Araştırma Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve illerinde bulunan üniversite öğrencileri ile evrenden evreni temsil edecek bir örneklem seçilerek gerçekleştirilebilir.

Araştırma farklı düzeydeki eğitim kurumu öğrencileri ile ve yetişkinlerle olmak üzere farklı örneklem gruplarıyla yapılabilir.

Düşük akademik başarı, düşük gelir, düşük algılanan dini inanç düzeyine sahip, romantik ilişkisi olmayan, az sayıda yakın arkadaşına sahip, erkek üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu düzeylerinin düşük çıkmasının nedenleri nitel bir çalışma ile incelenebilir.

Kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumu incelenirken, kişilik özellikleri ve temel psikolojik ihtiyaçlar farklı kuramlar çerçevesinde ve yaşam doyumu çok boyutlu (okul, aile, arkadaş, romantik ilişki) olarak ele alınabilir.

Kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun rolü incelenirken durumsal duygulanım kontrol değişkeni olarak ele alınabilir.

Temel psikolojik ihtiyaçlar özerklik, ilişkililik ve yetkinlik olarak ayrı ele alınıp kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide aracılık rolü hakkında daha ayrıntılı bir çalışma yapılabilir.

Kişilik özellikleri ile yaşam doyumu arasındaki ilişkide temel psikolojik ihtiyaçların doyumunun rolü cinsiyet gibi sosyo-demografik değişkenlere göre ayrı yapısal modellerde incelenebilir.

Dışadönüklük, uyumluluk, özdenetim ve duygusal denge kişilik özelliklerine sahip bireylerin temel psikolojik ihtiyaç doyumlarını hangi ortamlarda ve nasıl sağladıklarına ilişkin nitel bir çalışma yapılabilir.

Araştırma sonucunda sınanan model, deneysel çalışmalarla sınanabilir.

Alan çalışanlarına yönelik öneriler.

Üniversitelerde bulunan rehberlik ve psikolojik danışma merkezleri tarafından düzenlenen yaşam doyumu düzeyini arttırmaya yönelik çalışmalarda düşük akademik başarı, düşük gelir, düşük algılanan dini inanç düzeyine sahip ve romantik ilişkisi olmayan, az sayıda yakın arkadaşına sahip, erkek öğrencilere öncelik verilebilir.

İçedönüklük, nevrozizm ve düşük düzeyde uyumluluk, özdenetim kişilik özelliğine sahip üniversite öğrencilerinin yaşam doyumlarını arttırıcı çalışmalarda temel psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik beceri eğitimlerine ve destek programlarına yer verilebilir.

Yaşam doyumunu arttırıcı çalışmalarda öğrencilerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin yaşamlarına ve yaşamlarını değerlendirmelerindeki rolüne yer verilebilir.

Bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu kapsamında öğrencilere ihtiyaç doyumlarını hangi alanlarda ve hangi davranışlar ile karşıladıklarına yönelik farkındalık düzeylerini arttırıcı ve bilgilendirici grup rehberliği çalışmaları yapılabilir.

Bireylerin temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu destekleyici aile ortamı sağlamak amacıyla ebeveynler ile grup rehberliği ve aile eğitimleri yapılarak müşavirlik hizmeti sunulabilir.

Üniversite ortamında temel psikolojik ihtiyaçlarının doyumunu destekleyici öğretim ortamı sağlamak amacı ile sadece akademik başarı gibi yetkinlik ihtiyacının karşılanmasında rolü olan etkenler dışında özerklik ve ilişkililik ihtiyaçlarının da önemi, desteklenmesine dair öğretmen eğitimleri yapılabilir.

Kişilerarası ilişkilerde temel psikolojik ihtiyaçların rolü ve doyumunun sağlanması kapsamında bireysel ve grupla psikolojik danışma hizmeti verilebilir.

Kaynaklar

- Adler, A. (1964). *Superiority and social interest. A collection of later writings*. H. L. Ansbacher ve R. Ansbacher (Ed.), New York: Viking Press.
- Allport, G. W. (1937). *Personality: A psychological interpretation*. New York: Holt.
- Allport, G. W. (1961). *Pattern and growth in personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Allport, G. W., & Odbert, H. S. (1936). Trait-names: A psycho-lexical study. *Psychological Monographs*, 47(1), i–171. doi:10.1037/h0093360
- American College Health Association (2009). American College Health Association-National college health assessment spring 2007 reference group data report (abridged). *Journal of American College Health*, 56(5), 469–479. doi:10.3200/JACH.56.5.469-480.
- American College Health Association. (2018). *American College Health Association-National College Health Assessment II: Reference Group Executive Summary Spring 2018*. Hanover: American College Health Association. Erişim adresi: https://www.acha.org/documents/ncha/NCHA-II_Spring_2018_Reference_Group_Executive_Summary.pdf
- Anand, V., Jones, J., & Gill, P. S. (2015). The relationship between spirituality, health and life satisfaction of undergraduate students in the UK: An online questionnaire study. *Journal of Religion and Health*, 54, 160–172. doi:10.1007/s10943-013-9792-0
- Anders, S. L., Frazier, P. A., & Shallcross, S. L. (2012). Prevalence and effects of life event exposure among undergraduate and community college students. *Journal of Counseling Psychology*, 59(3), 449–457. doi:10.1037/a0027753
- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1988). Structural equation modeling in practice: A review and recommended two-step approach. *Psychological Bulletin*, 103(3), 411–423. doi:10.1037/0033-2909.103.3.411
- Andrews, F. M., & Whitney, S. B. (1976). *Social indicators of well-being: Americans' perceptions of life quality*. New York: Plenum Press. doi:10.1007/978-1-4684-2253-5
- Anglim, J., & Grant, S. (2016). Predicting psychological and subjective well-being from personality: Incremental prediction from 30 facets over the big 5.

Journal of Happiness Studies, 17(1), 59–80. doi:10.1007/s10902-014-9583-7

- Antamiran, S. P. (2017). The importance of very high life satisfaction for students' academic success. *Educational Psychology & Counselling*, 4(1), 1-10. doi:10.1080/2331186X.2017.1307622
- Anusic, I., Yap, S. C. Y., & Lucas, R. E. (2014). Testing set-point theory in a Swiss national sample: Reaction and adaptation to major life events. *Social Indicators Research*, 119(3), 1265–1288. doi:10.1007/s11205-013-0541-2
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*, 55(5), 469-480. doi: 10.1037/0003-066X.55.5.469
- Asendorpf, J. B., & Wilpers, S. (1998). Personality effects on social relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*, 74(6), 1531-1544. doi:10.1037/0022-3514.74.6.1531
- Ayten, A., & Ferhan, H. (2015). Forgiveness, religiousness, and life satisfaction: An empirical study on Turkish and Jordanian university students. *Spiritual Psychology and Counseling*, 1(1), 79-84. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/spiritualpc/issue/28271/300197>
- Bacanlı, H. ve Cihangir-Çankaya, Z. (2003, Temmuz). *İhtiyaç Doyum Ölçeği uyarlama çalışması*. VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresine sunulan bildiri. İnönü Üniversitesi, Malatya.
- Bagby, R. M. ve Rector, N. A. (1998). Self-criticism, dependency and the five factor model of personality in depression: Assessing construct overlap. *Personality and Individual Differences*, 24(6), 895-897. doi:10.1016/S0191-8869(97)00238-9
- Bailey, R. C., & Miller, C. (1998). Life satisfaction and life demands in college students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 26(1), 51-56. doi:10.2224/sbp.1998.26.1.51
- Bailey, T. C., Eng, W., Frisch, M. B., & Snyder, C. R. (2007). Hope and optimism as related to life satisfaction. *Journal of Positive Psychology*, 2(3), 168-175. doi:10.1080/17439760701409546

- Bailey, T. C., & Snyder, C. R. (2007). Satisfaction with life and hope: A look at age and marital status. *The Psychological Record*, 57(2), 233–240. doi:10.1007/bf03395574
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: Conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173–1182. doi:10.1037//0022-3514.51.6.1173
- Baymur, F. (1994). *Genel psikoloji*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Benton, S. A., Robertson, J. M., Tseng, W. C., Newton, F. B., & Benton, S. L. (2003). Changes in counseling center client problems across 13 years. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(1), 66–72. doi:10.1037/0735-7028.34.1.66
- Berry, D. S., Willingham, J. K., & Thayer, C. A. (2000). Affect and personality as predictors of conflict and closeness in young adults' friendships. *Journal of Research in Personality*, 34(1), 84–107. doi:10.1006/jrpe.1999.2271
- Blanchflower, D. G., & Oswald, A. J. (2008). Is well-being U-shaped over the life cycle?. *Social Science & Medicine*, 66(8), 1733–1749. doi:10.1016/j.socscimed.2008.01.030
- Bollen, K. A. (1989) A new incremental fit index for general structural equation models. *Sociological Methods & Research*, 17, 303-316. doi:10.1177/0049124189017003004
- Borthwick Duffy, S. A. (1992). Quality of life and quality of care in mental retardation. L. Rowitz (Ed.), *Mental retardation in the year 2000* (s. 52-66) içinde. Berlin: Springer-Verlag.
- Bowlby, J. (1979). *The making and breaking of affectional bonds*. London: Tavistock.
- Boyce, C. J., Brown, G. D. A., & Moore, S. C. (2010). Money and happiness: Rank of income, not income, affects life satisfaction. *Psychological Science* 21(4), 471-475. doi:10.1177/0956797610362671

- Bradburn, N. M., & Caplovitz, D. (1965). *Reports of happiness*. Chicago: Aldine.
- Braitwaite, S. R., Delevi, R., & Fincham, F. D. (2010). Romantic relationships and the physical and mental health of college students. *Personal Relationships*, *17*, 1-12. doi:10.1111/j.1475-6811.2010.01248.x
- Brannan, D., Biswas Diener, R., Mohr, C. D., Mortazavi, S., & Stein, N. (2013). Friends and family: A cross-cultural investigation of social support and subjective well-being among college students. *The Journal of Positive Psychology*, *8*(1), 65-75. doi:10.1080/17439760.2012.743573
- Bratko, D., Butkovic, A., & Vukasovic, T. (2013). Basic psychological needs and life satisfaction: Behavioral genetic analysis [Öz]. *Behavior Genetics*, *43*(6), 505-550. doi:10.1007/s10519-013-9623-9
- Brickmani P., Coates, D., & Janoff-Bulman, R. (1978). Lottery winners and accident victims: Is happiness relative?. *Journal of Personality and Social Psychology*, *36*(8), 917-927. doi: 10.1037/0022-3514.36.8.917
- Bulut Serin, N., Serin, O. ve Özbaş, L. F. (2010). Predicting university students' life satisfaction by their anxiety and depression level. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, *9*, 579-582. doi:10.1016/j.sbspro.2010.12.200
- Butkovic, A., Tomas, J., Spanic, A. M., Vukasovic Hlupic, T., & Bratko, D. (2020). Emerging adults versus middle-aged adults: Do they differ in psychological needs, self-esteem and life satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, *21*, 779-798. doi:10.1007/s10902-019-00106-w
- Campbell, A., Converse, P. E., & Rodgers, W. (1976). *The quality of American life: Perceptions, evaluations, and satisfactions*. New York: Russell Sage Foundation.
- Catalano, R. F., Berglund, M., L., Ryan, J. A. M., Lonczak, H. S., & Hawkins, J. D. (2004). Positive youth development in the United States: Research findings on evaluations of positive youth development programs. *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, *591*(1), 98-124. doi:10.1177/0002716203260102
- Cattell, R. B. (1950). *Personality: A systematic theoretical and factual study*. New York: McGraw-Hill.

- Celen Demirtaş, S. ve Tezer, E. (2012). Romantic relationship satisfaction, commitment to career choices and subjective well-being. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 46, 2542-2549. doi:10.1016/j.sbspro.2012.05.519
- Cenkseven, F. ve Akbas, T. (2007). Üniversite öğrencilerinde öznel ve psikolojik iyi olmanın yordayıcılarının incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(27), 43-65. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/21447/229852>
- Cervone, D., & Pervin, L. A. (2013). *Personality: Theory and research*. New Jersey: John Wiley & Sons Inc.
- Chen, B., Vansteenkiste, M., Beyers, W., Boone, L., Deci, E. L., Van der Kaap-Deeder, ... Verstuyf, J. (2015). Basic psychological need satisfaction, need frustration, and need strength across four cultures. *Motivation and Emotion*, 39, 216-236. doi:10.1007/s11031-014-9450-1
- Chen, L. H., Ye, Y. C., Chen, M. Y., & Tung, I. W. (2010). Alegria! Flow in leisure and life satisfaction: The mediating role of event satisfaction using data from an acrobatics show. *Social Indicators Research*, 99(2), 301-313. doi:10.1007/s11205-010-9581-z
- Chirkov, V., Ryan, R. M., Kim, Y., & Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84(1), 97-110. doi:10.1037/0022-3514.84.1.97
- Chou, C. P., & Bentler, P. M. (1995). Estimates and tests in structural equation modeling. R. H. Hoyle (Ed.), *Structural equation modeling: Concepts, issues, and applications* (s. 37–55) içinde. California: Sage Publications.
- Chow, H. P. H. (2005). Life satisfaction among university students in a Canadian prairie city: A multivariate analysis. *Social Indicators Research*, 70, 139-150. doi:10.1007/s11205-004-7526-0
- Chui, W. H., & Wong, M. H. Y. (2016). Gender differences in happiness and life satisfaction among adolescents in Hong Kong: Relationships and self-

concept. *Social Indicators Research*, 125(3), 1035-1051.
doi:10.1007/s11205-015-0867-z

Church, A. T., Katigbak, M. S., Ching, C. M., Zhang, H., Shen, J., Arias, M. R., ... Alvarez, J. M. (2013). Within-individual variability in self-concepts and personality states: Applying density distribution and situation-behavior approaches across cultures. *Journal of Research in Personality*, 47(6), 922-935. doi:10.1016/j.jrp.2013.09.002

Cihangir-Çankaya, Z. (2009). Öğretmen adaylarında temel psikolojik ihtiyaçların doyumunu ve iyi olma. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(3), 691-711. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/tebd/issue/26108/275077>

Cloninger, C. R., Svrakic D. M., & Pryzbeck T. R. (1993). A psychobiological model of temperament and character. *Archives of General Psychiatry*, 50(12), 975-990. doi:10.1001/archpsyc.1993.01820240059008

Coccia, C., & Darling, C. A. (2016). Having the time of their life: College student stress, dating and satisfaction with life. *Stress and Health*, 32(1), 28-35. doi:10.1002/smi.2575

Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. New York: Routledge Academic.

Costa, P. T., & McCrae, R. R. (1995). Domains and facets: Hierarchical personality assessment using the Revised NEO Personality Inventory. *Journal of Personality Assessment*, 64(1), 21–50. doi:10.1207/s15327752jpa6401_2

Costa, P. T., McCrae, R. R., & Dye, D. A. (1991). Facet scales for agreeableness and conscientiousness: A revision of tshe NEO personality inventory. *Personality and Individual Differences*, 12(9), 887-898. doi:10.1016/0191-8869(91)90177-D

Csikszentmihalyi, M. (1990). *Flow: The psychology of optimal experience*. New York: Harper and Row.

Cummins, R. A. (1998). The second approximation to an international standard for life satisfaction. *Social Indicators Research*, 43(3), 307-334. doi:10.1023/A:1006831107052

- Cummins, R. A. (2000). Personal income and subjective well-being: A review. *Journal of Happiness Studies*, 1(2), 133–158. doi:10.1023/A:1010079728426
- Cüceloğlu, D. (2004). *İnsan ve davranışı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Çivitçi, A. (2015). Perceived stress and life satisfaction in college students: Belonging and extracurricular participation as moderators. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 205, 271 – 281. doi:10.1016/j.sbspro.2015.09.077
- Çivitçi, A. (2012). Üniversite öğrencilerinde genel yaşam doyumu ve psikolojik ihtiyaçlar arasındaki ilişkiler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 321-336. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cusosbil/issue/4390/60371>
- DeCharms, R. (1968). *Personal causation: The internal affective determinants of behavior*. New York: Academic Press.
- Deci, E. L. (1975). *Intrinsic motivation*. New York: Plenum Press.
- Deci, E. L., Connel, J. P., & Ryan, R. M. (1989). Self-determination in a work organization. *Journal of Applied Psychology*, 74(4), 580-590. doi:10.1037/0021-9010.74.4.580
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1985). *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (1991). A motivational approach to self: Integration in personality. R. A. Dienstbier (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Vol. 38. Perspectives on motivation* (s. 237-288) içinde. Nebraska: University of Nebraska Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. doi:10.1207/S15327965PLI1104_01
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2014). Autonomy and need satisfaction in close relationships: relationships motivation theory. N. Weinstein (Ed.), *Human motivation and interpersonal relationships: Theory, research, and applications* (s. 53-73) içinde. New York: Springer.
- DeHaan, C. R., Hirai, T., & Ryan, R. M. (2016). Nussbaum’s capabilities and self-determination theory’s basic psychological needs: relating some

fundamentals of human wellness. *Journal of Happiness Studies*, 17(5), 2037-2049. doi:10.1007/s10902-015-9684-y

- De Looze, M. E., Huijts, T., Stevens, G. W. J. M., Torsheim, T., & Vollebergh, W. A. M. (2018). The happiest kids on earth. Gender equality and adolescent life satisfaction in Europe and North America. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(5), 1073-1085. doi:10.1007/s10964-017-0756-7
- Demir, M., & Özdemir, M. (2010). Friendship, need satisfaction and happiness. *Journal of Happiness Studies*, 11(2), 243–259. doi:10.1007/s10902-009-9138-5
- DeNeve, K. M., & Cooper, H. (1998). The happy personality: A meta-analysis of 137 personality traits and subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 124(2), 197–229. doi:10.1037/0033-2909.124.2.197
- DeYoung, C. G. (2014). Cybernetic big five theory. *Journal of Research in Personality*, 56, 33-58. doi:10.1016/j.jrp.2014.07.004
- Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95(3), 542-575. doi:10.1037/0033-2909.95.3.542
- Diener, E. (1994). Assessing subjective well-being: Progress and opportunities. *Social Indicators Research*, 31(2), 103-157. doi:10.1007/BF01207052
- Diener, E. (2000). Subjective well-being. *American Psychologist*, 55(1), 34-43. doi:10.1037/0003-066X.55.1.34
- Diener, E. (2009). Subjective well-being. E. Diener (Ed.), *Social indicators research series: Vol. 37. The science of well-being: The collected works of Ed Diener* (s. 11-58) içinde. New York: Springer Science+Business Media.
- Diener, E., & Diener, M. (1995). Cross-cultural correlates of life satisfaction and self-esteem. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(4), 653-663. doi:10.1037//0022-3514.68.4.653
- Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The Satisfaction with Life Scale. *Journal of Personality Assessment*, 49(1), 71-75. doi:10.1207/s15327752jpa4901_13
- Diener, E., & Fujita, F. (1995). Resources, personal strivings, and subjective well-being: A nomothetic and idiographic approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(5), 926-935. doi:10.1037//0022-3514.68.5.926

- Diener, E., Napa Scollon, C. K., Oishi, S., Dzokoto, V., & Suh, E. M. (2000). Positivity and the construction of life satisfaction judgments: Global happiness is not the sum of its parts. *Journal of Happiness Studies: An Interdisciplinary Forum on Subjective Well-Being*, 1(2), 159–176. doi:10.1023/A:1010031813405
- Diener, E., Larsen, R. J., & Emmons, R. A. (1984). Person×Situation interactions: Choice of situations and congruence response models. *Journal of Personality and Social Psychology*, 47(3), 580–592. doi:10.1037/0022-3514.47.3.580
- Diener, E., & Lucas, R. E. (1999). Personality and subjective well-being. D. Kahneman, E. Diener, & N. Schwarz (Ed.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* (s. 213–229) içinde. New York: Russell Sage.
- Diener, E. Lucas, R. E., Oishi, S., & Suh, E. M. (2002). Looking up and looking down: Weighting good and bad information in life satisfaction judgments. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 28(4), 437-445. doi:10.1177/0146167202287002
- Diener, E., Sandvik, E., & Pavot, W. (1991). Happiness is the frequency, not the intensity, of positive versus negative affect. F. Strack, M. Argyle, & N. Schwarz (Ed.), *Subjective well-being: An interdisciplinary perspective* (s. 119-139) içinde. New York: Pergamon.
- Diener, E., & Seligman, M. E. P. (2002). Verry happy people. *Psychological Science*, 13(1), 81-84. doi:10.1111/1467-9280.00415
- Diener, E., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (1999). Subjective well-being: Three decades of progress. *Psychological Bulletin*, 125(2), 276–302. doi:10.1037/0033-2909.125.2.276
- Diener, E., Tay, L., & Myers, D. G. (2011). The religion paradox: If religion makes people happy, why are so many dropping out?. *Journal of Personality and Social Psychology*, 101(6), 1278-1290. doi:10.1037/a0024402
- Doğan, T. (2018). Problem areas of students at a university psychological counseling centre: a 16-year analysis. *British Journal of Guidance & Counselling*, 46(4), 429-440, doi:10.1080/03069885.2018.1437255
- Dorahy, M. J., Lewis, C. A., Schumaker, J. F., Akuamoah Boateng, R., Duze, M.

- C., & Sibiya, T. E. (2000). Depression and life satisfaction among Australian, Ghanaian, Nigerian, Northern Irish, and Swazi university students. *Journal of Social Behavior and Personality*, 15(4), 569-580. Erişim adresi:<https://search.proquest.com/openview/8486f2240d3fb230f7074245ff3a73cb/1?cbl=1819046&pq-origsite=gscholar>
- Durak, M., Şenol-Durak, E., & Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of the Satisfaction with Life Scale among Turkish university students, correctional officers, and elderly adults. *Social Indicators Research*, 99, 413-429. doi: 10.1007/s11205-010-9589-4
- Dyrenforth, P. S., Kashy, D. A., Donnellan, M. B., & Lucas, R. E. (2010). Predicting relationship and life satisfaction from personality in nationally representative samples from three countries: The relative importance of actor, partner, and similarity effects. *Journal of Personality and Social Psychology*, 99(4), 690-702. doi:10.1037/a0020385
- Edwards, A. L. (1959). *Manual for the Edwards Personal Preference Schedule*. New York: Psychological Corporation.
- Eid, M., & Diener, E. (2004). Global judgments of subjective well-being: Situational variability and long-term stability. *Social Indicators Research*, 65(3), 245–277. doi:10.1023/B:SOCI.0000003801.89195.bc
- Erikson, E. H. (1968). *Identity, youth and crisis*. New York: Norton Company.
- Eysenck, H. J., & Eysenck, M. W. (1985). *Personality and individual differences: A natural science approach*. New York: Plenum.
- Facio, A., & Resett, S. (2014). Work, romantic relationships, and life satisfaction in argentinean emerging adults. *Emerging Adulthood*, 2(1), 27-35. doi:10.1177/2167696813515854
- Feist, J., Feist, G. J., & Roberts, T. A. (2018). *Theories of personality*. New York: McGraw-Hill Education
- Filak, V. F., & Shelson, K. M. (2003). Student psychological need satisfaction and college teacher-course evaluations. *Educational Psychology*, 23(3), 235-247. doi: 10.1080/0144341032000060084
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2011). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill Humanities.
- Freud, S. (1932). Libidinal types. *The Psychoanalytic Quarterly*, 1(1), 3–6. doi:10.1080/21674086.1932.11925132

- Freud, S. (1955). Beyond the pleasure principle, group psychology and other works. J. Strachey (Dizi Ed. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Volume XVIII*. London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1961). The ego and the id. J. Strachey (Dizi Ed. ve Çev.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud: Volume XIX*. London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1964a). Introductory lectures on psychoanalysis. J. Strachey (Dizi Ed. ve Çev.), *The standart edition of complete psychological works of Sigmund Freud, Volume XV-XVI*. London: Hogarth Press.
- Freud, S. (1964b). New introductory lectures on psychoanalysis. J. Strachey (Dizi Ed. ve Çev.), *The standart edition of complete psychological works of Sigmund Freud, Volume XXII*. London: Hogarth Press.
- Frisch, M. B. (1998). Quality of life therapy and assessment in health care. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 5(1), 19–40. doi:10.1111/j.1468-2850.1998.tb00132.x
- Frisch, M. B. (2000). Improving mental and physical health care through quality of life therapy and assessment. E. Diener ve D. R. Rahtz (Ed.), *Advances in quality of life theory and research* (s. 207–241) içinde. Dordrecht: Kluwer Academic Press.
- Fujita, F., & Diener, E. (2005). Life satisfaction set point: Stability and change. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(1), 158-164. doi:10.1037/0022-3514.88.1.158
- Gable, S. L., Reis, H. T., Impett, E. A., & Asher, E. R. (2004). What do you do when things go right? The intrapersonal and interpersonal benefits of sharing positive events. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(2), 228-245. doi:10.1037/0022-3514.87.2.228
- Gallagher, R. P. (2014). *National survey of college counseling centers 2014*. Alexandria: The International Association of Counseling Services Inc. Erişim adresi: <http://d-scholarship.pitt.edu/28178/>
- Gillespie, B. J., Frederick, D., Harari, L., & Grov, C. (2015). Homophily, close friendship, and life satisfaction among gay, lesbian, heterosexual, and

bisexual men and women. *PLOS ONE*, 10(6), 1-16. doi:10.1371/journal.pone.0128900

Gizir, C. A. (2010). Üniversite psikolojik danışma ve rehberlik merkezlerinin rol ve işlevleri: Gelişmeler ve sınırlılıklar. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 11-25. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17376/181440>

Glasser, W. (1965). *Reality therapy*. New York: Harper & Row Publisher.

Glenn, N. D., & Weaver, C. N. (1981). Education's effects on psychological well-being. *The Public Opinion Quarterly*, 45(1), 22-39. doi:10.1086/268632

Goff, M., & Ackerman, P. L. (1992). Personality-intelligence relations: Assessment of typical intellectual engagement. *Journal of Educational Psychology*, 84(4), 537-552. doi:10.1037/0022-0663.84.4.537

Goodwin, R., Cook, O., & Yung, Y. (2001). Loneliness and life satisfaction among three cultural groups. *Personal Relationships*, 8(2), 225-230. doi:10.1111/j.1475-6811.2001.tb00037.x

Grant, N., Wardle, J., & Steptoe, A. (2009). The relationship between life satisfaction and health behavior: A cross-cultural analysis of young adults. *International Journal of Behavioral Medicine*, 16, 259-268. doi:10.1007/s12529-009-9032-x

Green, M. C., & Brock, T. C. (1998). The role of transportation in the persuasiveness of public narrative. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79(5), 701-721. doi:10.1037/0022-3514.79.5.701

Greenspoon, P. J., & Saklofske, D. H. (2001). Toward an integration of subjective well-being and psychopathology. *Social Indicators Research*, 54, 81-108. doi:10.1023/A:1007219227883

Guilford, J. P. (1959). *Personality*. New York: McGraw-Hill.

Gündoğar, D., Gül, S. S., Uskun, E., Demirci, S., & Keçeci, D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10(1), 14-27. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/260730287>

- Hamid, P. N. (1994). Assertiveness and personality dimensions in Chinese students. *Psychological Reports*, 75(1), 127-130. doi:10.2466/pr0.1994.75.1.127
- Headey, B. W., Kelley, J., & Wearing, A. J. (1993). Dimensions of mental health: Life satisfaction, positive affect, anxiety, and depression. *Social Indicators Research*, 29, 63– 82. doi:10.1007/BF01136197
- Headey, B. W., & Wearing, A. (1989). Personality, life events, and subjective well-being: Toward a dynamic equilibrium model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 731–739. doi:10.1037/0022-3514.57.4.731
- Headey, B. W., & Wearing, A. (1991). Subjective well-being: A stocks and flows framework. F. Strack, M. Argyle ve N. Schwarz (Ed.), *Subjective well-being* (s. 49-73) içinde. Oxford: Pergamon Press.
- Heller, D., Watson, D., & Ilies, R. (2004). The role of person versus situation in life satisfaction: A critical examination. *Psychological Bulletin*, 130(4), 574–600. doi:10.1037/0033-2909.130.4.574
- Hendrickson, B., Rosen, D., & Aune, R. K. (2011). An analysis of friendship networks, social connectedness, homesickness, and satisfaction levels of international students. *International Journal of Intercultural Relations*, 35(3), 281-295. doi: 10.1016/j.ijintrel.2010.08.001
- Hintikka, J., Koskela, T., Kontula, O., Koskela, K., & Viinamaki, H. (2000). Men, women and friends- are there differences in relation to mental well-being?. *Quality of Life Research*, 9(7), 841-845. doi: 10.1023/A:1008904215743
- Hollifield, C. R., & Conger, K. J. (2015). The role of siblings and psychological needs in predicting life satisfaction during emerging adulthood. *Emerging Adulthood*, 3(3), 143-153. doi:10.1177/2167696814561544
- Holm-Hadulla, R., & Koutsoukou-Argraki, A. (2015). Mental health of students in a globalized world: Prevalence of complaints and disorders, methods and effectivity of counseling, structure of mental health services for students. *Mental Health and Prevention*, 3(1), 1-4. doi:10.1016/j.mhp.2015.04.003
- Hong, S. M., & Giannakopoulos, E. (1994). The relationship of satisfaction with life to personality characteristics. *Journal of Psychology Interdisciplinary and Applied*, 128(5), 547-559. doi:10.1080/00223980.1994.9914912

- Horwitz, A. V., White, H. R., & Howell-White, S. (1996). Becoming married and mental health: A longitudinal study of a cohort of young adults. *Journal of Marriage and the Family*, 58(4), 895-907. doi:10.2307/353978
- House, J. S., Umberson, D., & Landis, K. R. (1988). Structures and processes of social support. *Annual Review of Sociology*, 14, 293–318. doi:10.1146/annurev.so.14.080188.001453
- Howell, A. J. (2009). Flourishing: Achievement-related correlates of students' well-being. *Journal of Positive Psychology*, 4(1), 1-13. doi:10.1080/17439760802043459
- Howell, R. T., Chenot, D., Hill, G., & Howell, C. J. (2011). Momentary happiness: The role of psychological need satisfaction. *Journal of Happiness Studies*, 12, 1-15. doi:10.1007/s10902-009-9166-1
- Hu, L.T., & Bentler, P. M. (1998). Fit indices in covariance structure modeling: Sensitivity to underparameterized model misspecification. *Psychological Methods*, 3(4), 424–453. doi:10.1037/1082-989X.3.4.424
- Huebner, E. S. (2004). Life satisfaction in children and youth: Empirical foundations and implications for school psychologists. *Psychology in the Schools*, 41(1), 81-93. doi:10.1002/pits.10140
- Huebner, E.S., Laughlin, J. E., Ash, C., & Gilman, R. (1998) Further validation of the Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale. *Journal of Psychoeducational Assessment* 16(2), 118–134. doi:10.1177/073428299801600202
- Hull, C. L. (1943). *Principles of behavior: An introduction to behavior theory*. New York: Appleton-Century-Crofts.
- International Association of Counseling Services. (2016). *IACS standards for university and college counseling services*. Erişim adresi: <https://iacsinc.org/iacs-standards/>
- Jackson, D. L. (2003). Revisiting sample size and number of parameter estimates: Some support for the N:q hypothesis. *Structural Equation Modeling*, 10(1), 128-141. doi:10.1207/S15328007SEM1001_6

- Jacob, F. (1973). *The logic of life: A history of heredity*. New York: Pantheon Books.
- Jahoda, M. (1958). *Current concepts of positive mental health*. New York: Basic Books.
- Jenkins, S. R., Belanger, A., Connally, M. L., Boals, A., & Durón, K. M. (2013). First-generation undergraduate students' social support, depression, and life satisfaction. *Journal of College Counseling, 16*(2), 129–142. doi:10.1002/j.2161-1882.2013.00032.x
- Jensen Campbell, L. A., & Malcolm, K. T. (2007). The importance of conscientiousness in adolescent interpersonal relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(3), 368-383. doi:10.1177/0146167206296104
- John, O. P. (1990). The “Big Five” factor taxonomy: Dimensions of personality in the natural language and questionnaires. L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research* (s. 66–100) içinde. New York: Guilford Press.
- John, O. P., Donahue, E. M., & Kentle, R. L. (1991). *The Big Five Inventory-versions 4a and 54*. California: University of California, Berkeley, Institute of Personality and Social Research.
- John, O. P., Naumann, L. P., & Soto, C. J. (2008). Paradigm shift to the integrative big five trait taxonomy. O. P. John, R. W. Robins ve L. A. Pervin (Ed.), *Handbook of personality: Theory and research* (s. 114-158) içinde. New York: Guilford Press.
- Johnson, J. L., & Bloom, A. M. (1995). An analysis of the contribution of the five factors of personality to variance in academic procrastination. *Personality and Individual Differences, 18*(1), 127-133. doi:10.1016/0191-8869(94)00109-6
- Joshanloo, M., & Afshari, S. (2011). Big five personality traits and self-esteem as predictors of life satisfaction in Iranian Muslim University students. *Journal of Happiness Studies, 12*(1), 105-113. doi:10.1007/s10902-009-9177-y
- Judge, T. A., & Ilies, R. (2002). Relationship of personality to performance motivation: A meta-analytic review. *Journal of Applied Psychology, 87*(4), 797–807. doi:10.1037/00219010.87.4.797

- Jung, C. G. (1971). Psychological types. H. Read, M. Fordham, G. Adler ve W. McGuire (Ed.), *The collected works of C. G. Jung, Volume 6*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990). Family and socialization in cross-cultural perspective: A model of change. J. Berman (Ed.), *Cross-cultural perspective: Nebraska symposium an motivation* (s. 135-200) içinde. Nebreska: Nebraska University Press.
- Kammrath, L. K., McCarthy, M. H., Cortes, K., & Friesen, C. (2015). Picking one's battles: How assertiveness and unassertiveness abilities are associated with extraversion and agreeableness. *Social Psychological and Personality Science*, 6(6), 1-8. doi:10.1177/1948550615572635
- Kamp Dush, C. M., & Amato, P. R. (2005). Consequences of relationship status and quality for subjective well-being. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(5), 607-627. doi:10.1177/0265407505056438
- Karaman, N. G., Doğan, T., & Çoban, A. E. (2010). A study to adapt The Big Five Inventory to Turkish. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2357-2359. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.336.
- Kapıkıran, Ş. (2013). Loneliness and life satisfaction in Turkish early adolescents: The mediating role of self esteem and social support. *Social Indicators Research*, 111, 617-632. doi:10.1007/s11205-012-0024-x
- Kaya, C., Tansey, T. N., Melekoğlu, M., & Çakıroğlu, O. (2015). Stress and life satisfaction of Turkish college students. *College Student Journal*, 49(2), 257–261. Erişim adresi: <https://www.semanticscholar.org/paper/Stress-and-Life-Satisfaction-of-Turkish-College-KayaTansey/1fee1220fc2d9573f532b07e4f0e4d59c341f22c>
- Kelly, G. A. (1955). *The psychology of personal constructs*. New York: Norton.
- Kessler, R. C., Berglund, P., Demler, O., Jin, R., Merikangas, K. R., & Walters, E. E. (2005). Lifetime prevalence and age-of-onset distributions of DSM-IV disorders in the National Comorbidity Survey Replication. *Archives of General Psychiatry*, 62(6), 593-602. doi:10.1001/archpsyc.62.6.593
- Keyes, C. L. M. (2005). Mental illness and/or mental health? Investigating axioms of the complete state model of health. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73, 539–548. doi:10.1037/0022-006X.73.3.539

- Kılınç, A., & Granello, P. F. (2003). Overall life satisfaction and help-seeking attitudes of Turkish college students in the United States: Implications for college counselors. *Journal of College Counseling, 6*(1), 56–68. doi:10.1002/j.2161-1882.2003.tb00227.x
- Kitzrow, M. A. (2003). The mental health needs of today's college students: Challenges and recommendations. *NASPA Journal, 41*(1), 167–181. doi:10.2202/1949-6605.1310
- Klein, C. R. (2009). *What do we know about interpersonal skills?* (Yayımlanmamış doktora tezi). University of Central Florida, Orlando. Erişim adresi: <https://stars.library.ucf.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.com/&httpsredir=1&article=4950&context=etd>
- Kline, R. B. (2015). *Principles and practice of structural equation modeling*. New York: Guilford Press.
- Knapp, M. R. J. (1976). Predicting the dimensions of life satisfaction. *Journal of Gerontology, 31*(5), 595-604. doi:10.1093/geronj/31.5.595
- Korkut Owen, F. ve Bugay, A. (2016). İletişim Becerileri Ölçeği'nin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10*(2), 51-64. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mersinefd/issue/17394/181805>
- Köksal, O. (2015). Beş faktör kişilik özellikleri ve yaşam doyumu. S. Doğan (Ed.), *Yaşam doyumu: Seçme konular* (s. 93-116) içinde. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kümbül Güler, B. ve Emeç, H. (2006). Yaşam memnuniyeti ve akademik başarıda iyimserlik etkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 21*(2), 129-150. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/228868662>
- Lemon, B. W., Bengtson, V. L., & Peterson, J. A. (1972). An exploration of the activity theory of aging: Activity types and life satisfaction among in-movers to a retirement community. *Journal of Gerontology, 27*(4), 511–523. doi:10.1093/geronj/27.4.511
- Levinson, D. J. (1986). A conception of adult development. *American Psychologist, 41*(1), 3-13. doi:10.1037/0003-066X.41.1.3

- Lewinsohn, P., Redner, J., & Seeley, J. (1991). The relationship between life satisfaction and psychosocial variables: New perspectives. F. Strack, M. Argyle, & N. Schwartz (Ed.), *Subjective well-being* (s. 141-169) içinde. New York: Plenum Press.
- Lewis, C. A., Joseph, S., & Noble, K. E. (1996). Is religiosity associated with life satisfaction?. *Psychological Reports*, *79*, 429-430. doi:10.2466/pr0.1996.79.2.429
- Longino, C. F., & Kart, C. S. (1982). Explicating activity theory: A formal replication. *Journal of Gerontology*, *37*(6), 713–722. doi:10.1093/geronj/37.6.713
- Lubbers, M. J., Van Der Werf, M. P. C., Kuyper, H., & Offringa, G. J. (2006). Predicting peer acceptance in Dutch youth: A multilevel analysis. *Journal of Early Adolescence*, *26*(1), 4-35. doi:10.1177/0272431605282747
- Lucas, R. E., Clark, A. E., Georgellis, Y., & Diener, E. (2003). Reexamining adaptation and the set point model of happiness: Reactions to changes in marital status. *Journal of Personality and Social Psychology*, *84*(3), 527–539. doi:10.1037/0022-3514.84.3.527
- Lucas, R. E., Clark, A. E., Georgellis, Y., & Diener, E. (2004). Unemployment alters the set-point for life satisfaction. *Psychological Science*, *15*(1), 8–13. doi:10.1111/j.0963-7214.2004.01501002.x
- Lyons, A. C. (2008). Risky credit card behavior of college students. J. J. Xiao (Ed.), *Handbook of consumer finance research* (s. 185-207) içinde. New York: Springer.
- Lynch, M. F., La Guardia, J. G., & Ryan, R. M. (2009). On being yourself in different cultures: Ideal and actual self-concept, autonomy support, and well-being in China, Russia, and the United States. *Journal of Positive Psychology*, *4*(4), 290–304. doi:10.1080/17439760902933765
- MacCallum, R. C., & Austin, J. T. (2000). Applications of structural equation modeling in psychological research. *Annual Review of Psychology*, *51*(1), 201–226. doi:10.1146/annurev.psych.51.1.201
- MacDonald, K. B. (1998). Evolution, culture, and the five-factor model. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, *29*(1), 119–149. doi:10.1177/0022022198291007

- Mahanta, D., & Aggarwal, M. (2013). Effect of perceived social support on life satisfaction of university students. *European Academic Research*, 1(6), 1083-1094. Erişim adresi: <https://www.semanticscholar.org/paper/Effect-of-Perceived-Social-Support-on-Life-of-Mahanta-Aggarwal/2b92a0976bd6eb94a0ecf436e3bd18aa290abd46>
- Malik, M., Nordin, N., Zakaria, A., & Sirun, N. (2013). An exploratory study on the relationship between life satisfaction and academic performance among undergraduate students of UiTM, Shah Alam. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 90, 334-339. doi:10.1016/j.sbspro.2013.07.099
- Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row Publishers.
- Maslow, A. H. (1967). A theory of metamotivation: the biological rooting of the value-life. *Journal of Humanistic Psychology*, 7(2), 93–127. doi:10.1177/002216786700700201
- Maslow, A. H. (1968). *Toward a psychology of being*. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Matheny, K. B., Curlette, W. L., Aysan, F., Herrington, A., Gfoerer, C. A., Thompson, D., & Hamarat, E. (2002). Coping resources, perceived stress and life satisfaction among Turkish and American university students. *International Journal of Stress Management*, 9(2), 81-97. doi:10.1023/A:1014902719664
- May, R. (1994). *The discovery of being: Writings in existential psychology*. New York: W. W. Norton & Company.
- McClelland, D. C. (1951). *Personality*. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- McClelland, D. C. (1965). Toward a theory of motive acquisition. *American Psychologist*, 20(5), 321–333. doi:10.1037/h0022225
- McCrae, R. R. (1990). Traits and trait names: How well is Openness represented in natural languages?. *European Journal of Personality*, 4(2), 119–129. doi:10.1002/per.2410040205
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1985). Updating Norman's "adequacy taxonomy": Intelligence and personality dimensions in natural language and in

- questionnaires. *Journal of Personality and Social Psychology*, 49(3), 710–721. doi:10.1037/0022-3514.49.3.710
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1991). Adding love and work: The full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17(2), 227-232. doi:10.1177/014616729101700217
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (1996). Toward a new generation of personality theories: Theoretical contexts for the five factor model. J. S. Wiggins (Ed.), *The five-factor model of personality* (s. 51–87) içinde. New York: Guilford Press.
- McCrae, R. R., & Costa, P. T. (2003). *Personality in adulthood: A five-factor theory perspective*. New York: The Guilford Press.
- McCrae, R. R., & John, O. P. (1992). An introduction to the five-factor model and its applications. *Journal of Personality*, 60(2), 175–215. doi:10.1111/j.1467-6494.1992.tb00970.x
- McCrae, R. R., Terracciano, A., Khoury, B., Nansubuga, F., Knez̃evic, G., Djuric Jovic, D., ... Camart, N. (2005). Universal features of personality traits from the observer's perspective: Data from 50 cultures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 88(3), 547–561. doi:10.1037/0022-3514.88.3.547
- Medley, M. L. (1980). Life satisfaction across four stages of adult life. *International Journal of Aging and Human Development*, 11(3), 193–209. doi:10.2190/D4LG-ALJQ-8850-GYDV
- Michalos, A. C. (1980). Satisfaction and happiness. *Social Indicators Research*, 8(4), 385-422. doi:10.1007/BF0046115
- Michalos, A. C. (1991). *Global report on student well-being*. New York: Springer-Verlag.
- Michalos, A. C., & Orlando, J. A. (2006). A note on student quality of life. *Social Indicators Research*, 79, 51-59. doi:10.1007%2Fs11205-005-2404-y
- Mischel, W. (1999). Personality coherence and dispositions in a cognitive-affective personality (CAPS) approach. D. Cervone, & Y. Shoda (Ed.), *The coherence of personality: Social-cognitive bases of consistency, variability, and organization* (s. 37–60) içinde. New York: Guilford Press.

- Moksnes, U. K., & Espnes, G. A. (2013). Self-esteem and life satisfaction in adolescents-gender and age as potential moderators. *Quality of Life Research, 22*(10), 2921-2928. doi:10.1007/s11136-013-0427-4.
- Murray, H. (1938). *Explorations in personality: A clinical and experimental study of fifty men of college age*. New York: Oxford University Press.
- Murray, H. A. (1943). *Thematic Apperception Test*. Cambridge: Harvard University Press.
- Myers, D. G. (2000). The funds, friends, and faith of happy people. *American Psychologist, 55*(1), 56–67. doi:10.1037//0003-066X.55.1.56
- Neugarten, B. L., Havighurst, R. J., & Tobin, S. S. (1961). The measurement of life satisfaction. *Journal of Gerontology, 16*, 134–143. doi:10.1093/geronj/16.2.134
- Nishimura, T., & Suzuki, T. (2016). Basic psychological need satisfaction and frustration in japan: Controlling for the big five personality traits. *Japanese Psychological Research, 58*(4), 320-331. doi: 10.1111/jpr.12131
- Nix, G. A., Ryan, R. M., Manly, J. B., & Deci, E. L. (1999). Revitalization through self-regulation: The effects of autonomous and controlled motivation on happiness and vitality. *Journal of Experimental Social Psychology, 35*(3), 266–284. doi:10.1006/jesp.1999.1382
- Nock, S. L. (1998). *Marriage in men's lives*. New York: Oxford University Press.
- Noftle, E. E., & Robins, R. W. (2007). Personality predictors of academic outcomes: Big Five correlates of GPA and SAT scores. *Journal of Personality and Social Psychology, 93*(1), 116-130. doi:10.1037/0022-3514.93.1.116
- Norman, W. T. (1963). Toward an adequate taxonomy of personality attributes: Replicated factor structure in peer nomination personality ratings. *The Journal of Abnormal and Social Psychology, 66*(6), 574–583. doi:10.1037/h0040291
- Nunnally, J. C. (1967). *Psychometric theory*. New York: McGraw-Hill.

- Oishi, S., Diener, E. F., Lucas, R. E., & Suh, E. M. (1999). Cross-cultural variations in predictors of life satisfaction: Perspectives From needs and values. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(8), 980-990. doi:10.1177/01461672992511006
- Okun, M. A., Stock, W. A., Haring, M. J., & Witter, R. A. (1984). Health and subjective well-being: A meta-analysis. *International Journal of Aging and Human Development*, 19(2), 111-132. doi:10.2190/QGJN-0N81-5957-HAQD
- O'Neill, W. F. (1981). *Educational ideologies: Contemporary expressions of educational philosophy*. California: Goodyear Publishing Company.
- Organization for Economic Co-operation and Development. (2017). *How is Life? Measuring Well-Being (Statistical Report)*. Erişim adresi: https://www.oecd-ilibrary.org/economics/how-s-life-2017_how_life-2017-en
- Özgür, G., Babacan Gümüş, A. ve Duru, B. (2010). Evde ve yurttan kalan üniversite öğrencilerinde yaşam doyumu. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 25-32. Erişim adresi: https://www.journalagent.com/phd/pdfs/PHD_1_1_25_32.pdf
- Özben, S. (2013). Social skills, life satisfaction, and loneliness in Turkish university students. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 41(2), 203-214. doi:10.2224/sbp.2013.41.2.203
- Park, N., Park, M., & Peterson, C. (2010). When is the search for meaning related to life satisfaction. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 2(1), 1-13. doi:10.1111/j.1758-0854.2009.01024.x
- Patel, C. J., Ramgoon, S., & Paruk, Z. (2009). Exploring religion, race and gender as factors in the life satisfaction and religiosity of young South African adults. *South African Journal of Psychology*, 39(3), 266-274. doi:10.1177/008124630903900302
- Pavlov, I. (1927). *Conditioned reflexes*. Oxford: Oxford University Press.
- Pavot, W., & Diener, E. (1993). Review of the Satisfaction With Life Scale. *Psychological Assessment*, 5(2), 164-172. doi:10.1037/1040-3590.5.2.164
- Philippe, F. L., Koestner, R., Beaulieu Pelletier, G., & Lecours, S. (2011). The role

- of need satisfaction as a distinct and basic psychological component of autobiographical memories: A look at well-being. *Journal of Personality*, 79(5), 905-938. doi:10.1111/j.1467-6494.2010.00710.x
- Piko, B. F., & Hamvai, C. (2010). Parent, school and peer-related correlates of adolescents' life satisfaction. *Children and Youth Services Review*, 32(10), 1479-1482. doi:10.1016/j.childyouth.2010.07.007
- Pilcher, J. J. (1998). Affective and daily event predictors of life satisfaction in college students. *Social Indicators Research*, 43(3), 291–306. doi:10.1023/A:1006883231707
- Prentice, M., Jayawickreme, E., & Fleeson, W. (2019). Integrating whole trait theory and self-determination theory. *Journal of Personality*, 87(1), 56-69. doi: 10.1111/jopy.12417
- Propat, A. E. (2009). A meta-analysis of the five-factor model of personality and academic performance. *Psychological Bulletin*, 135(2), 322-338. doi:10.1037/a0014996
- Reis, H. K., Sheldon, K., Gable, S., Roscoe, J., & Ryan, R. M. (2000). Daily well-being: The role of autonomy, competence and relatedness. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 26(4), 419-435. doi:10.1177/0146167200266002
- Reis, H. T. (1994). Domains of experience: Investigating relationship processes from three perspectives. R. Erber, & R. Gilmour (Ed.), *Theoretical frameworks for personal relationships* (s. 87–110) içinde. New Jersey: Erlbaum.
- Rhoades, G. K., Kamp Dush, C. M., Atkins, D. C., Stanley, S. M., & Markman, H. J. (2011). Breaking up is hard to do: The impact of unmarried relationship dissolution on mental health and life satisfaction. *Journal of Family Psychology*, 25(3), 366-374. doi:10.1037/a0023627
- Rickwood, D., Deane, F. P., Wilson, C. J., & Ciarrochi, J. V. (2005). Young people's help-seeking for mental health problems. *Australian e-Journal for the Advancement of Mental Health*, 4(3), 1-34. doi:10.5172/jamh.4.3.218

- Rode, J. C., Arthaud Day, M. L., Mooney, C. H., Near, J. P., Baldwin, T. T., Bommer, W. H., & Rubin, R. S. (2005). Life satisfaction and student performance. *Academy of Management Learning & Education*, 4(4), 421-433. Erişim adresi: <https://www.researchgate.net/publication/236891120>
- Rogers, C. (1961). *On becoming a person: A therapist's view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin.
- Ryan, R. M. (1995). Psychological needs and the facilitation of integrative processes. *Journal of Personality*, 63(3), 397–427. doi:10.1111/j.1467-6494.1995.tb00501.x
- Ryan, R. M. (1993). Agency and organization: Intrinsic motivation, autonomy and the self in psychological development. J. Jacobs (Ed.), *Nebraska symposium on motivation: Developmental perspectives on motivation, Vol. 40* (s. 1–56) içinde. Lincoln: University of Nebraska Press.
- Ryan, R. M., & Connel, J. P. (1989). Perceived locus of causality and internalization: Examining reasons for acting in two domains. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(5), 749-761. doi:10.1037//0022-3514.57.5.749
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55(1), 68-78. doi:10.1037110003-066X.55.1.68
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2002). *Handbook of self-determination research*. New York: University of Rochester Press.
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2017). *Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness*. New York: The Guilford Press.
- Ryan, R. M., & Moller, A. C. (2016). Competence as a necessary but not sufficient condition for high quality motivation: A self-determination theory perspective. A. Elliot, C. Dweck, & D. Yeager (Ed.), *Handbook of competence and motivation* (s. 214–231) içinde. New York: Guilford Press.
- Ryan, R., M., Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2019). Reflections on self-determination theory as an organizing framework for personality

psychology: Interfaces, integrations, issues, and unfinished business. *Journal of Personality*, 87(1), 115-145. doi:10.1111/jopy.12440

- Schermelleh-Engel, K., & Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74. Erişim adresi:
https://www.researchgate.net/publication/251060246_Evaluating_the_Fit_of_Structural_Equation_Models_Tests_of_Significance_and_Descriptive_Goodness-of-Fit_Measures
- Schimmack, U., & Diener, E. (2003). Predictive validity of explicit and implicit self-esteem for subjective well-being. *Journal of Research in Personality*, 37(2), 100- 106. doi:10.1016/S0092-6566(02)00532-9
- Schimmack, U., Diener, E., & Oishi, S. (2002). Life-satisfaction is a momentary judgment and a stable personality characteristic: The use of chronically accessible and stable sources. *Journal of Personality*, 70(3), 345-384. doi:10.1111/1467-6494.05008
- Schimmack, U., Oishi, S., Furr, R. M., & Funder, D. C. (2004). Personality and life satisfaction: A facet-level analysis. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 30(8), 1062–1075. doi:10.1177/0146167204264292
- Schkade, D. A., & Kahneman, D. (1998). Does living in California make people happy? A focusing illusion in judgments of life satisfaction. *Psychological Science*, 9(5), 340-346. doi:10.1111/1467-9280.00066
- Scholte, R. H. J., Van Aken, M. A. G., & Van Lieshout, C. F. M. (1997). Adolescent personality factors in self-ratings and peer nominations and their prediction of peer acceptance and peer rejection. *Journal of Personality Assessment*, 69(3), 534-554. doi:10.1207/s15327752jpa6903_8
- Schumaker, J. F., Shea, J. D., Monfries, M. M., & Groth-Marnat, G. (1992). Loneliness and life satisfaction in Japan and Australia. *The Journal of Psychology*, 127(1), 65-71. doi:10.1080/00223980.1993.9915543
- Schwarz, N., & Strack, F. (1999). Reports of subjective well-being: Judgmental

- processes and their methodological implications. D. Kahneman, E. Diener ve N. Schwarz (Ed.), *Well-being: The foundations of hedonic psychology* (s. 61–84) içinde. New York: Russell Sage.
- Schwarz, N., Strack, F., & Mai, H. P. (1991). Assimilation and contrast effects in part-whole question sequences: A conversational logic analysis. *Public Opinion Quarterly*, *55*(1), 3–23. doi:10.1086/269239
- Seligman, M. E. P. (2002). *Authentic happiness: Using the new positive psychology to realize your potential for lasting fulfillment*. New York: Free Press.
- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, *55*(1), 5–14. doi:10.1037/0003-066X.55.1.5
- Seligson, J. L., Huebner, E. S., & Valois, R. F. (2003). Preliminary validation of the Brief Multidimensional Students' Life Satisfaction Scale (BMSLSS). *Social Indicators Research*, *61*(2), 121–145. doi: 10.1023/A:1021326822957
- Shedler, J., & Westen, D. (2004). Dimensions of personality pathology: An alternative to the five-factor model. *American Journal of Psychiatry*, *161*(10), 1743-1754. doi:10.1176/ajp.161.10.1743
- Sheldon, K. M., Elliot, A. J., Kim, Y., & Kasser, T. (2001). What is satisfying about satisfying events? Testing 10 candidate psychological needs. *Journal of Personality and Social Psychology*, *80*(2), 325–339. doi: 10.1037//0022-3514.80.2.325
- Shin, D. C., & Johnson, D. M. (1978). Avowed happiness as an overall assessment of the quality of life. *Social Indicators Research*, *5*, 475-492. doi:10.1007/BF00352944
- Sims, C. M. (2017) Do the big-five personality traits predict empathic listening and assertive communication?. *International Journal of Listening*, *31*(3), 163-188. doi:10.1080/10904018.2016.1202770
- Singley, D. B., Lent, R. W., & Sheu, H. B. (2010). Longitudinal test of a social cognitive model of academic and life satisfaction. *Journal of Career Assessment*, *18*(2), 133–146. doi:10.1177/1069072709354199
- Skinner, B. F. (1953). *Science and human behavior*. New York: Mcmillan.

- Slatcher, R. B., & Vazire, S. (2009). Effects of global and contextualized personality on relationship satisfaction. *Journal of Research in Personality, 43*(4), 624-633. doi:10.1016/j.jrp.2009.02.012
- Snyder, C. R., Lopez, S. J., Edwards, L. M., Pedrotti, J. T., Prosser, E. C, Walton, S. L. ... Ulven, J. C. (2003). Measuring and labeling the positive and the negative. S. J. Lopez, & C. R. Snyder (Ed.), *Positive psychological assessment: A handbook of models and measures* (s. 21-39) içinde. Washington, DC: American Psychological Association.
- Sobel, M. E. (1982). Asymptotic confidence intervals for indirect effects in structural equation models. *Sociological Methodology, 13*, 290-312. doi:10.2307/270723.
- Solomon, B. C., & Jackson, J. J. (2014). Why do personality traits predict divorce? Multiple pathways through satisfaction. *Journal of Personality and Social Psychology, 106*(6), 978-996. doi:10.1037/a0036190
- Soto, C. J., & John, O. P. (2009). Using the California Psychological Inventory to assess the big five personality domains: A hierarchical approach. *Journal of Research in Personality, 43*(1), 25-38. doi:10.1016/j.jrp.2008.10.005
- Steel, P., Schmidt, J., & Shultz, J. (2008). Refining the relationship between personality and subjective well-being. *Psychological Bulletin, 134*(1), 138–161. doi:10.1037/0033-2909.134.1.138
- Steger, M. F., Frazier, P., Oishi, S., & Kaler, M. (2006). The Meaning in Life Questionnaire: Assessing the presence of and search for meaning in life. *Journal of Counseling Psychology, 53*(1), 80–93. doi:10.1037/0022-0167.53.1.80
- Steiger, J. H., & Lind, J. C. (1980, Mayıs). *Statistically based tests for the number of common factors*. The Annual Spring Meeting of the Psychometric Society'de sunulan bildiri, Iowa City.
- Strack, F., Martin, L. L., & Schwarz, N. (1988). Priming and communication: Social determinants of information use in judgments of life satisfaction. *European Journal of Social Psychology, 18*(5), 429–442. doi:10.1002/ejsp.2420180505

- Strack, F., Schwarz, N., Chassein, B., Kern, D., & Wagner, D. (1990). Salience of comparison standards and the activation of social norms: Consequences for judgements of happiness and their communication. *British Journal of Social Psychology, 29*(4), 303–314. doi:10.1111/j.2044-8309.1990.tb00912.x
- Stravrova, O., Fetchenhauer, D., & Schlösser, T. (2013). Why are religious people happy? The effect of the social norm of religiosity across countries. *Social Science Research, 42*(1), 90-105. doi:10.1016/j.ssresearch.2012.07.002
- Strobel, M., Tumasjan, A., & Spörrle, M. (2011). Be yourself, believe in yourself, and be happy: Self-efficacy as a mediator between personality factors and subjective well-being. *Scandinavian Journal of Psychology, 52*, 43-48. doi: 10.1111/j.1467-9450.2010.00826.x
- Suh, E., Diener, E., & Fujita, F. (1996). Events and subjective well-being: Only recent events matter. *Journal of Personality and Social Psychology, 70*(5), 1091–1102. doi:10.1037/0022-3514.70.5.1091
- Suh, E., Diener, E., Oishi, S., & Triandis, H. C. (1998). The shifting basis of life satisfaction judgments across cultures: Emotions versus norms. *Journal of Personality and Social Psychology, 74*(2), 482–493. doi:10.1037/0022-3514.74.2.482
- Suldo, S. M., & Huebner, E. S. (2004). Does life satisfaction moderate the effects of stressful life events on psychopathological behavior during adolescence?. *School Psychology Quarterly, 19*(2), 93–105. doi:10.1521/scpq.19.2.93.33313
- Şimşek, Ö. F., & Koydemir, S. (2012). Linking metatraits of the big five to well-being and ill-being: Do basic psychological needs matter?. *Social Indicators Research 112*(1), 221-238. doi: 10.1007/s11205-012-0049-1
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. Boston: Pearson/Allyn & Bacon.
- Tay, L., & Diener, E. (2011). Needs and subjective well-being around the world. *Journal of Personality and Social Psychology, 101*(2), 354-365. doi:10.1037/a0023779

- Terracciano, A., Costa, P. T., & McCrae, R. R. (2006). Personality plasticity after age 30. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(8), 999–1009. doi:10.1177/0146167206288599
- Thomas, A., & Chess, S. (1977). *Temperament and development*. New York: Brunner-Mazel.
- Tov, W., Ling Nai, Z., & Woon Lee, H. (2014). Extraversion and agreeableness: Divergent routes to daily satisfaction with social relationships. *Journal of Personality*, 84(1), 121-134. doi:10.1111/jopy.12146
- Tupes, E. C., & Christal, R. E. (1992). Recurrent personality factors based on trait ratings. *Journal of Personality*, 60(2), 225-251. doi: 10.1111/j.1467-6494.1992.tb00973.x
- Tuzgöl Dost, M. (2007). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunun bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 132-143. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauefd/issue/11121/133000>
- Tuzgöl Dost, M. (2010). Güney Afrika ve Türkiye'deki üniversite öğrencilerinin bazı değişkenlere göre öznel iyi oluş ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 35(158), 75-89. Erişim adresi: <http://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/306>
- Ulusoy, Y. ve Durmuş, E. (2011). Kişilerarası bağımlılık eğiliminin beş faktör kişilik özellikleri açısından incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 1-21. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/inuefd/issue/8699/108636>
- Uz Baş, A. (2011). Investigating levels and predictors of life satisfaction among prospective teachers. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 44, 71-88. Erişim adresi: <http://ejer.com.tr/en/archives/2011-summer-issue44/investigating-levels-and-predictors-of-life-satisfaction-among-prospective-teachers-2761/>
- Vaez, M., Kristenson, M., & Laflamme, L. (2004). Perceived quality of life and self-rated health among first-year university students. *Social Indicators Research*, 68(2), 221-234. doi:10.1023/B:SOCI.0000025594.76886.56
- Veenhoven, R. (1984). *Conditions of happiness*. Dordrecht: D. Reidel Publishing.

- Watson, D., & Clark, L. A. (1984). Negative affectivity: The disposition to experience aversive emotional states. *Psychological Bulletin*, 96(3), 465–490. doi:10.1037/0033-2909.96.3.465
- Weisz, J. R., Sandler, I. N., Durlak, J. A., & Anton, B. S. (2005). Promoting and protecting youth mental health through evidence-based prevention and treatment. *American Psychologist*, 60(6), 628–648. doi:10.1037/0003-066x.60.6.628
- Welzel, C. (2013). *Freedom rising: Human empowerment and the quest for emancipation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- White, R. W. (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*, 66(5), 297–333. doi:10.1037/h0040934
- Wilson, R. E., Harris, K., & Vazire, S. (2015). Personality and friendship satisfaction in daily life: Do everyday social interactions account for individual differences. *European Journal of Personality*, 29(2), 173–186. doi:10.1002/per.1996
- World Health Organization. (2001). *The World Health Report 2001: Mental Health: New Understanding, New Hope*. 1211 Geneva 27, Switzerland. Erişim adresi: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42390/WHR_2001.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- World Health Organization Quality of Life Group. (1994). Development of the WHOQOL: Rationale and current status. *International Journal of Mental Health*, 23(3), 24–56. doi:10.1080/00207411.1994.11449286
- Xiao, J. J., Shim, S., Barber, B., & Lyons, A. (2007). *Academic success and well-being of college students: Financial behaviors matter (TCAI Report)*. Arizona: University of Arizona.
- Xiao, J. J., Tang, C., & Shim, S. (2009). Acting for happiness: Financial behavior and life satisfaction of college students. *Social Indicators Research*, 92(1), 53-68. doi:10.1007/s11205-008-9288-6
- Yalçın, İ. (2011) Social support and optimism as predictors of life satisfaction of

- college students. *International Journal for the Advancement of Counselling* 33(2), 79–87. doi:10.1007/s10447-011-9113-9
- Yalçın, İ. (2014). İyi oluş ve sosyal destek arasındaki ilişkiler: Türkiye’de yapılmış çalışmaların metaanalizi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 26(1), 21-32. doi:10.5080/u7769
- Yap, S. C. Y., Anusic, I., & Lucas, R. E. (2012). Does personality moderate reaction and adaptation to major life events? Evidence from the British Household Panel Survey. *Journal of Research in Personality*, 46(5), 477–488. doi:10.1016/j.jrp.2012.05.005
- Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2016. (2017, Şubat). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 24641. Erişim adresi: <http://ingev.org/wp-content/uploads/2017/02/T%C3%BCrkiye%E2%80%99de-ya%C5%9Fam-memnuniyet-d%C3%BCzeyimiz-613-oldu.pdf>
- Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2017. (2018, Şubat). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 27590. Erişim adresi: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27590>
- Yaşam Memnuniyeti Araştırması, 2018. (2019, Şubat). *Türkiye İstatistik Kurumu Haber Bülteni*, 30702. Erişim adresi: <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30702>
- Yaşar Yılmaz, K. ve Çetinkaya, R. (2019). Eğitim fakültesi öğrencilerinin öznel iyi oluş düzeyleri: Psikolojik ve demografik değişkenlerin rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 165-177. doi:10.17679/inuefd.331783
- Yelpaze, İ. ve Yakar, L. (2019). Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumu ve bilişsel esnekliklerinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 9(54), 913-935. Erişim adresi: <http://turkpdrdergisi.com/index.php/pdr/article/view/786/533>
- Yetim, Ü. (1991). *Kişisel projelerin organizasyonu ve örüntüsü açısından yaşam doyumu* (Doktora tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi. (Tez No: 16120)
- Yetim, Ü. (2003). The impacts of individualism/collectivism, self-esteem, and feeling of mastery on life satisfaction among the Turkish university students and academicians. *Social Indicators Research*, 61(3), 297-317. doi:10.1023/A:1021911504113

Yücel, D., & Vogt Yuan, A. S. (2016). Parents, siblings, or friends? Exploring life satisfaction among early adolescents. *Applied Research in Quality of Life*, 11(4), 1399–1423. doi:10.1007/s11482-015-9444-5

EK-A: Ölçeklerin Kullanım İzinleri

EK-A1: Yaşam Doyumu Ölçeği Kullanım İzni

Yaşam Doyumu Ölçeği Kullanım İzni Gelen Kutusu x 🔄 🖨 📧

 Eda Biçener 14 Eki 2019 09:58 ☆
Sayın Mithat Hocam, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında yüksek lisans öğrencisiyim. " Üniversite Öğr...

 Mithat Durak 14 Eki 2019 13:16 ☆
Sayın Biçener, Danışman ismi ve örneklem bilgisini de dahil ederek aynı e-maili tekrar bu e-mailime gönderdiğinizde isteğiniz yanıtlanacaktır. İyi çalışmalar..

 Eda Biçener 14 Eki 2019 15:09 ☆
Sayın Durak, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında yüksek lisans öğrencisiyim. Doç. Dr. Türkan Doğan d...

 Mithat Durak 14 Eki 2019 15:55 ☆ ↩ ⋮
Alıcı: ben ▾
Sayın Biçener,
Yaşam Doyumu Ölçeğini aşağıda yazan hususlar çerçevesinde araştırmanızda kullanabilirsiniz.
İyi çalışmalar...

İlgilediğiniz ölçeğe/ölçeklere ve ölçek bilgilerine ya da makalelerine web siteme (www.mithatdurak.com) üye olarak ulaşabilirsiniz.

Windows'u Etkinleştir
Windows'u etkinleştirmek için Ayarlar'a g

Geçtiğimiz/uyarladığımız psikometrik ölçüm araçları ticari amaç gütmeyen bilimsel çalışmalarda ve uygulamalarda tarafımdan **izin alarak** kullanılabilir. Ticari amaç güden çalışmalar için tarafıma başvurulduğunda telif için görüşebiliriz. İzin almaksızın ölçeklerin kullanımında; her türlü yasal hakkım saklıdır, gerektiğinde **etik ve hukuki süreçlere başvurabilirim**.

Ölçeklerimizin her türlü kullanımında; ilgili ölçeğimizin kaynakçası ölçek için çoğaltılan her sayfanın altında **dipnot** olarak verilmelidir. Aksi halde, ilgili ölçeğin kullanım için tarafımdan izin alınmış olsa bile bu izin geçersizdir.

Verdiğimiz bu izin, ölçeklerimizin tamamını ya da bir kısmını yansıtabilecek şekilde ölçek maddelerimizin üçüncü kişilerin göreceği şekilde yayınlanması iznini (örneğin yayınlanan tezlerde ekler/appendix kısmında ölçek maddelerinin yayınlanması) kapsamamaktadır. Bu hususa özen göstermeniz ve **ölçeklerimizin maddelerini üçüncü kişilerin göreceği şekilde hiçbir yerde hiçbir şekilde yayınlamanız gerekmektedir**. Ölçek maddelerinin tümünü ve/veya bir kısmını üçüncü kişilerin göreceği şekilde bir yerde yayınlamanız halinde her türlü yasal hakkım saklıdır, gerektiğinde etik ve hukuki süreçlere başvurabilirim.

Web siteme kayıt olduğunuzda (www.mithatdurak.com) ilgilendiğiniz ölçeğe ya da ölçeklere ve bu ölçekle ya da ölçeklerle ilgili bilgilere ve makalelere ulaşabilirsiniz. Bunun için lütfen **kayıt formundaki tüm bilgileri eksiksiz giriniz**, sizden istenen bilgileri saklama tutumu göstermeyiniz. Aksi takdirde, üyeliliğinizi onaylamam ve ölçeklere ulaşmanız mümkün olmayacaktır.

Eda Biçener <edabicener@sakarya.edu.tr>, 14 Eki 2019 Pzt, 15:09 tarihinde şunu yazdı:
...

Windows'u Etkinleştir

EK-A2: Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri (BBKFE) Kullanım İzni

Kişilik Faktör Envanteri 'ni kullanmak için sizden izin talep etmekteyim.

Karaman, N. G., Doğan, T., & Çoban, A. E. (2010). A study to adapt the big five inventory to Turkish. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 2(2), 2357- 2359. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.336.

Saygılarımla

Neslihan Guney

Alıcı: ben ▾

Eda merhaba

Yazarlardan biri turkan hocan olduğu için iznr gerek yok.
Sevgiler

Huawei telefonumdan gönderildi

----- Orijinal İleti -----

Konu: Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri Kullanım İzni

Gönderen: Eda Biçener

Alıcı: nkaraman@ankara.edu.tr neslihanguney@gmail.com

CC:

25 Ekim Cum 09:48

EK-A3: İhtiyaç Doyumu Ölçeği (İDÖ) Kullanım İzni

Eda Biçener

Sayın Zeynep Hocam, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında yüksek lisans öğrencisiyim. Doç. Dr. Türkan...

12 Kasım Sal 10:29 (1 gün önce) ☆

Zeynep Çankaya

Alıcı: ben ▾

11:29 (1 saat önce) ☆ ↩ ⋮

Merhaba Eda,
İhtiyaç doyumu ölçeğini yüksek lisans tezi kapsamında yürüttüğün araştırmada kullanabilirsin.
Başarılar dilerim.
Doç.Dr.Zeynep ÇİHANGİR ÇANKAYA
EGE ÜNİVERSİTESİ
PDR ABD

Eda Biçener <edabicener@sakarya.edu.tr>, 12 Kas 2019 Sal, 10:29 tarihinde şunu yazdı:

↩ Yanıtla

➡ Yönlendir

EK-C: Kişisel Bilgi Formu (KBF)

Değerli Katılımcı,

Üniversite öğrencilerinin yaşam doyumunu araştırmak için yapılan araştırma kapsamında Kişisel Bilgi Formu'nu yanıtlamanız beklenmektedir. Cevaplarınızla vereceğiniz bilgiler sadece bilimsel amaçlı kullanılacaktır. İçten ve samimi yanıtlarınız üniversite öğrencileriyle ilgili bilimsel bilgi dağarcığına katkıda bulunacaktır. Katılmakta olduğunuz bu araştırmada yer alan ölçme araçlarındaki tüm ifadelere lütfen hiçbirini atlamadan cevap veriniz.

Değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Arş. Gör. Eda BİÇENER

Hacettepe Üniversitesi

Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

1.Cinsiyetiniz: K () E ()

2.Yaşınız:.....

3.Gelir Düzeyiniz: Düşük 500 TL ve altı ()

(Ailenizin katkısı, Orta 500-1000 TL arası ()

varsa aldığınız burs Yüksek 1000 TL ve üzeri ()

veya kazancınız)

4.Akademik Başarınız: Düşük 2.00 ve altı ()

Orta 03.00-2.01 ()

İyi 4.00-3.01 ()

5.Romantik ilişkiniz: Yok () Var ()

(Sevgiliniz, nişanlınız veya eşiniz)

6.Yakın olarak nitelendirdiğiniz

arkadaşlarınızın sayısı: 1-3 () 4 ve daha fazla ()

7.Dini inancınız: Dini inancım yok ()

Dini inancım düşük seviyededir ()

Dini inançlarım orta seviyededir () Diğer(Belirtiniz).....

Dini inançlarım yüksek seviyededir ()

8.Sağlık durumunuz: Sağlık sorunun yok ()

Sağlık sorunun var ()

EK-Ç: Örnek Ölçek Maddeleri

EK-Ç1: Yaşam Doyumu Ölçeği (YDÖ) Örnek Maddeler

AÇIKLAMA

Aşağıdaki ifadelere katılıp katılmadığınızı görüşünüzü yansıtan rakamı maddenin başındaki boşluğa yazarak belirtiniz. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Sizin durumunuzu yansıttığını düşündüğünüz rakam bizim için en doğru yanıttır. Lütfen, açık ve dürüst şekilde yanıtlayınız.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Biraz Katılmıyorum	Ne Katılıyorum Ne de Katılmıyorum	Çok Az Katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Pek çok açıdan ideale yakın bir yaşamım var.							
3. Yaşamım beni tatmin ediyor.							
5. Hayatımı bir daha yaşama şansım olsaydı, hemen hemen hiçbir şeyi değiştirmedim.							

EK-Ç2: Beş Büyük Kişilik Faktör Envanteri (BBKFE) Örnek Maddeler

AÇIKLAMA

Aşağıda verilen ifadelere ne ölçüde katıldığınızı lütfen belirtiniz.

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Konuşkanım.					
2. İş yönelimliyim.					
3. Karamsarım.					
4. Orijinal, yeni fikirlere açığım.					

EK-Ç3: İhtiyaç Doyumu Ölçeği (İDÖ) Örnek Maddeler

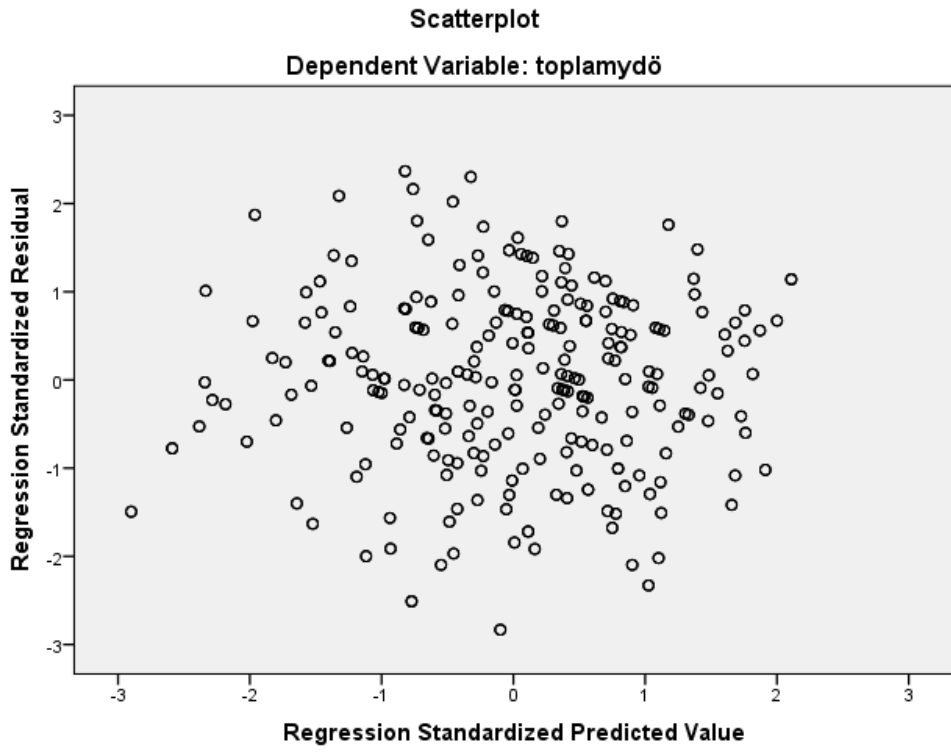
AÇIKLAMA

Aşağıda yer alan ifadelerin kendiniz için doğruluk derecesini 7 aralıklı ölçek üzerinde işaretleyiniz.

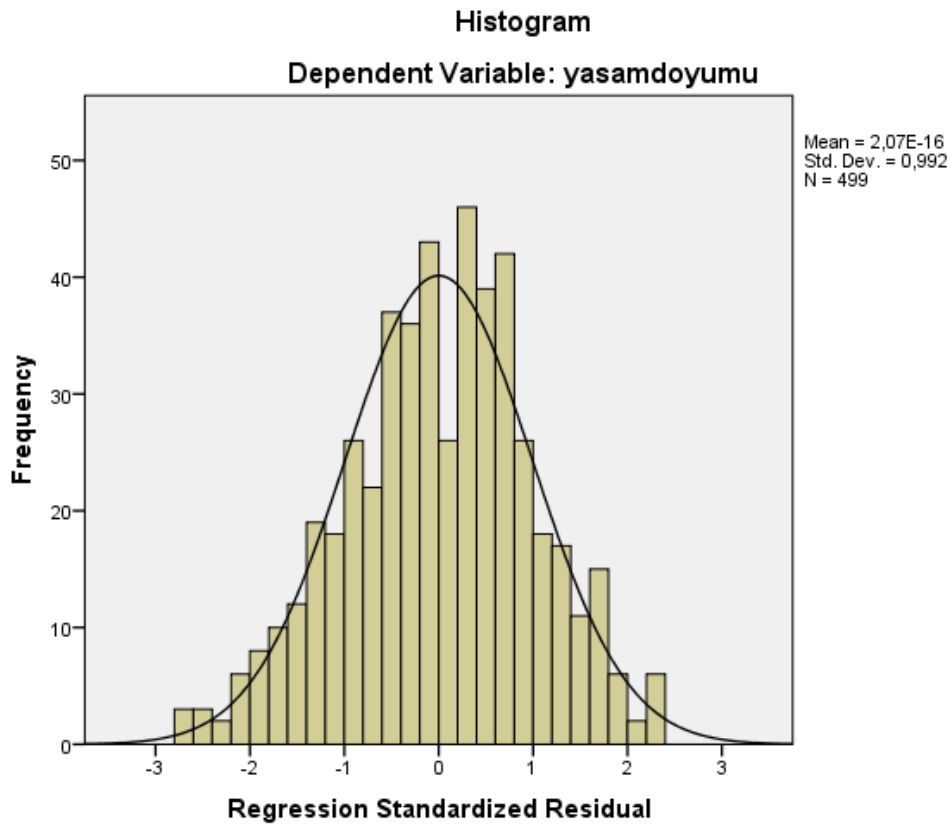
Hiç Biraz Çok
Doğru Değil Doğru Doğru
1-----2-----3-----4-----5-----6-----7

1.Hayatımı nasıl yaşayacağıma karar vermede kendimi özgür hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7
2.Etkileşimde bulunduğum insanlardan gerçekten hoşlanıyorum.	1	2	3	4	5	6	7
3.Kendimi çoğu zaman çok yeterli hissetmem.	1	2	3	4	5	6	7
4.Hayatımda kendimi baskı altında hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7

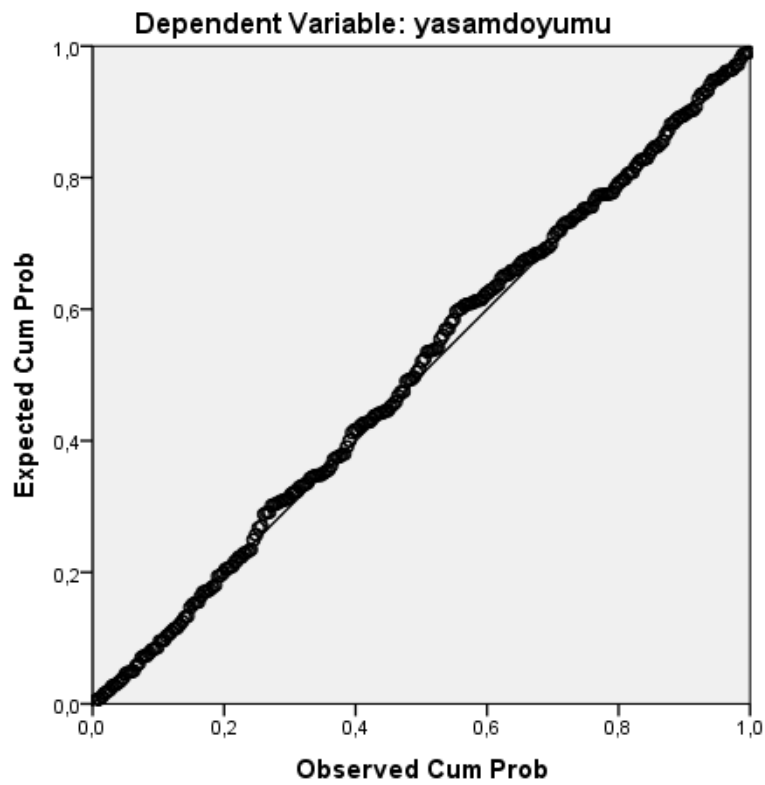
EK-D: Artıkların Grafiği

EK-E: Histogram ve Normal P-P Grafikleri

Normal P-P Plot of Regression Standardized Residual

EK-F: Etik Komisyon Onay Bildirimi

T.C.
HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
Rektörlük

Sayı : 35853172-300
Konu : Eda BİÇENER (Etik Komisyonu İzni)

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : 09.12.2019 tarihli ve 51944218-300/00000898764 sayılı yazı.

Enstitünüz Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı tezli yüksek lisans programı öğrencisi Eda BİÇENER'in Doç. Dr. Türkan DOĞAN danışmanlığında yürüttüğü "Üniversite Öğrencilerinde Kişilik, Temel Psikolojik İhtiyaçlar ve Yaşam Doyumu İlişkisi" başlıklı tez çalışması Üniversitemiz Senatosu Etik Komisyonununun 17 Aralık 2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda incelenmiş olup, etik açıdan uygun bulunmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini saygılarımla rica ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Rahime Meral NOHUTCU
Rektör Yardımcısı

Evrakın elektronik imzalı suretine <http://belgedogrulama.hacettepe.edu.tr> adresinden 57a44188-4084-46c2-9c86-b4c3193042c1 kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Hacettepe Üniversitesi Rektörlük 06100 Sıhhiye-Ankara
Telefon:0 (312) 305 3001-3002 Faks:0 (312) 311 9992 E-posta:yazimd@hacettepe.edu.tr İnternet
Adresi: www.hacettepe.edu.tr

Sevda TOPAL

